

RİSALE OKUMALARI

Büyük Buluşmalar

METİN KARABAŞOĞLU

 NESİL
karakalem

BEDİÜZZAMAN'IN 50. VEFAT
YILDÖNÜMÜNE ARMAĞAN

Risale Okumaları

Büyük Buluşmalar

Metin Karabaşoğlu

Jenerik

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan
Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu
Editör: Metin Karabaşoğlu
İç Tasarım: Ahmet Ay
Kapak Tasarımı: Gökhan Koç
ISBN: 978-975-269-779-9

Sanayi Cad., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25
Faks: (0212) 551 26 59
www.nesilyayinlari.com
nesil@nesilyayinlari.com

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yaym hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**'ye aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

Dijital Edisyon Editörü: Uğur Turan
Dijital Yayın Tarihi: Mart 2012
Bu eserin e-kitap çevrimi **Nesil Digital** tarafından yapılmıştır.
www.nesildigital.com

Metin Karabaşoğlu

www.karakalem.net - e-posta: editor@karakalem.net - metinkarabasoglu@yahoo.com

1964 yılında İzmir'in Tire ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu ilçede tamamladı. 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Okul yıllarından itibaren yazmaya başladığı Köprü dergisinin 1986-89 yıllarında editörlüğünü yürüttü. 1990'lardan bugüne, yazı, kitap ve çeviri çalışmalarının yanısıra, İz Yayıncılık, İnsan Yayınları ve Zafer dergisi ile Karakalem Yayınları'nda editör olarak görev yaptı. 1994-2001 yılları arasında Yeni Asya gazetesinde köşe yazarlığında bulundu. 2001-02'de 'misafir ilim adamı' olarak bir yıl Amerika'da bulundu. Halen, Nesil Yayın Grubu genel yayın danışmanlığının yanısıra, Karakalem dergisinin editörlüğünü de yürüten yazar, evli ve Abdurrahim, Sehle ve Enise'nin babasıdır.

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- Kur'ân Okumaları (4 kitap)
- Hadis Okumaları
- Risale Okumaları (5 kitap)
- Sizin Yıldızınız Kim?
- O'na Doğru: Esmâ-i Hüsnâ Yazıları
- Gece Yürüyüşü
- Medeniyetin Arka Sokakları
- Küçük Şeyler
- Kertenkele Çukuru
- Tehlikeli Denemeler
- Said'leri Ararken
- Düşünceler
- Bilimin Öteki Yüzü (Y. Mermer ve S. Demirci ile birlikte)
- Ruh Bakımı
- Melekleri Ürkütmeden
- Peygamberin Kardeşleri
- Peygamberin Bir Günü

Risale Okumaları: *Büyük Buluşmalar*'ın önceki baskıları, *Risale Okumaları-2* adıyla gerçekleştirilmiştir.

Sunuş

RİSALE OKUMALARI: BÜYÜK BULUŞMALAR, dizinin ilk kitabı gibi, ufuk açıcı ve bazı taşları yerinden oynatıcı ifadelerle dolu. İlk kitaptan beri edindiğim izlenimlerden sonra, daha önceden de emin olmakla birlikte açıkyüreklilikle söyleyebilirim ki, yerinden oynayan o taşlar zaten bulunmaları gereken yerde değillerdi.

Risale-i Nur gibi bir eseri okumak, elbette başlı başına bir huzur, bir sekinet ve ibadet halini yaşamaya sebeptir. Ancak onu anlamak, bizzat müellifinin “İkinci Şua” gibi kıymetini takdirden aciz olduğumuz bir bahsin başına not düşme gereği duyduğu üzere ‘teenni ile mütalaa’ gerektirmektedir. Teenni ile mütalaa, yani kalben yönelmenin yanısıra, fikren yoğunlaşma, zihnen meşgul olma, muhakeme etme...

Bugün, yıllar önce yazılmış edebî bir eserin, meselâ bir romanın üzerinde yüzlerce çalışma yapıldığını görüyoruz. Doktora tezleri hazırlanıyor, edebiyatçıların, filozofların adına üniversitelerde kürsüler kurulup dersler veriliyor. Ve söyledikleri tek bir cümle için ‘acaba ne demek istedi’ tartışmaları yapılıyor. Buna karşılık, herşeyiyle mahzâ hakikat bir eserin gerektiği kadar ve gerektiği gibi anlaşılmasını, eksik anlaşılması, hatta ve hatta yanlış anlaşılması gibi bir durumla karşı karşıyayız. Evet, Risale-i Nur’u keşfetmiş, okuyan, okutan, anlamaya çalışan ve bu hakikat deryasından bir katre bile olsa başkalarının nasiplenmesine gönül vermiş herkes açıkyüreklilikle söylemeli, kabul etmeli ve bu zaafın üstünü kapatmaktan şiddetle kaçınmalıdır ki, Risale-i Nur karşısındaki duruşumuz, ne bu esere, ne de bu eserin müellifine yakışmaktadır.

Ancak şükür ki, bu alacakaranlık tablo içinde, elleri koynunda bekliyor da değiliz! Hususan son yıllarda, birçok fikir erbabı, acilen çözüm bekleyen bu problem, acilen çözülmesi gereken bu düğüm karşısında düşünce üretmekte, tarz belirlemekte, çıkış yolları aramakta, sorunu etraflıca analiz edip kaynağını ve kollarını ortaya koymakta halline uygun satırlar oluşturmaktadır. İşte Metin de bu gayret üzere fikrini teksif etmiş arkadaşlarımızdan birisidir. ‘Çuvaldızı kendine batırmayı’ daha adilâne telakki ettiğinden, bu kitaptaki yazıların bizi sarsacak nitelikte olması, akl-ı selim ile bakıldığında, gayet münasıptır. Hakikat, kabr-i kalbden üryan çıkmıştır, kendisini nâmahrem görenler nazar etmesinler...

SELİM GÜNDÜZALP

Adapazarı, Mart 2002

Önsöz Yerine: İki Okuma Arasında

DÖRT YIL ÖNCE *Risale Okumaları*'nın birinci kitabını hazırlarken zihnimizi en ziyade meşgul eden hususlardan biri, Risale-i Nur'un kendisi ile ondan istifade biçimi arasındaki ciddi uçurumdu. Ortada, havada bin küsur kilometre hız yapmaya muktedir bir uçağı yüz kilometre hızla yer taşımacılığında kullanmak gibi, yahut kanser gibi bir illete deva sunan bir ilacı başağrısını gidermek için istimal etmek gibi bir durumun varlığı âşikârdı. Evet, Risale-i Nur'dan istifade edilmiyor değildi; ama 'lâyıkınca' bir istifadenin olmadığını da hissedebiliyorduk.

Risale Okumaları, böyle bir tesbitin eşliğinde, bir yandan Risale-i Nur'dan daha fazla istifade imkânı, bir yandan da onun enginlik ve derinliğine dair bir bakış sunma ihtiyacıyla ortaya çıkan yazıların biraraya geldiği bir kitaptı kısacası. Yayınlandığı tarihten bugüne kitaba gösterilen ilginin yanısıra, ilgili dönemde ortaya konulan başka kitapların varlığı, sözkonusu tesbitte yalnız olmadığını gösteriyor; ve bizi, "Dert bilinirse devası âsândır" ümidine sevk ediyor.

Öte yandan, giderek daha fazla sayıda insan farkına varır hale gelmekle birlikte, Risale-i Nur'un anlaşılması ve yorumlanması ile ilgili ciddi sorunların hâlâ daha ortada olduğu; buna ilaveten, 'Risale-i Nur'u temsil' bâbında 'ayna değil, gölge' olan ciddi sorunların varlığı da bir vâkıdır.

Risale Okumaları: Büyük Buluşmalar, dizinin birinci kitabı *Keşif Yolculukları* gibi, bu sorunların öncelikle farkına varılması ve peşisıra aşılması yönünde bir dizi tahlil içeriyor. Bunun yanısıra, Risale-i Nur'un anlam derinliğine dair yazılarla, onun daha iyi anlaşılması yönünde gayretleri ve dikkatleri harekete geçirmeyi hedefliyor. Her hâlükârda, kitabın, Risale-i Nur'un anlaşılması yolunda 'çok şey yapıldı' rehavetine sığınmayıp 'yapılacak çok şey olduğu'nu anlamaya vesile olacağı ümidindeyiz. Bu kitapta ele alınan konular göstermektedir ki, Risale-i Nur'la ilgili çalışılması elzem hususlar bir değil, binlercedir. Aynı şekilde, ortadaki dert de tek haneli rakamlarla açıklanacak kadar az değildir. Dolayısıyla, bu konuda açıkyürekli ve ufku açık daha pek çok çalışmaya ihtiyaç bulunuyor. İlki yayınlanmış bulunan, ikincisini şimdi nazarlara sunuyor olduğumuz, üçüncüsünü ise yayına hazırlamakta bulunduğumuz *Risale Okumaları* bu alanda mütevazı bir katkı sunabilse, ne mutlu bize!

Risale Okumaları'nın bir ufuk ve vizyon kazandırma işlevi görmekle birlikte, Risale 'okuma'ya veya Risale-i Nur'un muhtevasını kavramaya dair sistemli bir bütün sunmadığını da peşinen itiraf edelim. *Risale Okumaları*'nı okuyanlar, nelerin yapılmaması gerektiği konusunda veya Risale'ye neden dikkatle bakılması gerektiği konusunda bir anlayışa sanırım sahip olacaklardır. Ama ya ötesi? Bu yolda, özellikle ihtiyaç hissettiğimiz üç alanda müstakil çalışmaların duası içindeyiz. Bunlardan ilki, yaklaşık dört yıldır üzerinde çalıştığımız ama henüz yazım aşamasında kaldığımız "Risale Okuma Kılavuzu" adlı çalışma olacaktır. Bu çalışmada, biiznillah, kendi anlama biçimimi mutlaklaştırma hatasına düşmeden, kendi Risale okuma biçimim üzerine sistemli ve örnekli bir çerçeve sunmayı planlıyorum. Diğer çalışma ise, Risale-i Nur'un temel kavramlarına dair genel bir çerçevenin eşliğinde, belli temel konuların bir deneme hacminde 'değinilmeyip' bir makale hacminde irdelendiği bir muhtevayı hedeflemektedir. Üçüncü olarak ise, Risale-i Nur'un 'çekirdeği' ve 'fihristesi' diyebileceğimiz bazı risaleler üzerinde yoğunlaşan; meselâ Onuncu ve Onbirinci Söz, İkinci Şua, Yirmidördüncü Mektup, Otuzuncu Lem'a, Yirmidördüncü Söz ve Yirmibeşinci Söz'ü 'bir de bu gözle okumaya' davet eden bir çalışma dizisini planlıyoruz. Dileyelim ki, Rabb-ı Rahîm bunun için gerekli zamanı, imkânı ve ömrü versin ve ayrıca bu yönde çalışan gönül dostlarının sa'yini ve

sayısını arttırsın. Dualarımızı bekliyoruz.

Nitekim Şu husus bilinmelidir ki, Risale-i Nur gibi kuşatıcı bir külliyata dair ufuk açıcı çalıŐmalar ortaya koymak, tek başına bir kişinin veya birkaç kişinin harcı değildir. Bu satırların yazarı, son tahlilde, kendi anladığı kadarını yazabilecek durumdadır. Risale-i Nur'a dair kendi 'keşif yolculukları'nın sonuçlarını ortaya koyan gönül dostlarının çalıŐmalarını ise 'tek-yönlü' bir okuma ve anlama yanılığından kurtulmanın teminatı olarak görüyor, bu çalışmaların sayıca ve nitelikçe kaydedeceği geliŐmelerin omuzlarımızda hissettiğimiz yükü biiznillah hafifleteceğini umuyoruz. Bu noktada, Risale-i Nur'a dair söyleyecek sözü olan herkesin—ümmî nebî aleyhissalâtu vesselâmın 'ilmi yazıyla bağlamayı' tavsiye eden hadisi uyarınca—'uçar gider' hükümdeki sözlerini yazı ile 'kalır' hale getirmelerini istirham ediyorum. Bu yolda yapılan her çalıŐmanın bir değeri olduğuna inanıyorum. En zayıf çalışma dahi, nazarımda, en azından 'neyin nasıl yapılmayacağı' konusunda bir nümune teşkil ederek daha iyi çalıŐmalar için bir basamak oluşturacağı için değerli ve anlamlıdır.

Risale Okumaları: Büyük Buluşmalar da, bu durumun bir istisnası değildir. Bu kitabın Risale-i Nur'un anlaşılmasında bir 'zirve'yi temsil etmediğini biliyorum; umarım, 'en zayıflar' arasında da değildir. Her hâlükârda onun, bu güzelim eserin anlaşılması yönünde dikkatli nazarlar için bir 'basamak' veya 'köprü' işlevi gördüğünü görmek bizi mutlu edecektir.

Sizi kitabın sayfalarıyla başbaŐa bırakırken, Rabb-ı Rahîm'den, hepimiz için, bu kitabın yazılmasına vesile olan Risale-i Nur'a ve elbette Risale-i Nur'un uğrunda yazıldığı Kur'ân-ı Hakîm'e ciddi bir muhatabiyet diliyorum.

Selam ve sevgiyle...

METİN KARABAŞOĞLU

Hartford, 16 Şubat 2002

BİRİNCİ BÖLÜM

Ayrıntıda Gizlenen

İz Sürmek

YİRMİ YILLIK RİSALE TETEBBUATIM esnasında anladığım o ki, Risale-i Nur'daki birçok bahsin açılması ve anlaşılması, evveleminde açıkyürekli olmayı gerektiriyor. Meselâ, ya hiç ya da gereğince anlamadığımız bir bahis için anlamış gibi yapmamamız, anlamadığımızı kabul ve itiraf etmemiz, ilaveten, ilgili bahsi anlama yolunda iz sürücü olmamız gerekiyor. Ayrıca, bugün doğru ve tam açıklama olduğuna inandığımız bir yorumun yanlışlık veya eksikliği yarın ortaya çıktığında, hatadan dönmenin de, eksiğini tamamlamanın da bir fazilet olduğunu bilebilmenin rahatlığıyla hareket edebilmek; 'hata etmiş durumuna düşmemek' için hatalı veya eksik yorumu inadına savunma gibi feci bir hataya düşmekten sakınmak lâzım geliyor.

"Esmâ-i Sitte Risalesi," yani "Otuzuncu Lem'a" üzerinde bazı arkadaşlarla beraberce yaptığım bir yılı aşan bir müzakere hengâmında dikkatimizi çeken bir nüans, sanırım, bir önceki paragrafta anlatmaya çalıştığım hususlara dair bir örnek teşkil ediyor.

Bu risalede, Allah'ın güzel isimleri arasında 'İsm-i Âzam' olarak çalışılan altı esma-i hüsnadan Kuddüs, Âdl, Hakem ve Ferd isimleri sözkonusu olduğunda 'bir ism-i Âzam veya İsm-i Âzam'ın altı nurundan bir nuru olan...' ifadesini kullanıyor Bediüzzaman. Sıra Hayy ve Kayyûm isimlerine geldiğinde ise, bu ifadeye bir ilavede bulunuyor: 'İsm-i Âzam veyahut İsm-i Âzam'ın iki ziyasından bir ziyası veya altı nurundan bir nuru olan...'

Altı ism-i âzamdaki son ikisine, Hayy ve Kayyûm'a gelindiğinde karşımıza çıkan bu 'iki ziyasından bir ziyası' ilavesi, müzakeremiz esnasında ziyadesiyle düşündürmüştü bizi. Bir kere, bunun son iki isme gelindiğinde sözkonusu edilmesi, herhalde anlamlıydı. İkincisi, burada 'ziya'ya 'nur'a göre bir öncelik ve üstünlük atfedildiği anlaşılıyordu; lâkin bu, 'nur'u 'ziya'ya nisbetle daha üstün ve öncelikli göregelmiş bizlerin zihinsel kategorilerine oturmuyor, dolayısıyla bir kavram analizi gerektiriyordu.

Gerçi, ilgili müzakereler hengâmında bu mesele gereğince çözülebilmemiş değildi. Lâkin, "Burada izini sürmemiz gereken, rastgele ortaya atılmamış bir ayırım var. Ziya ile nur arasındaki nüansı kavramamız gerek" diye bir hâşiye düşülmüştü en azından.

Okunan bahiste ism-i Hayy ve ism-i Kayyûm için kullanılan 'İsm-i Âzamın iki ziyası' ifadesinin hikmetini bir soru işareti olarak zihninde taşıyan biri olarak, ilerleyen zaman zarfında, ihtimal ki bu soru işaretini zihnimde taşımayı sürdürmemeye karşı bir ikram-ı ilâhî suretinde, iki koldan bir açılım nasip olacaktı bana.

Bu açılımlardan ilki, yakınlarda rastladığım bir hadisin izini sürmekle gerçekleşti. İlgili hadis, ism-i Âzamı Bakara, Âl-i İmran ve Tâ-Hâ sûrelerinde aramamızı öneriyordu bize. Bakara'da Âyete'l-Kürsî vardı; Âyete'l-Kürsî'nin ilk cümlesinde ise, esma-i hüsnâ'dan Hayy ve Kayyûm isimleri... Âl-i İmran? Onun ikinci âyetinin de aynı cümleyi ihtiva ettiğini biliyordum. Peki ya Tâ-Hâ? Tâ-Hâ sûresini de bu hadisin izini sürerek okumaya başlayıp sonuna doğru geldiğimde, 111. âyette yine aynı iki ismi görecektim: "*Ve aneti 'l-vücûhi li 'l-hayyi 'l-kayyûm.*"

Böylece, esma-i hüsnânın 'en büyük'leri arasında Hayy ve Kayyûm isimlerinin derecesinin ve büyüklüğünün nebevî bir işaretle de tasdik olunduğunu görmüş oluyordum. Yani, Said Nursî, 'İsm-i Âzam'a adadığı Esmâ-i Sitte Risalesi'ni (Otuzuncu Lem'a) yazarken, Hayy ve Kayyûm'u en sonda öylesine zikrediyor değildi. Kesinlikle bu hadisin ve de bu hadisin dersini alan önceki büyüklerin izini sürmüş olmalıydı.

Bundan artık emindim de, 'ziya' ile 'nur' nüansını hâlâ açabilmiş değildim. 'Ziya'nın kavram olarak 'nur'dan daha üstün konumda olduğunu artık anlayabiliyordum da, neydi 'ziya'yı 'nur'a üstün

ve öncelikli kılan; bunu hâlâ bilmiyordum.

Günler geçip, “*Hüvellezî ceale’ş-şemse diyâen ve’l-kamera nûran...*” âyetiyle karşılaştığımda, kesin cevabın eşiğine gelmiş olduğumu hissedecektim. *Barla Lâhikası*’nda Bediüzzaman ile talebelerinin mektuplaşmalarını okurken karşıma çıkmıştı bu âyet. Sonra, *Mu’cemü’l-Müfehres* adlı Kur’ân fihristine baktığımda, bu âyetin, Yûnus sûresinin 5. âyeti olduğunu tesbit etmiş oldum. Sonrasında ise, birazcık muhakeme yeterliydi artık. ‘Ziya’yı Güneşe, ‘nur’u ise Aya izafe ediyordu âyet. Demek ki, ziya doğrudan ‘ışık’ın ifadesiydi. ‘Nur’ ise, bu ışığın ‘yansıması’nın ifadesi. Zira, âyetin kendisine ‘ziya’ atfettiği Güneş ışığı doğrudan yayıyor iken, âyetin kendisine ‘nur’ atfettiği Ay Güneşten aldığı ışığı yansıtıyordu.

Demek, Hayy ve Kayyûm isimleri doğrudan doğruya Zât-ı Zülcelâl’e bakıyordu. Kuddûs, Adl, Hakem ve Ferd isimlerini ise, esmâ-i hüsnânın kâinattaki tecelliyatına bakarak kavırıyorduk. Ki bu nazarla bakılırsa, “Esmâ-i Sitte Risalesi”nin yüzü daha kâinata dönük Kuddûs isminden başlayıp Adl, Hakem, Ferd diye devam ederek Hayy ve Kayyûm isimlerinde noktalanması; sıralamanın bu şekilde olması kesinlikle rastgele değildi. Bu sıralama, dikkatli bir Kur’ân talebesinin şuurlu bir tercihiydi. Demek ki, onun anladığı üzere, ism-i Hayy ve Kayyûm’un *cilvesi* iledir ki Kuddûs, Adl, Hakem ve Ferd isimleri kâinatta *tecelli* ediyordu.

Risale-i Nur adlı şaheserin Kur’ân’ı üstad, Resûlullah’ı muallim edinmiş bir zâtın kalb ve dimağından süzülüp doğduğunu, dolayısıyla ondaki her bahse ve her ifadeye dikkatle muhatap olmak gerekliliğini ifade eden bir tecrübeydi bu benim için.

Öte yandan, ‘soru sorma’nın ve ‘iz sürme’nin ‘anlama’nın ve ‘keşfetme’nin ön şartları olduğunu belgeleyen bir tecrübe...

Bu ‘iz sürme’nin hazır ücreti olarak dünyama açılmış bir mânâ daha var ki, onu takip eden yazıda dile getirmek istiyorum.

Ziya-Nur Ayrımında

1996 YILINDA *Köprü* DERGİSİNDE yayınlanan “Bilime Nasıl Bakmalı?” başlıklı makalemde, *Muhakemat*’ta yer alan “Feya li’l-aceb!.. Köle efendisine.. ve hizmetkâr reisine ve veled pederine nasıl düşman ve muarız olabilir? Halbuki İslâmiyet fûnunun seyyidi ve mürşidi ve ulûm–u hakikiyyenin reis ve pederidir” sözünü izah bâbında, şu cümleleri yazmıştım:

“Bu ifade, onun dünyasında bilim ve dinin yeri konusundaki netliğin delilidir. Burada açıkça, bilim—orijinal ifadeye sadık kalırsak ‘fenler’—ile İslâm arasında bir eşitler ilişkisi değil; hiyerarşik bir alt-üst ilişkisi öngörülür. İslâmiyet efendi, fenler onun kölesidir. İslâmiyet reis, fenler onun hizmetkârıdır. İslâmiyet peder, fen onun veledidir. Mürşid olan İslâmiyettir, fenler ise bu mürşidin irşadıyla doğru çizgide kalabilir. Buna göre, Kur’ân’dan aldığı asılların ve usullerin rehberliğinde kâinatı incelemeye girişen bir bilim öngörülmektedir. Vahyi rehber edinmeyen bir bilim ise, ‘efendisinden kaçmış bir köle’dir; baba terbiyesi görmemiş serseri bir çocuktur; mürşidsiz bir yolcudur.”

Bizim *Muhakemat*’taki bu ifadelere dikkat çektiğimiz dönemde, Risale-i Nur namına dikkatlerin yöneldiği bir numaralı ‘bilim’ bahsi ise, *Muhakemat*’la aynı tarihte yayınlanan *Münazarat*’ta yer alan meşhur “Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniyedir” ifadesiydi. Kendisinden mülhem olarak üretilen ‘ilimle din kolkola,’ ‘ilimle din elele’ gibi tabirlerin de gösterdiği şekilde, bu ifade genellikle bilimle din arasında bir eşitliğin veya denkliğin ifadesi olarak anlaşılmaktaydı. Şahsen, ben de bu bahsin böyle bir yoruma açık olduğunu düşünen biriydim, fakat böyle bir ‘eşitleme’ veya ‘denk görme’nin yanlış olduğu kanaatine sahiptim. Dolayısıyla, yine aynı yazıda, ‘*Muhakemat*’taki ifadede açıkça görülen hiyerarşinin, [*Münazarat*’taki ifadede] en azından zahirde, görülmediğini’ söyleme cesaretinde bulunmuş ve şunları yazmıştım:

“*Münazarat*’taki bu ifadenin ilk anda zihinlerde çağrıştırdığı, iki eşitin mukayesesidir. ‘Ulûm-u diniye’ ile ‘fûnûn-u medeniye’nin aynı mertebeye konulduğu görülmekte; ve tek başına ‘fûnûn-u medeniye’ye ‘aklın nuru’ olma fonksiyonu atfedilmektedir.”

Maamafih, şu kaydı da düşmüş bulunuyordum:

“Said Nursî’nin ifadedeki kasdının bu olmadığı; bu ifade *Muhakemat*’la birlikte okunduğunda asıl kasdının daha kolay anlaşılacağı düşünülebilir. Ama, sözkonusu ifadenin hemen hemen istisnasız, az önce zikrettiğimiz şekilde anlaşıldığı da bir vâkıdır. Bu söz, sürekli, ‘dinî ilimler’ ile ‘modern bilimlerin’ yan yana okutulduğu; sözgelimi bir tarafta usulî’-d-din, kelim ve fıkıh, öte yanda fizik, biyoloji, sosyoloji okutulan bir eğitim projesinin özeti olarak anlaşılmıştır. İki grup arasında bir eşitlik farzedilmiştir. Sonuçta bir ‘içiçelik’ten ziyade bir paralellik; bir alt-üst ilişkisinden ziyade, bir eşitlik öngörülmüştür.”

Peşisıra, *Muhakemat*’taki ifadeyi bir kez daha hatırlatarak, şunları da söylemişim:

“Said Nursî’nin *Münazarat*’taki sözkonusu ifadeleri, bu bahisten çoğu kez anlaşılan mânâyı kasdetmiyor olsa gerektir. Bu ihtimali dikkate almak için yeterli gerekçeler de mevcuttur...”

Seneler sonra bir Kur’ân âyetinin himmetiyle ziya-nur nüansının benim için netleşmesiyle, *Muhakemat* ve *Münazarat*’taki sözkonusu ifadeler arasında zahirde görülen çelişkinin hakikatte olmadığını kesinkes kavramış bulunuyorum şükür ki. Bu arada, *Münazarat*’taki meşhur “Vicdanın ziyası ulûm-u diniyedir. Aklın nûru fûnûn-u medeniyedir” sözü için yapılagelen ‘modern bilimlerin’i ‘ulûm-u diniye’ye eş görme, hatta daha öne çıkarma tavrının kesinlikle Bediüzzaman’ın mizanına uymadığını da anlamış bulunuyorum.

Zira, Yunus sûresindeki ilgili âyetin öğrettiği şekilde, Güneş ‘ziya,’ Ay ise ‘nur’ verdiği göre;

yani, ‘ziya’ Hakikat Güneşinden doğrudan alınan ışığı, ‘nur’ ise Hakikat Güneşinden âyinelere [bu bağlamda kâinata] yansıyan ışığı ifade ettiğine göre, “Vicdanın zıyası ulûm-u diniyedir, aklın nûru fûnûn-u medeniyedir” sözü Bediüzzaman’ın bu bâbdaki sair sözleriyle tutarlılık arzeden, mizanlı ve müstakim bir söz olarak karşımızda duruyor. Demek ki, ‘ziya’ ‘nur’dan ne kadar üstün ve öncelikli ise, ‘vicdan’ ‘akıl’dan, ‘ulûm-u diniye’ de ‘fûnûn-u medeniye’den o kadar üstün bulunuyor. Vicdan doğrudan Hakikat Güneşinin zıyasına muhatap olurken, akıl Hakikat Güneşinin nuruna muhatap oluyor. Diğer bir nazarla, ‘ulûm-u diniye’ zıya saçarken, ‘fûnûn-u medeniye’ o zıyanın yansıması olan nuru yayma potansiyelini üzerinde taşıyor.

Velhasıl, bu bir cümlelik veciz ifadede, Bediüzzaman, Rabbü’l-âlemîni tanıma noktasında vahyin kâinata, vicdanın akla, ‘ulûm-u diniye’nin ise ‘modern bilimler’e önceliğini zımnen belirtiyor. Bunu da ‘ziya’yı ilk gruba, ‘nur’u ikinci gruba izafe ederek yapıyor.

Dolayısıyla, bu ifadede zahiren ‘ulûm-u diniye’ ile ‘fûnûn-u medeniye’nin aynı mertebeye konulduğunun görüldüğü şeklindeki şahsî kanaatimi tashih ediyor; mesele bu şekilde vuzuha kavuştuktan sonra da—ziya nurdan, Güneş Aydan üstün olduğuna göre—hiç kimsenin bu bahsi ‘ulûm-u diniye’ ile ‘fûnûn-u medeniye’yi birbirine eşit görme gibi bir yoruma tâbi tutmaya hakkı olmadığını düşünüyorum.

Zalimlerin Satranç Oyunları

ALLAH, ÖMÜR VE İMKÂN VERİRSE, ileride yapmayı düşündüğüm çalışmalardan biri, bildiğimiz fikhın ‘fikh-ı ekber’ temellerinin, yani imanî asıllarının ortaya konulması. Gerek Tâbiîn döneminde gerek hemen sonrasında ‘fikh’ın algılanış biçimine baktığımızda, fikhî ölçülerin imanî esaslar üzere temellendiği aşikâr biçimde görülebildiği halde, sonraki asırlarda bu temellerin üstünün bir şekilde örtüldüğü; sonuçta, “Rabbimizin rızasına uygun olan budur”dan “Filan alim böyle hükmetmiş”e doğru feci bir kaymanın yaşandığı görülüyor. Nitekim, bugün birçok fikhî ölçünün bilindiği halde yapılmıyor olması, zannımca, işte bu ölçülerin ‘Rabbimizin rızası’ ile bağının bir şekilde gözlerden irak kalmasından kaynaklanıyor. Ezel ve Ebed Sultanına kafa tutmaktan çekinebilen nefse “Bu filan alimin hükmü. Ben öyle düşünmüyorum” demek o kadar zor gelmiyor çünkü!

Oysa, ortaya koydukları hükümler böylece geçiştirilen fakihlerin, akıllarına böyle estiği için bu hükümleri vermediklerini biliyoruz. Onların, Ezel ve Ebed Sultanının Kelâm-ı Ezelîsi olarak Kur’ân’a ve O’nun resûlü olarak Hz. Peygamber’den gelen hadislere dayanarak hüküm verdiklerini; yani fikhın Kur’ânî ve nebevî bir asla dayandığını da... Dolayısıyla, fakihlerin verdikleri hükümde bir marifet boyutunun, bir iman taliminin izini aramak gerekiyor.

Kendi namıma, fakihlerin ‘satranç’a dair hükümlerini, bu noktada manidar bir örnek olarak görüyorum. Ehl-i İslâm’ın gündemine—bildiğim kadarıyla—İran’ın fethinden sonra gelen satranç oyunu için, fakihlerin büyük kısmı ‘caiz değil’ diye düşünüyorlar. Bu, bugün birilerinin anlamsız bulduğu; birilerinin ise ‘vakit israfı’ gerekçesiyle izaha çalıştığı bir hüküm. Ben ise, şahsen, bu hükmün temelinde müthiş bir imanî duyarlılığın yattığını hissediyorum.

Neden dersenez; satranç, ‘şah’ın zafer kazanması veya en azından muhafazası uğruna ‘piyon’ların düşmanın önüne yem olarak atıldığı; hatta atın, filin ve vezirin de şah için gözden çıkarıldığı bir oyun. Yani, insana, birini koruma adına başkalarını feda etme yönünde bir zihin talimi yaptıran şefkatsiz ve adaletsiz bir oyun. Satranç oyununun gerisindeki bu mantık ise, en küçük bir mahlûkun dahi hakkını zayi etmeyen Âdil-i Mutlak’ın Adl, Âdil, Hakem, Rahîm, Raûf gibi isimlerine ayna olma sırrına münasip düşmüyor. Yine bu mantık, ism-i Adl’in bir cilvesi olarak, İslâm’ın “Devletin selameti için şahıslar feda edilmez” şeklindeki hükmünü içeren adalet-i mahza esasıyla da uyuşmuyor. ‘Üstün’ görülen birileri adına ‘aşağı’ gözüken birilerini feda etmek, onları bile bile ölüme atmak imanî ölçülere ve ism-i Adl’in cilvesine sığmadığı içindir ki, alimler zihnen bu zulmün talim edilmesi demek olan satrancı caiz görmüyorlar!

Risale-i Nur’da ‘siyaset’e bakışın da satranç temsili ile özetlenmesi, yine bu çerçeveden bakılınca, bana hayli anlamlı gözüküyor. Said Nursî, şu zamanın siyasetiyle meşgul olmamasını izah bâbında, tekrar tekrar, ‘zalimlerin satranç oyunları’ndan söz ediyor eserlerinde.

Ve, siyaset âlemine baktığımızda, olan bitenin ‘satranç’ oyununun uygulamasına benzediğini rahatlıkla görüyoruz. Uluslararası siyasette de bu görülüyor; dahilî siyasette de. Güçlüler zayıfları eziyor; güçlüler, kendi ‘şah’ çıkarları uğruna, başkasının zaaf veya ihtiyaçlarını ‘piyon’ olarak kullanıyor.

Meselâ, G-7 denilen ‘Büyükler’in silah sanayiinin diri ve ceplerinin dolu olması için belli kriz noktalarını canlı tuttıklarını, hatta sıcak savaşlara seyirci kaldıklarını görüyoruz. Yahut, ülke içi siyasetlere bakarsak, ‘devlet’ adına düşündüğünü ileri süren ‘şah’ fikirlilerin, gözlerini kırpmaksızın, ‘ulusal çıkarlar’ veya ‘devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü’ gibi ‘yüce değerler’ adına nice genç filizin daha ömrünün baharındayken kırılmasına, nice körpe dimağın aldığı eğitimle küfranî bir düşünceye maruz bırakılmasına, nice insanın işkenceye maruz kalmasına, nice insanın ölmesine

rıza gösterdikleri apaçık görülüyor.

Yine, yaptıkları israfın haddi hesabı olmayan devletlular, öte yandan, 'ülke ekonomisinin istikrarı' adına yüzbinlerce yetimin boğazından geçen lokmaya vergi koyuyor, milyonlarca fakirin en temel ihtiyaçlarına zam üstüne zam yapıyor, milyonlarca dar gelirlinin cebine ortak oluyor; ve bunu yaparak koç postuna bürünmüş kurtları daha da zengin hale getiriyorlar. Şahlar için piyonları, kurtlar için kuzuları harcıyorlar.

Velhasıl, siyaset dairesine bakıldığında, 'zalimlerin satranç oyunları'na dair bin türlü örnek çıkıyor karşımıza.

Dolayısıyla, ehl-i dinin, ulusal veya uluslararası planda bu 'satranç' sahasında yerinin olup olmadığını iyice düşünmesi kesinlikle elzem gözüküyor. Zira, 'piyon'laşmak mü'minin ferasetine sığmadığı gibi, kendisi için piyonların kurban edildiği bir şah olmak da mü'minin adalet ve merhamet ölçüleriyle asla uyuşmuyor.

Çocuk ve Risale-i Nur

BAZI ‘LATİF NÜKTELER’İ içinde barındıran Yirmisekizinci Lem’a’da, hikmetini ilk etapta pek kavrayamadığım bir mektup vardır. Şefik adındaki bir talebesinin Bediüzzaman’a yazmış olduğu bu mektup, ilk okuyuşta, samimi duygularla yazılmış sıcak ve safiyane bir mektup olmaktan ibaret gözüktür insana.

Nitekim, bu mektupla ilgili şahsî kanaatim en başta böyle iken, ancak uzun bir zaman sonradır ki, bu mektup anlam ve derinliğini bana açmıştır. Çocuklara Risale-i Nur’u ne şekilde takdim edeceğini bilemeyenler için bu mektup manidar ipuçları vermektedir. En ziyade dikkate değer yanı herhalde budur.

Mektubun bilhassa son paragrafından öğrendiğimize göre, Şefik adlı Nur talebesi ‘üç yaşından sekiz yaşına kadar’ çocukları ile yeğenlerine Risale-i Nur okumuştur. Ama, meselâ “Bunlar Risale-i Nur’dur. Üstad Bediüzzaman Said Nursî bunları yazmıştır” gibi bir girişle değil! Hele hele, “Gelin bakalım. Şimdi size Risale-i Nur okuyayım” diye hiç değil.

Bilakis, kendisi Risale-i Nur okuyorken çocuklar başına toplanıp ne okuduğunu sormuşlar; o da “Elmas, cevher, nur” demiştir. Bu cevapla merakları uyanan çocuklar ‘elmas, cevher, nur’u anlamaya çalışırken, Şefik onları sevmiş, çay vermiş, okumaya devam etmiş, aradaki sorularına “Bu, elmas, cevher, nurdur” şeklindeki merak uyandırıcı cevapla mukabele etmiş, ‘anlayamadıkları’ yerleri ‘onların anlayabileceği şekilde’ izah etmiş ve en sonunda “Nur, bunu okumaktır. Elmas, bu sözleri yazmaktır. Cevher de, bu kitaptan aldığınız imandır” diye bir açıklama getirmiştir.

Mektubun en son paragrafı ise şu şekildedir:

“İşte Elmas, Cevher, Nur budur, dedim. Tasdik ettiler. Hepsi birden bana bakıyorlardı ve ‘Bunu kim yazmış?’ diyorlardı.”

İmdi, bu latif mektuptan alınacak bir dizi ders vardır. Özellikle “Çocuklar(ımız)a Risale-i Nur’u nasıl anlatabiliriz?” sorusuyla hemhal olanlar için!

Birincisi, Şefik’in (r.h.) kendi ev ortamında Risale-i Nur okuyor oluşudur. Demek, çocuklarımızın Risale-i Nur okumalarını istiyorsak, evvela onların bizi evimizde Risale-i Nur okurken görmeleri gerekmektedir.

İkincisi; babalarının (veya dayılarının) ne okuduğunu merak edip soran çocuklara Şefik’in doğrudan “Risale-i Nur okuyorum. Risale-i Nur ki, asrın tefsiridir. Üstad Bediüzzaman Hazretleri yazmıştır” türünden bir cevap yerine, çocukların merakını daha da kamçılayıcı latif bir cevabı tercih etmesidir: “Elmas, Cevher, Nur okuyorum.”

Üçüncüsü, bunun üzerine merak edip başına toplanan çocukları Şefik’in sevmesi ve kendilerine ikramda bulunmasıdır. Demek, çocuğumuzun Risale-i Nur’a muhatap olacağı ortam, sevgi gördüğü ve ikrama muhatap kılındığı bir ortam olmalıdır.

Dördüncüsü, Şefik’in “Onuncu Söz” gibi bir risaleyi okurken, çocukların anlayamadıkları noktada sordukları sorulara ‘onların anlayabileceği şekilde izah’ getirmesidir. Demek, Risale-i Nur’u çocuklara anlatmanın en uygun yolu, onu ‘çocukça’ anlatmaktır.

Beşincisi, Şefik’in elmas, cevher ve nuru son derece latif bir biçimde izah ettikten sonra, hâlâ daha müellifin ismini vermemiş olması; bu cevabın, ancak en sonra gelmesidir. Demek, önce Bediüzzaman’ın şahsını nazara verip, “İşte bu onun kitabı. Haydi okuyun” deme şeklinde örneklerini çokça gördüğüm bir tarz değildir doğrusu. Aslolan, muhatapı önce Risale’yle tanıştırmak, ancak bundan sonra gelen sorular dâhilinde onun müellifini anlatmaktır.

Şefik’in mektubu, sonradan farkına vardığım böylesi fitrî, hakikatlı ve sınımsız ölçüler taşıması

itibarıyla, çocuğuna veya ocuklara Risale-i Nur'u anlatma ve aktarma gayreti taşıyan herkesin dikkatle ele alması gereken bir mektup hükmündedir.

Tercih Bilâ Müreccih

RİSALE-İ NUR'UN NİSBETEN kolay anlaşılabilir bahisleri yanında, tabir yerindeyse, 'demir leblebi' gibi duran, kavranması ve ihata edilmesi zor bahisleri de mevcuttur. "Yirmidokuzuncu Söz"ün bazı kısımları, "Tahavvülat-ı Zerrat" bahsinin bazı kısımları, "İkinci Şua"dan, "Dördüncü Şua"dan, "sırr-ı Kayyumiyet" bahsinden bazı kısımlar, "Yirmidördüncü Söz"ün "İkinci Dal"ı, böylesi zor bahislerin birer örneğidir. Nitekim, bu bahislerin bir kısmında Bediüzzaman'ın haşiyeler düştüğünü; bahsin zorluğuna, giriftliğine ve hususîliğine temas ettiğini; böylece anlayamamış isek ümitsizliğe düşmekten bizi alıkoyma gibi şefkatli bir incelik sergilediğini görürüz.

"Yirmialtıncı Söz," yani Kader Risalesi de böyle zor kısımlar barındırıyor olmalı ki, onun bir bölümünde "Gayet müdakkik âlimlere mahsus bir hakikattır" notunu düşmüştür Bediüzzaman.

Gelin görün ki, âlim olamasa da, ilgili bahsi atlamak, anlamadan geçmek istemiyor insan. İlgili risalenin bütünlüğü içinde bir yeri olduğuna göre, onu da anlayabildiği kadarıyla kavramak istiyor.

O yüzden, Kader Risalesi'nin 'gayet müdakkik âlimlere mahsus' kısmı, özellikle de üç satırlık bir demir leblebi hükmündeki 'tercih bilâ müreccih' bahsi, anlamayı arzu ettiğim ve de anlamaya azmettiğim bir bahis olagelmiştir benim için. Bir yıl kadar önce müdakkik bir arkadaş vesilesiyle bu bahsin kapısını bir derece aralayabilir hale geldiğimi, bu kardeşimize bir teşekkür bâbında, özellikle belirtmem gerek. Bu bahis, o günden sonra da, ilgimi çeke geldi ve birkaç haftadan beri bazı geceler uykumun kaçması pahasına bu bahsi bir parça daha kavramaya çalıştım. Sonra da, ulaştığım bazı sonuçları, medrese tahsili de görmüş olup 'müdakkik âlim' vasfına inşaallah liyakat kesbetmiş bulunan bir büyüğüme aktardım. Onun, bu bahsin esprisini kavramış olduğum şeklindeki teşvikkâr sözlerine mukabil, hâlâ daha, üç satırlık bu bahsi bütünüyle çözebilmiş olduğumu düşünmüyorum. Ama, hem kendi anladıklarımın bu zor bahsin umumen kavranması yönünde bir vesile olması, hem de benim ulaştığım sonuçlardaki eksik veya boş kısımların bu umumî kavrayış içinde düzeltilmesi veya tamamlanması ümidiyle, kendi anladıklarımı sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bu girizgâhtan sonra ilgili bahse gelecek olursak; burada, "Tercih bilâ müreccih muhaldir" hükmüyle gelişen bir soruyla karşı karşıya kalıyor Bediüzzaman. Sorunun tamamını, Kader Risalesi'nden bulabilirsiniz elbette. İtiraz yollu bu soruya mukabil Bediüzzaman'ın verdiği cevap ise, demir leblebi misali üç satır tutuyor:

"Tereccuh bilâ müreccih muhaldir. Yani: Müreccihsiz, sebepsiz rüçhaniyet muhaldir. Yoksa tercih bilâ müreccih caizdir ve vâkidir. İrade bir sıfattır. Onun şe'ni, böyle bir işi görmektir."

Burada, öncelikle iki ana kavramı açmamız gerekirse, 'tereccuh bilâ müreccih'—anladığım kadarıyla—şu oluyor: bir şeyin, üstün olmasını gerektiren bir sebebe binaen üstün olması, rüçhaniyet kazanması. Yani, iki şeyden birinin 'tereccuh'undan, yani rüçhaniyetinden, yani tercih edilmeye liyakatinden söz ediyorsak; onda, diğer şeyden üstün bir niteliğin bulunması gerekir. Yoksa, birbirine nitelikçe eşit iki şeyden birinin diğerine üstünlüğünden söz edilemez. Bir rüçhaniyet, bir üstünlük, bir 'tercih edilebilirlik' vasfından söz etmek, tercih edilmeye değer bir sebep, bir vesile gerektiriyor.

Bu, olayın, 'tereccuh bilâ müreccih'i mantıken muhal kılan tarafı...

Öte yandan, irade sahibi biri için, birşeyi tercih etmişse, mutlaka o şeyde bir üstünlük, tercihe değer bir vasıf var ki o şeyi tercih etmiş diyemiyoruz. İrade sahibi olan, eşit vasıflara sahip iki şeyden birini tercih edebilir, diğerini etmeyebilir. O, onu veya bunu tercih etmekte tamamen serbesttir. Yaptığı tercihte illâ ki bir 'müreccih'in, illâ ki onu bu tercihe mecbur bırakan bir sebebin olması gerekmez. Yani, 'tercih bilâ müreccih' caizdir; ve dahası, vâki olan da budur. Kaldı ki, eğer bir tercih sözkonusu ise ve burada muhakkak bu tercihi gerekli veya zorunlu kılan bir 'müreccih,' bir

‘tercih sebebi’ arıyorsak, esasında iradeyi iptal ediyoruz demektir. Zira, birşeyi tercihe mecbur olan birinin iradesinden, irade serbestliğinden söz edilemez. Açıkçası, “Tercih bilâ müreccih muhaldir” diyen anlayış, iradenin—tanım gereği olmazsa olmaz niteliği hükmündeki—serbestliğini ortadan kaldırarak, gerçekte iradeyi iptal etmektedir!

Şimdi, birbirine zıt iki kavramın pratik yansımalarını bu çerçevede ele alacak olursak; öncelikle, İblis’in Cenab-ı Hakka itiraz ve isyanında tam da bu yanlışı görürüz. Cenab-ı Hak bir imtihan sırrınca meleklerle ve bu arada melekler arasında bir cin olarak İblis’e topraktan yaratılmış Âdem’e secde etmelerini emretmiş; melekler itaat, İblis ise itiraz ve isyan etmiştir. Nasıl? ‘Tereccuh bilâ müreccih’ mantığı ile. Yani, bir tercihin ancak bir sebebe binaen olması gerektiğini düşündüğünden. Allah’ı bir müreccihe, bir sebebe binaen tercihte bulunmak zorunda gördüğünden. Dahası, bu ‘tereccuh bilâ müreccih’ mantığı dahilinde, ateşten yaratılmış olarak kendisini, topraktan yaratılmış Âdem’den üstün gördüğünden. Oysa Allah mutlak irade sahibidir; dilediğini seçer, dilediğini seçmez. “Âdem’e secde edin!” diye emretmişse, O böyle emrettiği için secde edilir; bu secde emrinin illâ ki bu tercihi zorunlu kılan bir sebebe dayanması gerekmez. Yok eğer Allah’ın bu emrinde illâ ki bir tercih sebebi arıyorsak, kendi aklımızla bulmaya çalıştığımız hikmeti O’nun iradesinin önüne koyuyor, O’nun iradesini bu hikmete bağımlı kılıyor; sonuçta kendi aklımızı O’nun iradesinin üstüne çıkarırken, O’nun iradesini de esasında iptal ediyoruz demektir. İblis bunu yapmıştır işte.

Aynı şekilde, gelelim Mu’tezile’nin hüsün-kubuh yaklaşımına ve bu çerçevede ilâhî emir ve yasaklarda ‘illet’ olan emr-i ilâhîyi bir ‘hikmet’e, bir ‘tercih sebebi’ne bağlama çabasına. Ehl-i Sünnet’e göre, Allah içkiyi haram kılmıştır; içkiyi çirkin kılan, işte bu nehy-i ilâhîdir. İçki, Allah haram kıldığı için haramdır; ve içilmesi, haram bir fiil olduğu için çirkindir. Mu’tezile’ye göre ise, içki zâtında kötü olduğu için Allah onu haram kılmıştır. Ehl-i Sünnet, Allah’ı ‘tercih bilâ müreccih’ makamında görür; O’nu, mutlak iradesiyle öyle veya böyle tercih edebilir konumda görür; ilâhî tercihin illeti olarak ‘irade-i ilâhî’yi görür; ve ayrıca bir ‘zorunlu tercih sebebi’ aramaz. Yani, ‘tercih bilâ müreccih’i caiz ve vâki görür iken, ‘tereccuh bilâ müreccih’ mantığıyla emr-i ilâhîye bakmaz. Mu’tezile ise, Allah içkiyi haram kılmışsa, içkiyi haram kılmayı gerektiren bir müreccih, bir tercih sebebi arar. Ehl-i Sünnet’in tam aksine, ‘tercih bilâ müreccih’i muhal gördüğü için, ‘tereccuh bilâ müreccih’e sapar. Böylece, Allah’ın yarattığı bazı şeylere zâtında kubuh izafe ederek O’nun sıfat ve esmâsının münezzehiyetine hâlel getirirken, öte yanda O’nun mutlak iradesini ‘bir sebebe bağlı’ görmekte iptal eder.

Benzer şekilde, özelde modernistlerin dini yorumlayış biçiminde de, ‘tercih bilâ müreccih’i kavramayıp, sürekli ‘tereccuh bilâ müreccih’ mantığıyla hadiseye yaklaşmanın izini ve eserini görürüz.

Üç satırlık kısa ve derin bahisten anlayabildiklerim, anahatlarıyla, şimdilik bu kadar. Sorular, tenkidler ve tavzihler suretindeki katkılarla bu konunun daha da açılacağını ümit ediyorum.

“Üçüncü Mesele”yi Atlamadan...

BU SATIRLARI OKUYANLAR arasında Meyve Risalesi’ni bilmeyen yahut duymayan herhalde yoktur. Müellifinin ifadesiyle ‘Denizli hapisanesinin bir meyvesi’ olan bu küçük eser, imanî bir nazarın çorak hapisane ortamında, hatta işkenceli bir hücrede dahi ne gibi imanî meyveler devşirebildiğinin örneğidir. Bu eserin her bir ‘mesele’si ise, insana kısa, ama yoğun imanî talimler sunar.

Böyle olmakla birlikte, bilebildiğim kadarıyla, Meyve’nin en çok okunan üç ‘mesele’si, üçüncü, dördüncü ve altıncısıdır. Altıncısı, fen ve felsefeden gelen dalâletin hücumuna karşı çok esaslı bir çıkış noktası sunduğu için özellikle okunur; dördüncüsü, herkesin önünde ebedî bir hayatı kaybedip kazanma davası açılmış olduğu halde herkesin nazarı kolayca siyasete kayabildiği için ciddi bir sorgulama vesilesi olarak; üçüncüsü ise, bana öyle geliyor ki, taşıdığı imanî şefkat ve rikkat kalbleri hemencecik ihtizaza getirdiği için.

Bana kalırsa, Meyve’nin her bir meselesi, atlanmaması gereken birer bahistir; ama ‘üçüncü mesele’si bu rikkat ve şefkat boyutu ile çok çok önemlidir. Kendisi hapisanede olan, üstelik hukuk adına bir dizi haksızlıkların dahi icra edildiği ibretli bir yargılama yaşayan bir insan, kendisi ile talebeleri için ucu idama varan senaryoların üflendiği bir ortamda, Eskişehir Hapishanesinin penceresinde, kendisinin değil, başkalarının akıbetini düşünmektedir. Hem de, onların bir sonraki gününü yahut gelecek yılını değil; elli sene sonrasını, dahası asıl akıbet olan ölümden sonraki hallerini. Zahir bakılsa, haline ağlanacak kişi odur, zira yaşlı haliyle soğuk bir hapisane hücrelerinde idamı arzulanan bir insan olarak bulunmaktadır; ama o bu ortamda o an için gülüp oynayan genç insanlar adına ağlamaktadır.

Sözü uzatmayalım: Said Nursî’nin Eskişehir hapisanesinin penceresinde oturduğu o gün, seneler sonra bir başka hapisanenin, Denizli hapsinin ‘meyve’si olarak yazdığı Meyve Risalesi’nde kendisinin belirttiği üzere, ‘bir cumhuriyet bayramı’ günüdür. Hapisanenin penceresi karşıdaki lise binasına bakmaktadır. Lisenin avlusunda ise, üst sınıflarda okuyan büyük kızlar, ‘günün anlam ve önemine binaen’ gülererek dansetmektedir.

Buraya kadar, ağlamayı gerektiren bir durum yoktur. Ama o insanların elli sene sonrası hayalinin yardımıyla Said Nursî’nin aklına görününce; aldıkları lâdinî eğitimin sonucu olarak bir kısmının o elli sene içinde eli boş şekilde kabrin ötesine göçtüğü, kalanların ise yetmiş-seksen yaşında gençliğinde iffetini muhafaza etmediğinden sevmek beklediği nazarlardan nefret görerek yaşadığı ve nazarında ‘dipsiz bir kuyu’ olan kabri her hatırladığında dehşete kapıldığı düşünülünce... İşte o zaman, göz pınarları taşacak; o şefkatli insan, o an için gülmekte olan o genç kızların o gerçekten acınacak hallerine ağlayacaktır. Hapishanedeki bir kısım kader arkadaşları ağladığını işitir, sorarlar. Ama o, “Şimdi beni kendi halime bırakınız, gidiniz” ricasında bulunur. Sonrasında, iç dünyasında müthiş bir hidayet-dalâlet mukayesesi gerçekleşir. İşte, ‘üçüncü mesele’nin hikmet ve rahmet yüklü muhtevası bu şekilde gün yüzüne çıkar.

Evinin tam karşısında ‘lise mektebi’ olan; ve, Said Nursî’nin o gün gördüğü o tablodan çok daha acısını her gün gören biri olarak, bu bahis, benim kendimi tartmamı sağlayan bir terazi hükmündedir. İlk fırsatta binanın dışına fırlayan, boş dersleri yan sokaklarda acı bir biçimde ‘değer’lendiren, dünyalarının maalesef etek boyları ile karşı cinsin kurlarından öte çok az şeyle iştilal ettiğini gördüğüm o gencecik insanların halini benim sadece gözlemliyor olmam ile, Said Nursî’nin onların elli sene sonrasını da düşünüp ağlıyor oluşu, ne konumda olduğumu ve ne konumda olmam gerektiğini yeterince açık bir biçimde ele verir her keresinde...

Ve bu meselenin şefkat yüklü muhtevasının bir Cumhuriyet Bayramı gününde doğduğu gerçeği ile, her Cumhuriyet Bayramında resmî-gayriresmî zevatın yaptığı konuşmaların kupkuru muhtevası yan yana konulduğunda, açık bir farklılık çıkar karşımıza.

Üstelik, bu farklılık, ‘üçüncü mesele’yi okuyan insanların dahi çok uzağında değildir ne yazık ki. Maalesef, ‘üçüncü mesele’yi çok çok okuyan bizlerin dahi uzağında kalamadığı bir alan kayması yaşanmaktadır. Eskişehir hapishanesinin penceresinde fani bir devletin kalkınma oranının kaç olduğu, enflasyon paketi, yeni hükûmet projesi, bilmem kimin son skandalı.. gibi sözümona büyük, hakikat nazarında uyduruk hiçbir meseleyi gündemine almayan o büyük insan, hâlâ daha neredeyse hiç kimsenin göremediği en büyük meseleyle uğraşmaktadır: bugün eğlenip dans ederek bayramı kutlayan bu çocukların akıbeti ve ahireti...

Peki, benzer bir günde benzer bir manzara karşısında ‘üçüncü mesele’ yazarının düşündüğüne benzer düşünceler geliyor mu dünyanıza? Geliyor; ve onun gibi ağlayabiliyor musunuz?

Ağlayamıyorsanız, Meyve’nin ‘mesele’lerini daha çok okumanız gerekiyor, hem de *kalbinizle* okumanız gerekiyor demektir.

Benim de öyle okumam gerektiği gibi. Zira bu yazı da gözyaşlarıyla yazılmış değildir ne yazık ki...

Mebde ve Münteha

HAYATIMIN CİDDİ BİR KISMINI, sonraki yıllarda büyük bir eksiklik ve kemalsizlik olduğunu keşfettiğim ‘mükemmeliyetçilik’ illetiyle mâlûl vaziyette yaşadım. Yaptığı şeyin en mükemmel olmasına çalışmak, ilk yapıp en mükemmel yapmak.. mükemmeliyetçiliğin iç dünyama yansması bu şekildeydi.

Sonra, *Âyetü'l-Kübrâ*'nın sayfaları arasında dolaştığım bir hengâmda, ‘kâinattan Hâlıkını soran seyyah’ın notları arasında, mükemmeliyetçilik şeklindeki bu zaafıma deva olacak bir merhem buldum. Bediüzzaman, Hâlıkımızı bize bildiren delillerin Kur’ân’dan sonra en parlağı olarak Resûl-i Ekrem’i zikrederken, onun risaletine delil olan mucizevî bir vasıf olarak ‘mebde ile müntehayı birleştirmesi’nden söz ediyordu.

Mebde ile müntehayı birleştirmek...

Yani, ilk yapıp en mükemmel yapmak. İlk kez söyleyip son derece mükemmel biçimde söylemek...

Bu nokta üzerinden ulaştığım sonuç, bu durum Resûl-i Ekrem’in risaletine delil olan bir mucizevî vasıf olarak zikredildiğine göre, ‘ilk yapıp en mükemmel yapma’nın ancak Resûl-i Ekrem’e (a.s.m.) nasip ve müyesser olduğu, onun ayırıcı vasfı olduğu; yani, ondan başka kimsenin mebde ile müntehayı böyle birleştiremediği, başka kimsenin ilk yapıp en mükemmel yapamadığıydı.

Dolayısıyla, kendi namıma, Resûl-i Ekrem olamayan başka herkes gibi benim için de ‘mebde ile müntehayı birleştirme’nin imkânsızlığını görmem gerektiği; yani bu noktadaki umumî kuralın ve bu husustaki âdetullahın mebde ile münteha arasında bir mesafenin varlığı olduğu gerçeğini kavramaya mecbur olduğum sonucuna vardım. Benim yaptıklarım, keza etrafımdaki sair insanların yaptıkları hep bir ‘tedric’i izleme durumundaydı. Bizler ilk yapacak, sonra onda bazı eksikler görecektik, bir kez daha yapacak, onda da eksikler görecektik.. bu şekilde kademe kademe, adım adım kemale doğru gidecektik—elbette, gücümüzün yettiği kadarıyla.

Bunu bihakkın kavramamdan sonradır ki, gerek kendimden, gerek başkalarından ‘mebde ile müntehayı birleştirme’yi beklemiyorum. İlk yapıp en mükemmel yapma’ gibi bir beklentiye girmiyorum. Bilakis, bizler için cari olanın, bir atasözümüyle de teyid olunduğu üzere “Kervan yolda düzülür” sırrı olduğunu; ilk yapılanın çok eksikler taşıyabildiğini, ama bu eksiklerin zamanla, yani ‘yolda’ gün gün tamamlandığını biliyorum. Bizler için, ilk yapıp en mükemmel yapmak değil istenen; bir kere o ilk adımı atabilmek, sonra gün gün eksikleri tamamlayabilmek...

Şöyle toparlayacak olursak: Bir tarafta, ilk yapıp en mükemmel yapma gibi—Resûl-i Ekrem (a.s.m.) haricindekiler için—geçerli olmayan bir şık var, ki biz bu iddiaya girsek, birşey yapamaz hale geliyoruz. Öte tarafta, ilk olduğu için eksikleri olan şeyler yapma; ama bunu ‘mükemmel’ görme gibi bir zaaf var; bu takdirde de, ilk yapılanı en mükemmel gördüğümüz için gene kemale doğru gitmiyoruz. Üçüncü ve bizim için en makul şık olarak ise, ilk yapmak, yapılanın ilk yapılan olarak eksikler taşıdığını görmek, hem kendi başımıza onu gözden geçirebilmek hem dışarıdan gelen teklif ve tenkidlere açık olmak, böylece ikinci, üçüncü, dördüncü adımlarda kemal merdiveninde bir basamak daha ilerlemek var.

Benimsememiz gereken tavır, tam da bu...

Tenkidler Karşısında

RİSALE-İ NUR GİBİ HEM NALINA, hem mihına dokunan bir eserin tenkidlerden uzak kalması herhalde düşünülemez. Nitekim, Bediüzzaman'ın tarihçe-i hayatına baktığımızda, özellikle lâhikalarına nazar ettiğimizde, ona ve Risale-i Nur'a çift yönden tenkidin geldiğini rahatlıkla görürüz.

Münekkidlerin bir grubunu, Risale-i Nur'un izhar ettiği hakikat-ı İslâmiyete düşman ve muarız olanlar oluşturur.

İkinci münekkid grubunu ise, Risale-i Nur'un da hizmetkârı olduğu hakikat-ı İslâmiyete taraftar olan, ama ya tarafgirlik, ya haset, ya anlamama, ya yanlış anlama, yahut meslek ve üslub farklılığı gibi sebeplerle Risale-i Nur'un yanında durmayan ehl-i din teşkil eder.

Bu tenkidler karşısında, Bediüzzaman Said Nursî, hikmet ve rahmeti buluşturan sükûnetli, mutedil ve vakur bir duruş sergiler her keresinde. Bir tarafta, hakkın hatırını asla zayi etmez, ama öte tarafta hadiseyi bir şahsî veya cemaatî enaniyet veya taassup kalıbına da dökmez. Onun maksadı, bağcıyı dövmek değil, üzümü yemektir. Meşru ölçüler dahilinde sonuç alabilmektir onun için aslolan.

Bu çerçevede, Risale-i Nur'da tenkidler karşısında gördüğümüz öncelikli tavır, Bediüzzaman'ın şahsına yönelik tenkitler ile Risale-i Nur'a yönelik tenkitleri ayırmasıdır.

Tabir yerindeyse, Risale-i Nur'a ilişmeyen ama kendi şahsına ilişen bir tenkide, Bediüzzaman Said Nursî bir bakıma 'ehven-i şer' olarak yaklaşır. Nitekim, gelen tenkidlere dair, lâhikalarda "Eğer bu benim şahsıma ise..." "Eğer Risale-i Nur'a ise..." gibi kayıtlar görürüz. Risale-i Nur'a gelen tenkid karşısında, Risale-i Nur'un taşıyıcısı olduğu iman hakikatlerinin izzet ve hukukunu müdafaa sadedinde, Bediüzzaman'ın mukabelesi—tabir yerindeyse—daha sert, kesin ve keskindir. Hakikate asla leke sürdürmez.

Şahsına yönelik tenkidlerde ise, Bediüzzaman ikili bir ayırım sergiler. Gelen tenkid, bir insan olarak fani şahsına yönelik ise, Bediüzzaman orada zaten 'lâyuhâtî'lik iddiasında değildir. Yapılan tenkid yanlış dahi olsa, bunu nefis terbiyesinde nefisine karşı bir manevî silah ve bir terakki vesilesi olarak istimale yönelir; şöretperest ve zahirperest nazarların aldaticı iltifatından kurtulup ihlaslı kişilerin dostluğuna muhatap kalabilmek açısından bir imkân olarak görür; ve de, adil olan kader-i ilâhînin bunu bilmediği kusurlarına karşılık bir 'keffâretî'z-zünûb' olarak gönderdiğini düşünür. Doğrudan şahsına yönelik tenkide karşı duruşu ile, Risale-i Nur'un müellifi oluşu itibarıyla şahsına yönelik tenkide karşı duruşu kesinlikle farklıdır.

Bir bakıma, tenkidler karşısında Bediüzzaman'ın aldığı tavırları sıralayacak olursak, en kesin ve keskin tavrı Risale-i Nur'a ve Risale-i Nur'daki iman hakikatlerine yönelik tenkitlere karşı gösterir. Benzer bir tavır, Risale-i Nur'un müellifi olarak kendisine yöneltilen tenkitler karşısında sergiler. Doğrudan şahsına yönelen tenkitler karşısında ise, daha sâkin bir tavır sergiler ve çoğunlukla bu tenkitlerin sahiplerine—ucu hizmet-i imaniyeye dokunmuyorsa—cevap bile vermez.

Bunun ötesinde, 'empati' denilen nimete ziyadesiyle mazhar olmuş bir mü'mindir Bediüzzaman. Gelen tenkidi, münekkidin durumu ve şartları açısından da değerlendirir. Meselâ, bir şeyh müridlerinin kendisini bırakıp Risale-i Nur'a yönelmesi endişesiyle tenkid üretiyor diyelim—ki, ehl-i tarikten Risale-i Nur'a gelen tenkidlerin büyük kısmı bu ve benzer endişelerin mahsulü olmuştur. Bediüzzaman'ın maksadı ise, 'mürîd' ve 'talebe' çalıp sayı çoğaltmak değildir.

Böylesi tenkidlere karşı Risale-i Nur'da getirilen cevaplar, öncelikle, Risale-i Nur'u okumanın ehl-i tarik için kendi virdine, zikrine ve mürşidine karşı muhabbeti arttıracığı; zira edilen o zikirlerin derûnunu, esasını ve hakikatini beyan ediyor olmakla o zikirler yoluyla edinilecek terakkiyi hızlandırdığı, o hakikatli zikirleri müridlerinden isteyen biri olarak mürşide karşı da hürmeti

ziyadeleştireceği şeklindedir. Bilvesile, doğrudan Risale-i Nur'la iman ve ubudiyet dairesine girmiş olmayıp meselâ tarikat yoluyla bu daireye girmiş bulunan kişiler için 'Risale-i Nur'u okumak için, şeyhini terke hâcet olmadığı'nı beyan eder. Bu, gelen tenkidin derûnundaki sâiki, endişeyi veyahut hasedi tamir ve tedavi eden hikmetli ve şefkatli bir duruştur. Diğer taraftan, kendi talebelerine de, o şeyhle mücadele edip varolan menfi damarı kalınlaştırmak yerine, hürmet gösterip, elini öpüp, 'ilişmeyip,' mevcut gerilimi kırmalarını veya gevşetmelerini tavsiye eder.

Benzer bir durum, ulema grubu ve hocalar için de sözkonusudur. Risale-i Nur'dan, hususan lâhikalardan anladığımız üzere, âlimler ve hocalar zümresinde, "Bu işi en iyi ben biliyorum" yahut "Eh, bu işi biz de biliyoruz" kabilinden, farklı dozajlarda bir 'ilmî enaniyet'in varlığı, Bediüzzaman'ın tesbitleri arasındadır. Kendi taraftar sayısını arttırmak yahut azaltmamak, kendi fikirlerinin ve kitaplarının rağbetine hanel getirmemek gibi saiklerle Risale-i Nur'la muaraza yahut Risale-i Nur'u nazarlardan gizleme ve 'görmezden gelme' gibi hallerin varlığı da. Keza, özelde şöhret, makam, maddî imkân, zarar görme korkusu gibi değişik sebeplerle bid'alara ve bid'aların resmî uygulayıcılarına taraftarlık cihetinden veyahut Vehhabîlik damarıyla bazı hocaların ve alimlerin Risale-i Nur'a iliştiğini ve ilişeceğini de görmektedir.

Asla bunları görememiş bir safdil olarak değil, bilakis bunları çok net görmüş bir hikmet ve dikkat timsali olarak Bediüzzaman'ın tavsiyesi, "Hocalara ilişmeyin"dir: Tenkid dahi etseler, Risale-i Nur'un hakkını ve hakikatini müdafaa edin, ama sakın sakın, enaniyetlerinin üstüne giderek, yangına körükle gitmiş olmayın.

Bu noktada, Bediüzzaman'ın böylesi muarazaların hususî kalması, yayılmaması, bilhassa matbuat lisanına dökülmemesi, ilgili şahısların ortalıkta isimleriyle deşifre olmaması gibi hassasiyetleri de vardır.

Ki, bu hassasiyetlerin nereden kaynaklandığı sorulacak olursa, cevap bellidir elbette: Hakîm ve Kerîm bir Rabbin bizatihî 'Hakîm' ve 'Kerîm' olarak tavsif ettiği (bkz. Yâsin ve Vâkıa sûreleri) Kur'ân-ı Azîmüşşan'dan ve onun mübelliği Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâmın sünnetinden!

"*Ve izâ merrû bi'l-lağvi merrû kirâmen*" ve "*İdfa' billetî hiye ahsen*" âyetleri, niye hafız olmadığımız halde ezberimize kazınmış acaba? Risale-i Nur'da harice, hususan sair ehl-i dine karşı tavrımıza dönük bir tavsiye olarak tekrar tekrar okunduğundan, değil mi?

Ki bu son âyet ile Rabbimiz ne güzel buyuruyor:

"Sen en güzel yol ile sav! Bakarsın, senin ile arasında düşmanlık olan kişi, sanki sıcacık bir dost oluvermiştir."

'Dost'ların sayısını arttırmalı...

“Mahrem Bir Musalahanâme”

MUHTEREM ABDÜLKÂDİR Badıllı'nın yazdığı *Mufassal Tarihçe-i Hayat*'in üçüncü cildinde, ilk kez okuduğumda gözyaşlarımı harekete geçiren ibretli bir mektup yer alır. Bu mektup, tahmin edileceği üzere, Bediüzzaman Said Nursî'ye aittir ve o vakit ‘mahrem bir musalahanâme’ olarak yazıldığı için olsa gerek, lâhikalarda yer almamaktadır.

Bu mektubu, Bediüzzaman, kendisi ile uğraşan savcılarının en muannidi ve en adavetlisi olarak gözüken Afyon savcısı Abdullah Bey'e hitaben yazmıştır. Mektubun yazılma sebebi ise şudur: Savcı Abdullah Bey, güya Risale-i Nur'u çürütmek ve Üstad'ı bir ‘alim’ değil de o beylik tabirlerle ‘din istismarcısı’ bir cahil gibi göstermek kasdıyla, on küsur sayfalık bir iddianame hazırlamıştır. Bu iddianame ise, ‘ilim arzederken cehaletini söyleyen’ bir muhteva taşımaktadır. Zira, Abdullah Bey, beşbin sayfalık bir külliyatta on kusur bulamamış; fakat illâ ki kusur bulma niyetiyle Risale-i Nur'u okuduğu için, Risale-i Nur'daki birçok fazileti kusur gibi görme ve gösterme cihetine yönelmiştir. (Bu durum, Risale-i Nur'u çürüteyim derken parlatan ilgili iddianameyi o vakit Nur Talebelerinin basıp dağıtmasından da anlaşılabilir.) On küsur sayfalık bu iddianamenin yüzün üstünde bilgi hatası taşıması ise, işin cabasıdır. İşte bu durum üzerine, bu kadar haksız, kindar ve garazkâr bir tavırla Risale-i Nur'a ilişen kişinin kendi iddianamesi için bir ‘hata-sevab cetveli’ hazırlar Bediüzzaman. Ondördüncü Şua'da mevcut bu cetvel ile, Bediüzzaman savcının doğru diye bildiklerinin yanlışlığını, keza savcının yanlış bildiği doğruları ortaya koyar. Bunun üzerine, savcı, insaf ve iz'ana gelecek yerde, Ramazan Bayramının ikinci günü gider, Üstad'a “Bundan sonra Van'dan gelen müdde-i umumî ile konuşacaksın. Ben ise, müdafaatının intişarına karşı bir eser yazıyorum. Hata-sevab cetvelinde bana isnad edilen hataların tashihine çalışıyorum. Bu eserimi neşredeceğim” der.

Böyle bir noktada, normalde, insanın önüne iki şık geliverir: (1) Savcıya, “Elinden geleni ardına koyma! Yazacağın varsa, göreceğin var!” demek; (2) Devlete de yaslanıyor olmanın verdiği rahatlıkla böylesi bir tavır sergileyen savcıya karşı teslimkâr ve tavizkâr bir davranışa girmek.

Fakat Bediüzzaman bir üçüncü şıkkı ihtiyar eder. Umumî surette neşredilip savcıyı ajite edecek bir lâhika yahut beyanname neşretmeyip, ‘mahrem bir musalahanâme’ gönderir ve bu musalahanâmede, tabir yerindeyse, savcının elini kolunu bağlar. Çünkü, bu cevapta ne savcıyı ajite edecek bir unsur vardır, ne de savcıyı teşebbüsünde ve tehdidinde cesaret ve devama sevkedecek zilletli ve teslimiyetçi bir tavır. Bediüzzaman, “Ben itiraf ediyorum ki; şahsım çürüktür, kusurludur... ve Cenab-ı Hak beni kendime beğendirmedicine çok şükür ederim” gibi çok hasbî ifadeler kullanır mektubunda. Ama hemen ardından ekler: “Fakat, Kur'ân'ın iman hakikatlarına Risale-i Nur'un hizmeti çürütülmez. Âlem-i İslâm onu takdir ve tahsin etmiştir. O hizmette benim hissem ihtiyaç ve iltica ile, manevî sualler ve dertlerimizi hissetmekle, Kur'ân hazinelerindeki ilaçları elde etmek için yalvarmalarıdır. İşte bu sebebe binaen, o eserle garazkârane bir neşriyat, kusurlu şahsıma değil, belki Nurlarla hizmet-i imaniyeye bir hücum telâkki edilecek.”

Ki, elhak, Abdullah Bey'in o hasmâne tavrı da, Üstad'ın şahsına değil, bu hizmet-i imaniyeye yöneliktir zaten.

Lâkin, doğrudan şahsına yönelik itham ile bulunduğu hizmet-i imaniye cihetiyle şahsına yönelen ithamın arasını ayırıp bu cümleleri serdeden Bediüzzaman, peşisıra, çok sakin ve yumuşak bir üslupla, içi dolu ve çok keskin cümleler sıralayacaktır. Özetle, savcıya söylediği şudur:

(1) Bize karşı yeni bir eser neşretmeye kalksan, bir kere, bu hizmet-i imaniyemiz aleyhine bir faaliyet gibi görüleceğinden, ehl-i imanın nefret ve beddualarına uğrarsın.

(2) Sen eser neşredince, hizmetimize taraftar olan hamiyetkâr insanlar da boş duracak değiller.

Onlar da, senin eserine karşı eser neşrecekler. Bir tek Risale-i Nur ve bir tek Said Nursî ile uğraşmaya bedel; senin eserindeki hataları sayıp döken yüzlerce kalem ehline cevap vermeye mecbur kalacaksın. Becerebilecek misin; yetişebilecek misin?

(3) Böyle bir gerilim ve çatışmadan sana ne fayda gelecek, memlekete ne fayda gelecek? Şayet, dediğin gibi vatansever isen, böyle bir ihtilaf ve çatışmaya sebep olmaya nasıl cür'et edebilirsin?

(4) Haydi, diyelim ki, cür'et ve cesaret ettin; eserinde yazdığın hatalara yönelik eleştirileri cevaplayamadığında ne yapacaksın? Şu 'hata-sevab cetveli' ile hatalarının sergilenmesini hazmedemediğin halde, daha da büyük ve bariz biçimde hataların isbat olunup ortada kaldığında, izzetin ve enaniyetin buna dayanabilecek mi?

(5) Hem, bir savcı olarak sen bir kanun adamısın. Dediğini yaparsan, adaleti gözetmek yerine, şahsî kinini ve fikrini herkese eşit derecede uygulanır olması gereken hukuk ve adalet ölçülerinin önüne çıkarma gibi bir zaaf sergileyeceksin. Meslektaşların ve umum insanlar, seni, bir 'kanun adamı' olmaktan ziyade, bir kişiye veya zümreye veya inanca olan kini gözünü karartmış biri olarak görecekler. Bir savcı olarak böyle görülmeyle kariyerin fayda mı görecektir, yoksa zarar mı?

Bediüzzaman, 'birinci sebep' başlığı altında sakın ama net bir dil ile savcılığı bütün bu hususları düşünmeye davet eder; ve bundan sonra, bana göre, asıl keskin cümlelerini serdedir:

"Bu mahrem hasb-ı halin sebeplerinden ikinci madde: Ben fitraten iki şeyden çok inciniyorum. Biri firaktan, biri adavetten ruhum çok müteallim oluyor. Mümkün olduğu kadar kaçıyorum."

Devamla gelen cümleler, bir hakikatin ifadesi olduğu kadar, kasavetli bir kalbi imana karşı yumuşatma gibi şefkatli bir niyetin de ifadesidir:

"...Onun için, fani dünyanın firaklı işlerini, sevimli muvakkat dostlarını bırakıp; firaksız, baki şeyleri bulmak niyetiyle inzivaya girip hayat-ı içtimaiyeyi ve siyaseti bıraktım. Ve dahilde adavet ve münakaşalara bir vesile olan fûrûatı değil, belki bütün nev-i beşerin en ehemmiyetli meselesi olan erkân-ı imaniyeyi ve beşerin medar-ı saadeti ve umum İslâm'ın esas ve rabîta-i uhuvveti bulunan Kur'ân'ın hakaik-ı imaniyesini bulmak ve muhtaçlara buldurmaya hayatımı vakfettim. Hatta değil yalnız Müslümanlarla, belki dindar Hıristiyanlarla dahi dost olup, adaveti bırakmaya çalışıyorum. Harb-i umumî ve komünizmin altındaki anarşistlik tehlike ve tahriplerinin lisan-ı hal ile: "Dünya fanidir, firaklarla doludur!... Ey insanlar, adaveti bırakınız! Geliniz, Kur'ân dersini dinleyip, birleşiniz. Yoksa, sizi mahvedeceğiz! diye mezkûr iki vaziyetimin haklı olduğunu gösteriyor."

Sonra da, savcının içindeki intikam hislerini en net biçimde dağıtacak cümleler gelecektir:

"Bu sırlı halimi hükûmet bilmediğinden beni çok sıktı. Ben sabrettim. Afyon müddeisi dahi bazı kıskanç adamlara aldandı. [Dikkat edelim ki, 'Sen aldandın' demiyor!] Beni ziyade incitti. Bu hapsimde, bazan bir gün, bir ay Denizli hapsindeki sıkıntıdan ziyade sıkıntı çektiğim bir zamanda; mazlumların silahı olan beddua etme hatırıma geldi. Birden, dört-beş yaşında bir kız çocuğu pencerelerime alâkadarane bakıyor gördüm. Sordum, dediler: Abdullah Bey'in kızıdır. Ben de o masumun hatırı için bedduayı bıraktım... 'Mazlumun ahı arşa kadar gider' sırrıyla ve meselemiz bir olan bütün mübarek masum ve müttakî Nur talebeleri dualarına manen âmin, âmin, âmin demeleri inşaallah makbul dua hükmüne geçer. Ben de bu manevî silahımı mecburiyet-i kat'îye olmadan, masum çocuklara zarar gelmemek için, bana zulmedenlere karşı istimal etmiyorum."

Mektup böylece devam eder. İktibas ettiğim bu kadarı dahi, bize yönelik bir tenkid durumunda, velev ki bu tenkid çok garazkâr ve tecavüzkâr da olsa, takınmamız gereken tavra dair ciddi bir ders

veriyor olsa gerek.

Anlıyoruz ki, Bediüzzaman'ın derdi hakkı yüksekte tutmak ve hakka râm olanların sayısını olabildiğince arttırmaktır. Yoksa heva ve hevesini tatmin, veyahut içinde nefret ve kin biriktirip bunu dışa vurmak filan değil...

Madem öyle, ilgili Afyon savcısı gibi Risale-i Nur'a en ziyade kin, inat ve adavetle uğraşan birine karşı Bediüzzaman'ın sergilediği hem izzetli, hem şefkatli bu muvazeneli duruştan birer hisse de kendimize alalım; ve gelen tenkidleri izzetle, ama aynı zamanda şefkatle cevaplayalım.

Bir önceki yazıda zikrettiğimiz âyeti tekrarlırsak:

“Sen en güzel yol ile sav! Bakarsın, senin ile arasında düşmanlık olan kişi, sanki sıcacık bir dost oluvermiştir. O rütbeye ise ancak sabredenler kavuşturulur...” (Fussilet: 34-35)

‘Kemal’in İzinde

RİSALE-İ NUR’A MUHATAP olurken gözden kaçırmamaya çalıştığım hususlardan biri, onun neyi niye söylediğini, niye bir başkasını değil de o kelimeyi tercih ettiğini bilen, zira ciddi ve tutarlı bir kavram haritasına sahip olan birinin eseri olduğudur. O yüzden, bir kavramı belli bir yerde belli bir şekilde kullanıyorsa, bunu niye bu şekilde kullandığını anlamaya çalışırım. Bu şekilde, tabir yerindeyse, Bediüzzaman’ın ilgili kelimeye yüklediği anlamı nüanslarıyla kavramaya cehdedirim.

Bu şekilde, lillahilhamd, Risale-i Nur’daki birçok incelik, o incelikler vesilesiyle de iman hakikatlerine dair birçok güzellik taşındı dünyamıza.

Risale-i Nur’a aynı şekilde nüfuz etmeye çalışan bir grup arkadaşla yaptığımız bir ders müzakeresinde kavrama nimetine erdiğimiz ‘kemal’ ve ‘kibriya’ bütünlüğü, bunun bir örneği...

Ancak, kısaca ifade etmem gerekirse, İkinci Şua’yı okurken karşımıza çıkan ve Risale-i Nur’un başka yerinde görmediğimiz ‘Kebîr-i Kâmil’ esma-i hüsnâ tamlamasından hareketle başlamış bir yolculuktu bu. Bu esma-i hüsnâ tamlamasını kavramak, üstelik onun tam da ‘ism-i âzamın altı nüktesinden yedincisi’ olan Ehad ismini ve Allahuekber hakikatini izaha adanmış “İkinci Şua”da zikredilmesini anlamak istemiştik. Ancak, o bahiste ‘kemal’ ve ‘kibriya’nın tanımına ve irtibatına dair ipucu olmadığından, Risale’nin bir bahsini başkaca bahislerin yardımıyla çözmeye çalışma yolunu denemiş; sonuçta, “Dokuzuncu Söz”de yıllar önce farketmiş bir nüansı ipucu olarak istimali denemiştik. Bu sözde, “Namazın mânâsı, Cenab-ı Hakkı tesbih ve tazim ve şükürdür. Yani, celâline karşı kavlen ve fiilen ‘Subhanallah’ deyip takdis etmek; hem *kemaline karşı, lâfzen ve amelen ‘Allahuekber’* deyip tazim etmek; hem cemaline karşı kalben ve lisanen ve bedenen ‘Elhamdulillah’ deyip şükretmektir” ifadesi geçiyordu. Celâle karşı subhanallah, cemale karşı elhamdulillah, kemale karşı Allahuekber! ‘Kemale karşı Allahuekber’ ifadesini irdelersek, ‘Kebîr-i Kâmil’ tamlamasının hikmetini ve kemal ile kibriyanın niye birbirine baktığını çözebilir miydik?

Yine “Dokuzuncu Söz”de celâl ile tesbihin, cemal ile tahmidin eşleştirilmesi üzerinden yola koyulduk. Rabbimizin kudret, izzet, kahr, cebr, hakimiyet gibi celâlini bildiren esma ve sıfatları karşısında O’nu noksanlardan tenzihin ifadesi olarak ‘Subhanallah’ deyişin; keza, Rabbimizin rahmet, merhamet, şefkat, ikram, ihsan, lutuf gibi cemalini bildiren esma ve sıfatları karşısında O’na olan hamd ve şükür borcumuzun ifadesi olan ‘Elhamdulillah’ın izahını bir derece yapabiliyorduk. Ama kemal ile ‘Allahuekber’in eşleştirilmesi neyin nesiydi?

Bir sonraki durakta celâl ile cemal arasındaki zıtlık zihin gündemimize girecekti. Celâl ile cemal arasındaki bu mesafe yüzünden, celâlli insanlarda cemalî vasıflar, cemalli insanlarda celâlî vasıflar pek bulunmazdı. Celâl ve cemal, her ikisi de, kendi başlarına ‘tam’lığa ulaşamıyor, mükemmel olamıyor, eksik kalıyordu.

Eksik!

Kemalin zıddı da buydu işte. Kâmil, tam olandı, eksiksiz olandı, bir boşluk ve zaaf taşımayandı. O halde, Allah’ın Zülkemal oluşu, celâl ve cemal gibi bize zıt gözükken, insanların dünyasında birebir örtüşüğünü pek de göremediğimiz bu iki vasfı O’nun beraberce ve kâmilin zâtında barındırmasının ifadesi miydi yoksa?

Yolculuğun bundan sonrası, müthiş bir hızla gerçekleşecekti. Kemal, buydu işte. Zıtların, bize zıt görünenlerin buluşması idi. Hem zülcelâl, hem de zülcemal idi Rabbimiz. Mutlak anlamda celâl sahibi olarak mutlak anlamda cemal sahibi olmasıyla gösteriyordu kemalini. Cebbar ve Kahhar bir Yaratıcı olarak, Rahmân ve Rahîm de olmasıyla; Azîz ve Kadîr olmakla birlikte Kerîm ve Muhsin olmasıyla; Âdil ve Zü’ntikam olmasıyla birlikte Gafûr ve Halîm de olmasıyla gösteriyordu.

Allah, ‘Ekber’di, ‘Kebîr’di; çünkü, O’nun için zıtların ve zıtlıkların sınır koyması diye birşey, birşeye ağırlık verirken öbürünü eksik bırakmak diye birşey sözkonusu değildi. O’ndan gayri herşeyi sınırlayan ve eksik bırakan zıtlıklar O’na ârız olamıyor; O, kibriya ve azametini, işte bu kemal keyfiyetiyle, yani celâlî ve cemelî isim ve sıfatların her ikisinin müsemması olmak suretiyle gösteriyordu. O, Kebîr-i Kâmil idi. Onun için, celâle karşı tesbih ve cemale karşı hamd ettiğimiz gibi, celâl ile cemalin beraberce varlığı demek olan kemâle karşı tekbir getiriyor; o tekbir ile, hem O’nun mutlak büyüklüğünü, hem O’nun büyüklüğü karşısında yaratılmışlar olarak hepimizin mutlak küçüklüğünü kabul ve ilan ediyorduk. Ezana da, namaza da Allahuekber ile başlamamız bundandı işte. “Allahuekber,” bu yüzden O’nu tanımanın zirvesi idi. Kulluğun zirvesi olan namaza davetin adı olan ezan da bu yüzden onunla başlıyor, namazın kendisi de aynı sırdan dolayı onunla başlıyor ve namazın her bir rekatinde beş defa “Allahuekber” diye bu sırdan dolayı söyleniyordu.

Boş konuşmayan, sözünü bir hikmete binaen söyleyen, arkasında bir kavram haritası ve bir anlam denizi taşır halde konuşan bir üstadın kullandığı ‘Kebîr-i Kâmil’ ifadesine bakıp bu ifadeyi çözmeye çalışırken, farkına varmadan o ifadeyi anahtara dönüştürüp böylesi nüktelere ulaşmıştık işte.

Risale-i Nur’u teenni ile okumanın, dikkatli bir üstadın eseri olarak dikkatle okumanın açtığı kapılara dair fiilî bir örnek olmuştu bu bizim için. Maamafih, yaptığımız, Risale-i Nur’un değişik bahislerini tarayarak zihnimize dağınık duran unsurları birleştirmeye çalışmaktı. O yüzden, yine de, bunu bir zorlama yorum, ‘kendi yorumumuz’ görenlerin olabileceğine dair endişemiz de vardı içimizde.

Ancak, bu konuyu önce *Zafer* dergisine kapak konusu olan, ardından *Peygamber’in Kardeşleri* adlı kitabın bir bölümü haline gelen namaza dair bir yazıda dile getirmemin akabinde, Risale-i Nur’un Arapça’ya çevrilmesi gibi muazzam bir hizmete vesile olan sevgili bir büyüğüm beni arayıp *Mesnevî-i Nuriye*’nin Arapça aslındaki bir bahsi hatırlattığında, bu endişemiz de lillahilhamd izale oldu. Zira, “Onuncu Risale”deki celâl ile vahidiyet, cemel ile ehadiyet paragrafının devamı olarak, Türkçe tercümede yer almayan bir ‘kemal ve kibriya’ cümlesi vardı; lâkin bu cümle Abdülmecid Nursî’nin üslup ve lisan olarak son derece başarılı tercümesine nedense girmemişti. Yine Risale-i Nur’un dikkatle okunması gereken anahtar kavramlarından olarak ‘küll’ ve ‘küllî’den de söz edilen bu bahsin ‘kemal’ kısmının Abdulkadir Badıllı’nın *Mesnevî-i Nuriye* tercümesinde mevcut olduğunu ise, sözkonusu hatırlatmadan sonra görmüş olduk.

Mesnevî’nin Arapça aslında 352., yeni baskı Abdulkadir Badıllı tercümesinde 479. sayfada bulunan ilgili bahsin son cümlelerini, yaptığımız yolculuk sonucu ulaştığımız ‘kemal’ ve ‘kibriya’ mânâsının bizatihî Risale-i Nur müellifince bir teyidi olarak paylaşmak istiyorum:

“ . . . İşte, cemel ve ehadiyetin tecellisi küllîye benzediği gibi; celâl ve vahidiyet tecellisi de küll gibidir. Fakat kemal ve kibriyanın tecellileri ise, cem’in cem’idir. Yani, aynı küll içinde küllî ve aynı cüz’ içinde cüz’î olduğu gibi, ayn-ı celâl içinde bir cemaldir.”

Rabbimizden aldanmayan ve aldatmayan bir hakikat insanı olarak Said Nursî’yi ve eserini dikkatle kavramayı bize, hepimize nasip etmesini diliyorum. Tâ ki, marifetullah yolunda koşar adım gidebilelim...

Musibetlerle Gelen

RİSALE-İ NUR'UN EN YOĞUN iman, marifet ve ubudiyet dersi yüklü bahislerinden biri, herhalde Otuzuncu Lem'a'dır. Esmâ-i Hüsnâ içinden, Hz. Ali'ye göre 'ism-i âzam' olan altı ismin ele alındığı, bu bakımdan müellifince "Esmâ-i Sitte Risalesi" diye de isimlendirilen bu risalede, her bir ism-i âzama dair bahsin girişinde manidar bir ifade vardır:

- "... bir ism-i âzam veyahut ism-i âzamin altı nurundan bir nuru olan Kuddûs isminin bir cilvesi, Şaban-ı Şerîfin âhırinde, Eskişehir Hapishanesinde bana görüldü."
- "...bir ism-i âzam veyahut ism-i âzamin altı nurundan bir nuru olan Adl isminin bir cilvesi, Eskişehir Hapishanesinde uzaktan uzağa görüldü."
- "...bir ism-i âzam veya ism-i âzamin altı nurundan bir nuru olan Ferd isminin bir cilvesi, Şevval-i Şerif'te Eskişehir Hapishanesinde bana görüldü."

Demek ki, örnek olarak sunduğumuz bu üç iktibastan da anlaşıldığı üzere, bir marifetullah şahikası olan bu risale Şaban ayından Zilkâde ayına uzanan bir zaman diliminde ve bir hapishane ortamında müellifin iç dünyasına nakşolmuştur.

Hapse düşmek, elbette bir musibettir. Hele, haksız yere, haksız ithamlar altında ve hukuksuz muameleler içerisinde hapiste kalmak daha da ağır bir musibettir.

Lâkin, Otuzuncu Lem'a'da böyle ağır bir musibetten dolayı dünyası kararmış bir insanın ruh halini okumayız. Bilakis, birilerinin 'dünyasını kararttık' diye umdukları hapishane ve tecrid ortamı, herşeyi ve her olayı Rabbi adına ve Rabbinin ismiyle değerlendiren bu insan için ancak bir manevî terakki vesilesi olmuştur. Haksız bir sürgün yaşıyor olması, bu sürgünün de az görülüp hapse atılması, hapsin de az görülüp diğer mü'min kardeşlerinden tecrid edilerek tek başına bir hücrede tutulması gibi ağır musibetlere mukabil; onun dünyasını meşgul eden husus, Yusuf (a.s.) misali, 'Esmâ-i Hüsnâ'dır. Musibetin ağır tazyiki altında, Said Nursî'nin dünyası, evvelce 'ilmelyakîn' olarak bildiği 'İsm-i Âzam' sırlarını 'aynelyakîn' görüp 'hakkalyakîn' zevketme noktasına ulaşmıştır.

Onun diğer risaleleri için de benzer bir durum sözkonusudur. Denizli Hapishanesine haksızca atılmasının meyvesi de, ah-vah etmeler değil, bilakis "Meyve Risalesi"dir. Afyon hapsi ise, onun dünyasında, Fâtiha ve salâvat ekseninde gelişen bir tefekkür ummanı olarak "Elhüccetü'z-zehra"yı meyve verecektir. Öte yandan, bir enfüsî tefekkür zirvesi olarak "Dördüncü Şua"daki incelikler, kendisini 'beş çeşit gurbet içinde' hissettiği bir hapishane ortamında müellifin dünyasına açılmıştır.

Ve, bir bütün olarak Risale-i Nur'a bakıldığında, bizi esbab sürgününden alıp Esmâ iklimine eriştiren bu iman külliyatının sürgünler, tazyikler, hapisler.. gibi bir dizi 'musibet'in ortasında yazıldığı görülür.

Kısacası, Said Nursî'nin hayatı ve eseri, herşeyi iman terazisiyle tartanların dünyasına musibetlerin de pekâlâ güzellikler ve kemalâtlar taşıyabildiğinin delilidir.

Ki bir bütün olarak İslâm tarihine baktığımızda, İmam-ı Âzam'dan İmam Gazalî'ye, İmam Eş'arî'den İmam-ı Rabbânî'ye.. tefekkür ve ubudiyet zirvelerinin hep musibet ortamlarında 'piştiklerini' görürüz. Büyük insanlar, rahat bir hayat süren ve rahat bir zamanda yaşayan insanlar değildir. Büyük insanlar hep zor zamanlarda çıkmışlardır. İslâm âlemini ondört asırdır ışıtan nuranî simaların hayat tarihçelerine baktığımızda, köşklerde veya saraylarda rahatla yaşayan insanlardan ziyade, türlü çeşitli musibetlere maruz kalmış insanlarla karşılaşır insan.

Nitekim, bir bütün olarak insanlık tarihine; ve bilhassa insanlık tarihinin nuranî işaret taşları olarak peygamberler tarihine baktığımızda gene aynı vâkıa bizi karşılar.

Meselâ, Saadet Asrı en koyu Cahiliye'den sonra gelmiştir. Resûl-i Ekrem'in (a.s.m.) 'resûl' ve

‘ekrem’ olduğunun en eşsiz nişanelerinden biri olarak Mirac ise, ağır musibetler yüklü ‘Hüzün Yılı’ndan sonra yaşanmıştır. Aynı şekilde, her bir peygamber, kendi şahsî miracını, en yoğun musibet ânında yaşamıştır. Yûnus’un (a.s.) miracı, balığın karnında iken gerçekleşmiştir. Nemrut’un külhanları karşısında İbrahim (a.s.); önünde ordu gibi deniz, ardında deniz gibi ordu var iken Musa (a.s.); kavmi kapısına dayanmışken Lût (a.s.); Tufan hengâmında Nuh (a.s.), çölde yapayalnız iken İsmail (a.s.); kapkara zindanlar içinde Yûsuf.. derken, bütün peygamberler manen en büyük terakkilerini, maddeten musibetin en ağırı üzerlerine çökmüşken tecrübe etmişlerdir.

Zira, musibet anları, hele en ağır musibet anları, insana hem kendi aczini, hem sukut ettiği o an apaçık görülen bütün sebeplerin aczini bihakkın göstermektedir. Kısacası, ‘yaratılmış olan’ların aczini anladığı ölçüde Yaratanın kudretini tanıyan insan, musibet hengâmında tam da bunu tecrübe etmektedir—arka yüzü en siyah aynanın Güneşi en iyi gösteren ayna olması gibi...

Bu sırdandır ki, “Belânın şiddetlisi peygamberlere, sonra velîlere, sonra onlara benzeyenleredir” buyurur Resûl-i Ekrem (a.s.m.).

Bu böyledir; çünkü, ‘ilmelyakîn’ bildiği hakikati ‘aynelyakîn’ görüp ‘hakkalyakîn’ zevketme kabiliyetine en ziyade onlar sahiptir. Bu ise, musibetlerin tazyikiyle gerçekleşmektedir.

‘Sünühat’ Ne Demek?

ESKİLERİN BİZE MİRAS bıraktığı, “Kâmus namustur” şeklinde hakikatli bir söz vardır. Kâmus, gerçekten sözün namusudur. Zira bir sözü doğru anlamamanın asgarî şartı, o sözün içinde geçen kelimelere yüklenen anlamı doğru kavramaktır. Aksi halde, çok doğru söz yanlış anlaşılabilir.

Gelin görün ki, nısyân ile mâlûl hafıza-i beşer, zaman olur, sözün namusu olan ‘kâmus’u unuttur. Bu, nisbeten atlatılabilir bir durumdur; zira en azından, döner kâmusu bakar, bakamıyorsak söze yüklediğimiz anlamı ihtiyatla karşılarız. Ama hele kelimenin doğru anlamını bilmediğimiz halde biliyor olduğumuzu zannedelim, işte o zaman, sözün nâmusuna hâlel getiren yorumlar ve anlayışlar çıkmaya başlar.

Bugün Risale-i Nur’dan onun kasetmediği anlamlar çıkarma ve onun kasettiği anlamı çıkaramama, yani açıkçası Risale-i Nur’u doğru anlamama ve yanlış anlama gibi problemlerle yüzyüze geliniyorsa, bunun bir sebebinin de işte bu problem olduğunu düşünüyorum.

Risale-i Nur’da Risale-i Nur’a atfen kullanılan ‘sünühat’ kelimesi de, bu noktada, üzerinde yeterince durulmamış, bilindiği farzedilerek üstünkörü geçilmiş, neye nasıl işaret ettiği lâıykınca düşünülmemiş kelimelerden olsa gerektir.

Açıkça söylemek gerekirse, bu kelimenin ‘kâmus’una vâkıf olamadığımız kanaatindeyim. Dahası, hariçteki bazı kişilerin Bediüzzaman’ın ve Nur Talebelerinin Risale-i Nur’u ‘kutsallaştırdığı’ gibi Risale-i Nur’un namusuna ilişkin bir yanlış yoruma sapmalarında da, bu kelimeyi gereğince kavrayamamamızın bir rol sahibi olduğunu görmekteyim.

Risale-i Nur’un bir ‘aklî inşa’ eseri olmadığı açık bir vâkıdır. Bediüzzaman Said Nursî salt akılla yetinen ruhsuz bir felsefeci olmadığı gibi, risaleler kuru, soğuk ve duygusuz bir önermeler yığını değildir zira. Hem yine Risale-i Nur, bir insanın bir meseleyi kafaya takıp bunu ben kendim çözeceğim gibi bir zorlamaya girmesi sonucu ortaya çıkmış bir eser de değildir. Ama öte yandan, ayağı yerden kesik, subjektif değerlendirmelerle dolu, salt duygu mahsulü bir eser de değildir.

O halde nedir Risale-i Nur?

Bediüzzaman’ın cevabıyla, ‘sünühat’ tır!

Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nur’un ‘sünühat’ olduğunu belirtir ki ‘sünühat’ (veya ‘sânihât’) kâmusta ‘çok düşünmeden akla ve kalbe gelen mânâ,’ ‘kolaylıkla zuhûr eden şey’ gibi anlamlar taşır. Bediüzzaman, bir eser için kullanıldığına pek alışık olmadığımız bu kelimeyi tercih etmesiyle, dikkatimizi birkaç hususa birden çeker:

Risale-i Nur, salt akıl mahsulü bir inşa değildir. Salt duygu mahsulü bir eser de değildir. Üzerinde bir çalışma ve yoğunlaşma olmaksızın kalbe geliveren ‘ilham’lar türünden birşey de değildir. Hâşâ, vahiy de değildir ve asla olamaz.

‘Sünühat’ kelimesini, Bediüzzaman Risale-i Nur’un bu dört sınıfa da dahil olmadığını ifade eden bir kavram olarak seçmiştir. Risale-i Nur, yüzü semaya dönük ve ayağı zemine basan bir eserdir; kâinata ve hayata nazar etmekte, ama vahye sırtını dönmeden nazar etmektedir. Sonuçta ortaya çıkan, vahyin rehberliğinde onun kalbine gelen hakikatlerdir. O bir ‘düşünür’dür; ama, Kur’ân’la düşünen bir düşünürdür—vahye sırtını dönüp hakikati kendi akıl feneriyle bulmaya kalkışan ve iğneyle kuyu kazmaya çalışan bir ‘düşünür’ değil. Ki vahyin rehberliği, hakikatlerin fazla zorlanmadan ve çok zaman harcamadan onun dünyasına taşınmasını netice vermektedir. Aristo, İbn Sina gibi dahilerin boğulduğunu söylediği hususlarda ‘ustadı olan Kur’ân’ın himmetiyle ayağının bile ıslanmadığı’na dair sözü, bu noktada ne kadar da anlamlıdır!

Öte yandan, yine ‘sünühat’ kelimesi, gelen mânânın gelebilmesi için bir sorma, sorgulama, arama

ve düşünme sürecinin varlığını gerektirmektedir. Yani Risale-i Nur, Bediüzzaman Said Nursî hiçbir şeyden habersizce dolaşıp dururken, hiçbir zihnî çaba ve aklî gayret sarfetmezken ‘birdenbire’ kalbine doğmuş bir keşif ve ilham da değildir. *İşârâtü'l-İ'caz*'ın başında göreceğimiz ‘ders-i Kur’ânîden gelen bir sünûhat’ ifadesi, ‘sünûhat’ın zuhuru için ciddi bir ‘ders-i Kur’ânî’nin lüzumunu açıkça göstermektedir.

Ki, ‘Bediüzzaman’ın Risale-i Nur’u kutsallaştırdığı’ gibi çirkin bir iftirayı dillerine dolayan hariçteki bazı kişiler kadar, dahildeki pek çok kişinin de farketmediği bir pasajda, “Birinci Şua”da, Bediüzzaman Said Nursî Risale-i Nur’un bu özelliğini şu ifadeleriyle açıkça beyan etmektedir:

“ Risale-i Nur ... vahiy değildir ve olamaz. Hem umumiyetle dahi ilham değil, belki ekseriyetle Kur’ân’ın feyziyle ve medediyle kalbe gelen sünuhât ve istihracat-ı Kur’âniyedir.”

Bu açık ifade, umarım, kimi zeminlerde dolaşan bir yanlış anlamamanın panzehiridir.

‘Sünuhât’ denilen şeyin ‘ders-i Kur’ân’la, ‘Kur’ân’ın feyziyle ve medediyle’ gerçekleştiğini gösteren bu açık ifadeler, umarım bizi de Kur’ân’a ve onun nuruyla düşünmeye sevkedecektir.

* * *

İKİNCİ BÖLÜM

'Denge'de Buluşmak İçin

Büyük Buluşma

DİN İLE HAYATIN BİRÇOK ZİHİNDE bölündüğü ve ayrıştığı seküler bir çağın aklıkarışık insanlarına Kur'ânî bir kılavuz olarak telif edilmiş bulunan Risale-i Nur'un en büyük başarılarından biri, iman ile İslâm'ı bir bütünlük, tenasüp ve muvazene içinde beraberce sunabilmesidir.

Risale-i Nur'un en temel özelliklerinden biri olan bu bütünlük, meselâ Otuzbirinci Söz'deki İslâm tarifinden ('Sâni-i mevcudat ve sahib-i kâinat ve Rabbü'l-âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyyat-ı rabbâniyyesi olan İslâmiyet'); Yirmidördüncü Söz'de açıkça ifade edildiği üzere, Kur'ân'la gelen ilâhî emirlerin ve sünnet-i seniyyenin esmâ-i hüsnâ ile rabıtasını kurmasından ('Şeriat ve sünnet-i seniyyenin ahkâmları içinde cilveleri intişar eden esmâ-i hüsnânın her bir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmaya çalış...'); ve özellikle de kâinat-insan-namaz denklemi içinde gelişen Onbirinci Söz'ün bütününden rahatlıkla anlaşılabilir.

Said Nursî'nin Şems sûresinden aldığı Kur'ânî ders ile yazılan bu risalenin, 'hikmet-i âlemin tılsımını ve hilkat-i insanın muammasını ve hakikat-ı salâtın rumuzunu' aynı anda beraberce anlatıyor olması, bu bağlamda son derece anlamlıdır. İlerleyen sayfalarda âlemin yaratılışının Cenab-ı Hakkın cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırrına; âlemin yaratılışındaki bu hikmetin gerçekleşmesinin ise, o âlem içinde şuurlu bir muhatap olarak insanın yaratılışına; insanın bu sırrı gerçekleştirmesinin ise namaz ile doruğuna ulaşan hâzırâne ubudiyet haline bağlandığı Onbirinci Söz, iman ile İslâm'ın, kâinat ile insanın, din ile hayatın içiçeliğini, ayrılmaz bir bütün olduğunu, parçalanamazlığını öğretir.

Kısa bir yazıda, Onbirinci Söz gibi bir risalede dile gelen bütünlüğü aktarabilmek zor. Gerek Onbirinci Söz'de, gerek Risale-i Nur'un bütününde mevcut olan iman-İslâm bütünlüğünün bir veçhesini bir derece dile getirmek ise, yine de mümkün.

Dikkat edilirse, yukarıda zikrettiğimiz, beş vakit namazın farz kılındığı Mirac-ı Nebevî'ye dair Otuzbirinci Söz'deki İslâm tarifi, kâinat ve esmâ-i hüsnâ talimi yüklüdür. Tekrarlarsak; nedir İslâm? 'Sâni-i mevcudat ve sahib-i kâinat ve Rabbü'l-âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in marziyyat-ı rabbâniyyesi'dir. Demek ki, İslâm'la gelen ve yirmidört saatimizi ve bütün ömrümüzü nasıl yaşamamız gerektiğini, neleri yapıp nelerden sakınmamız gerektiğini bildiren ilâhî emirlere hakkıyla râm olabilmenin yolu, öncelikle mevcudata bakıp Sâniini, kâinata bakıp Sahibini, âlemlere bakıp Rabbü'l-âlemîn'i, zaman ve mekânın seyr ve seyline bakıp Ezel ve Ebedin Hâkimini tanımakla mümkündür. İşte İslâm, içinde bizim de olduğumuz şu kâinatın Sahibinin, aralarında bizim de olduğumuz mevcudatın Sâniinin, bizim de içinde bulunduğumuz âlemlerin Rabbinin 'marziyyat-ı rabbâniyye'sidir.

Ve Onbirinci Söz'e dönersek, İslâm'ın meselâ namaz emrini yerine getirmemiz iledir ki, âlemin yaratılış hikmetini ve insanın yaratılış sırrını tahakkuk ettirmiş oluruz. Zira, bu kez Yirmidördüncü Söz'e atıfta bulunacak olursak, şeriat ve sünnet-i seniyyenin her bir emrine tâbiyyet ile bu sır inkişaf ve tahakkuk eder; zira, her bir emr-i ilâhî ve sünnet-i nebevîde, esmâ-i hüsnâyâ dönük bir yüz vardır.

Belki hâlâ daha kapalı kalan bu bahsi, bir derece daha açacak olursak: Risale-i Nur'da kâinat ayrı, insan ayrı değildir. Din bir tarafta, hayat bir tarafta durmaz. "İbadet ayrı, ticaret ayrı" değildir. Risale-i Nur müellifi, sözgelimi, kâinata bakıp ism-i Adli tefekkür eder; ve bu şekilde edindiği marifet-i ilâhîyi hayata tercüme eder. Allah Adl isminin müsemması ise ve kâinata görünen tedvin, tevzin, tanzim, takdir ve kıst bunun şahidi ise, insan da hayatında ölçülü davranmalı, adaleti ihtiyar etmeli, israftan uzak durmalı, ifrat ve tefritten sakınmalıdır sonucuna ulaşır. Ki bu sır ve bütünlük iledir ki, mevcudatın Sâni ve kâinatın Sahibi olan Rabbü'l-âlemîn, 'marziyyat-ı rabbâniyyesi' olan

İslâmiyet ile bize “Adaletli olun. Mizanınızı bozmayın” diye emretmektedir. Keza, kâinat Rabbimizi Tâhir ve Mutahhir isimlerinin burcunda Kuddûs olarak tanıtır, kullara da düşen, temiz olmaktır, temizlemektir, temizlenmektir, maddî ve manevî kirlere uzak durmaktır. Nitekim, temizliğin namazın aslî şartı oluşunun, Resûl-i Ekrem’in temizlik konusunda gösterdiği titizliğin, Kur’ân ile gelen “Allah temizlenenleri sever” gerçeğinin ve hadis ile gelen “Temizlik imandandır” sırrının ardında, işte böylesi bir esmâ-i hüsnâ talimi vardır.

Zannımca, bugün apaçık ortada duran iki meselenin: (1) ilâhî emirleri içindeki derinliği, zenginliği kavramaksızın, kâinatla ve fitratımızla olan bağı ve esmâ-i hüsnâ ile doğrudan ilgisini kurmaksızın ya zoraki ve ağır aksak yapma vâkiasının; veyahut (2) hiç yapamama halinin bu durumla bir ilgisi bulunuyor. Bu meselelerin açılması için ise, iman ile İslâm, din ile hayat, kâinat ile insan arasındaki zaten mevcut bütünlüğün bizim zihinlerimizde yeniden inşası gerekiyor.

Ve Risale-i Nur, seküler bir çağda bu bölünmüş bütünü parçalarını yeniden buluşturmanın yolunu ve usulünü öğreten bir eser olarak, bu yönüyle de açılmayı ve anlaşılmayı bekliyor.

Ruhsat-Azimet Dengesi

RİSALE-İ NUR'UN DURUŞUNU en iyi özetleyen kelime, bana göre, 'denge'dir. Rahmân sûresinde tekrar tekrar vurgulandığı üzere, kâinatı tam bir mizan üzere yaratan Rabbü'l-âlemîn, Kelâm-ı Ezelîsinde de baştan sona mizanla konuşur. Dolayısıyla, 'denge'nin en azamî şekilde ders verildiği Kur'ân-ı Hakîm'e hakkıyla muhatap olan bir kulun kendi hayatında ve eserinde dengeli durması, elbette beklenmesi gereken bir haldir.

Kur'ân-ı Hakîm'den, Resûl-i Ekrem aleyhissalatu vesselamdan ve kâinattan; velhasıl bize Rabbimizi tanıtan üç 'küllî muarrif'ten Adl ism-i âzamının gölgesinde 'denge' dersini alan Risale-i Nur müellifi, aynı dersi alan bütün selef-i sâlihîn gibi, bunun değişik yansımalarını da gösterir.

Celâl-cemal dengesi, vahidiyet-ehadiyet dengesi, uluhiyet-rububiyet dengesi, havf ve reca dengesi, müjdeleme-uyarma dengesi, terhib-terhib dengesi... derken, marifetullah ve bu marifete uygun bir hayata dair, başka başka denge yansımalarıyla karşılaşırız durmaksızın.

Risale-i Nur'daki bu denge halinin bir başka veçhesi ise, herhalde, ruhsat ve azimet dengesi olsa gerektir.

Müellifinin hayatından ve yazdıklarından anlaşıldığı üzere, Risale-i Nur'un mesleği azimet mesleğidir. Ruhsatla, yani 'yapılmasına izin verilen'le yetinmeyip; azimet, yani 'rıza-yı ilâhîye en uygun ve en yakın düşün'ü hedeflemektir.

Risale-i Nur müellifinin hayatı da, bizatihî Risale-i Nur'un kendisi de, bunun böyle olduğunu gösteren birçok örnek içerir. Meselâ, 'çendan bir zarar ve günah yoksa da,' bir hakikati muhtaç bir mü'mine ben anlatayım istemek yerine, 'istemeyen bir arkadaş'ın anlatmasını tercih etmek... İhtiyacı olanın zekât alması caiz olduğu halde, şu zamanda insanlar zekatı dahi tam bir safiyetle vermediği için, ihtiyacı olduğu halde zekat almamak... Hediye almak caiz olduğu halde, mukabelesiz hediye kabul etmemek...

Açıkçası, Risale-i Nur'da, hususan lâhikalarda, pek çok azimet tercihi ile yüzyüze geliriz.

Gelin görün ki, böylesi bir meslek tercihi, tarihte örnekleri görüldüğü üzere, 'ruhsat'a göre davrananı hakir, hatta daire dışı görme gibi bir tavrı besleyebilir. Herkesten 'ideal' davranışı sergilemesini isteme; herkesten 'anında görüntü' bekleme tavrına yol açabilir. Her insanın ayrı bir maziden geldiği; el'an da donanımlarının ayrı ayrı olduğu; birinin o an yapabildiğinin diğerine zor, hatta imkânsız gelebildiği.. gibi gerçekleri gözardı ederek, gayrifitrî, sindirilmemiş, zoraki, taklidî bir tek-tipleşmeye yol açabilir.

Azimet üzerindeki ısrarın böylesi bir ifratı beslemesi tehlikesine karşı ise, Risale-i Nur'un ve müellifinin 'ruhsata göre davrananı asla eleştirmeme' gibi dengeli bir hal sergilediği görülür. Böyle bir eleştiri haklı ve caiz değildir zaten. Meselâ, mademki ihtiyacı olanın zekât alması caizdir, Allah bunu muhtaçlar üzerine bir hak olarak yazmıştır; kimse, Risale dairesi içindeki bir kişiyi zekât alıyor diye eleştirme hakkına sahip değildir—Risale müellifi asla almamış ve almama yönünde tavsiyede bulunmuş olsa bile. Zira, İhlas Risalesi'ne bu düsturu kaydeden Bediüzzaman, zekat alan bir talebesini eleştiren başka bazı talebelerine, *Kastamonu Lâhikası*'nda görüldüğü üzere, "Herkes bir fitratta olmaz. Birisi meşru dairede rahatını istese, ona ilişilmez" diyen kişidir de.

Bu bakımdan, azimet dersi veren Risale-i Nur'un ruhsat-azimet dengesini şu şekilde kurduğunu görüyorum: kendisi azimet ile davranmak, başkaları için ise ruhsatı esas almak. Daha açık bir ifadeyle, kendisini azimetle, başkasını ruhsatla yargılamak. Daha da açık konuşmak gerekirse, Said Nursî azimetle yaşamış, ruhsatla davranmayı kendisi için yeterli görmemiş; ama ruhsatla davranan mü'minleri asla ve kat'a yermemiş, eleştirmemiştir.

Onun hayatından anladığım o ki, kişinin kendisini de ruhsatla yargılaması azimet yolunda kemale erişmeyi kalıcı surette engellediği için Risale mesleğine uygun değildir. Ama, kendisi azimeti hedeflerken başkasını da azimetle yargılamak, yine Risale-i Nur mesleğine sığmayan bir dengesizliktir.

Risale-i Nur müellifinin ortaya koyduğu 'kendisini azimetle, başkasını ruhsatla yargılama' tavrı esas alındığında ise, ortalıkta dolaşan bir yığın gıybet, dedikodu, çekişme ve çekiştirme ortadan silinip gidecektir.

Dikkat Gerektiren Bir Nokta

RİSALE-İ NUR MÜELLİFİNİN EN ziyade dikkatimi çeken vasıflarından biri, sergilediği analitik tefekkürdür. Bediüzzaman Said Nursî bu analitik tefekkür ile, hadisata düz mantıkla bakan insanların tökezlediği veya boğulduğu noktalardan rahatlıkla geçmemizi sağlayan tahliller sunar ve çokları için çözülmeyen düğüm olarak kalmış meseleleri herkes adına çözüme kavuşturur. *Kızıl İ'caz* veya *Muhakemat*'tan başlayarak Risale-i Nur'un en son dönemde yazılmış bahislerine kadar, onun ortaya koyduğu eserlerin tamamında bu analitik tefekkürün parlak örnekleriyle yüzyüze geliriz.

Bu bâbda, bir küçük eser olarak *Sünihat*, bu analitik tefekkürün, düz mantığın asla kavrayamayacağı ince ve hakikatli bir dizi örneğini barındırır.

Meselâ, “Zaaf, gururun menbaıdır” diye, bu küçük eserden öğrenmişimdir. Oysa, düz mantıkla bakıldığında, zaafın ancak tevazu ve mahviyet sebebi olacağı düşünülür. Ne var ki, bir meselede gerçekten muktedir durumdaki kişinin gösterdiği kucaklayıcı ve mütevazi tavra mukabil, o meselede en ziyade öne çıkmaya ve kendisini muktedir göstermeye çalışanlar, gerçekten ilgili konuda zaaf taşıyanlardır; hepimiz, kendi hayat tecrübemiz esnasında bunu defaatle yaşamışızdır.

Aynı şekilde, *Sünihat*'ta “Sığar-ı nefis, tekebbürün menbaıdır” der Bediüzzaman. Nitekim, nefisini övmemek ve kusurunu bilmek imanî bir haslet olmakla birlikte, hepimiz gerçek hayatta ‘sığar-ı nefis’ görüntüsü altında büyüklenen kişilerle bilfiil karşılaşmışızdır.

Bir cümleye veya bir paragrafa sığdırılmış böylesi bir dizi çarpıcı tahlil içeren *Sünihat*'ın en ziyade dikkatimi çeken bir bahsi ise, ‘ferde, cemaate, nev'e, mesleğe şâmil pek çok desâtır-i külliye’ ihtiva eden; ve, Cenab-ı Hakkın ölüden diri, diriden ölü yaratan Zât-ı Zülcelâl olarak tarif edildiği Kur'ân âyetiyle başlayan sayfasıdır. Burada Bediüzzaman, haklı ve hakikatli bir çizgiden yola çıkan herkesin kulağına küpe olması gereken küllî ölçüler sunar ve bunu tarihe dair derin bir vukufiyet içinde delillendirir.

Meselâ, “Lâkayt Emevîlik, nihayet sünnet cemaate, salâbetli Alevîlik, nihayet râfizîliğe dayandı” der. Nitekim, İslâm tarihinin açıkça gösterdiği gibi, Hz. Ali'nin içtihadını kendilerine esas alan Şîa, başlangıç itibarıyla kesinlikle hakikatli bir çizgidedir. Hz. Ali'nin adalet-i mahzâ ve hilâfet çizgisine mukabil saltanat mantığını taşıyan Emevîler ise, isabetsiz bir çizgiden yola çıkmışlardır. Ancak, başlangıç çizgisindeki bu haklılığa mukabil, Şîa, bu çizgiyi esneklik ve kuşatıcılıktan uzak dar bir menzile hapsetmeye ve bilhassa bu haklılık üzerinden nefsanî birtakım tavırlar geliştirmeye kalkışınca, sonuçta bir dizi safsatalı hükme mecbur kalabilmiş; hatta içinden, İsmailiye gibi, Haşviyye gibi, Gulât gibi sapkın, râfizî hareketler zuhur etmiştir.

Emevîler ise, hilafete karşı saltanat gibi yanlış bir noktadan yola çıkmalarıyla birlikte, kendilerine gelen itirazları özümseyebilme yeteneğini zaman içinde göstermeleri; ayrıca, Şîa'ya göre düşük bir prestijle yola çıktıklarını bildikleri için de ümmetin itibarını kazanma zaruretine binaen daha kucaklayıcı olmaya kendilerini mecbur bilmeleri sayesinde, zaman içinde içlerinden Ömer b. Abdülaziz gibi bir isim çıkabilmiştir. Ve haksız bir çizgiden başlayan Emevî geleneği, bilhassa bu güzide isim sayesinde, Ehl-i Sünnet'in ana çizgisini teşkil eden büyük simaların yörüngesine oturabilmiştir.

Bediüzzaman, ilgili bahiste, yine İslâm tarihinin delâletinde, iki fıkıh mezhebi olarak Hanefilik ve Hanbelîlik arasında da bir mukayesede bulunur. İmam-ı Âzam'ın devrinde hadis ilmi henüz tam mânâsıyla inkişaf bulmuş; Sahih-i Buhârî gibi büyük külliyatlar henüz zuhur etmiş değildir. Ayrıca, İmam-ı Âzam, sahabenin çoğunun yaşamış ve yaşıyor olduğu Arabistan'a bedel, Irak'ta, Kûfe'dedir. İşte birçok meselede, ilgili hadislerle bu iki sebepten dolayı ulaşılamıyor olmasının beklenen bir

sonucu olarak, kıyasın ve reyin ağırlık kazandığı bir fıkıh çizgisi sergilemiştir. Bu noktada, onun içtihadlarında ruhsatın ve kolaylığın daha öne çıktığı da görülmektedir.

Buna karşılık, dört mezhebin en son teşekkül edeni olan Hanbelîlik, hadis ilminin kıvamını bulduğu, büyük hadis külliyatlarının yazılmış olduğu bir zamanda kendisi de büyük bir muhaddis olan İmam Ahmed b. Hanbel'in himmetiyle teşekkül etmiştir. Bu zaman zarfında hadislere ulaşma imkânının ziyadeleşmesinden de olsa gerek, Hanbelî mezhebinin azimetini vurgulayan daha sert bir çizgide olduğu görülür.

Ancak, zaman içinde hadis ilmi tedvin edildikçe, İmam-ı Âzam'ın ortaya koyduğu içtihadlar hadislerin mizanıyla tartıla tartıla Hanefilik İslâm coğrafyasının en etkili ve kuşatıcı mezhebine dönüşür ve ruhsata dayanmakla birlikte ortaya koyduğu ölçülerde sıkı ve sağlam bir duruş sergilerken, Hanbelîlikten zaman içinde müthiş ifratlar zuhur etmiştir. Ruhsata dayanan mutedil Hanefiliğin asırlar boyu gösterdiği salâbete mukabil, Hanbelîlik içinden İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye misali müfrit simalar çıktığı gibi, daha da sonraki asırlarda İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in çizgisinin dahi yanlarında yumuşak ve mutedil kaldığı Vehhabîlik gibi akımlar zuhur etmiştir. Bu arada, kimi meselelerde son derece sert bir çizgide, tavizsiz bir azimet çizgisinde gözüken Vehhabîliğin, bu sertlik içinde hakkında ruhsat-ı nebevî olan meselelerde bile azimetini dayatmaya kalkarak haddi aştığı, ayrıca hakkında sahih hadis bulunmayan kimi meselelerde ruhsat çizgisinin de dışına taşan esneme ve gevşemeler sergilediği bir vâkıdır. Neticede, tarihî seyre baktığımızda, *Sünihat*'ta söylendiği üzere, 'mebdei taassub derecesinde azimet olsa, nihayeti musaheleye müncer' bir Hanbelîlik görülürken, başlangıçta 'musaheleye, ruhsata taraftar' olup, 'nihayeti salâbete müncer' bir Hanefilikten söz eder Bediüzzaman.

Yani, başlangıca bakılacak olsa, Hanbelîliğin azimetle sonuçlanacağı, Hanefiliğin ise ruhsatla yetinmeye yatkın daha 'gevşek' bir dindarlığa sebep olacağı hükmüne ulaşır insan. Ama neticede gelinen noktaya bakıldığında, Hanbelîlik ruhsata meylederken, Hanefiliğin azimetin temsilcisi konumuna geldiği görülmektedir.

Şöyle bir örnek vermek gerekirse; Resûl-i Ekrem'in sünnet namazları evde kılmayı tercih ettiği, mescidde yalnız farzları kıldığı bir vâkıdır. 'Rey'e ağırlık veren bir mezhep olarak Hanefilik, buradan, evde kılınması azimete muvafık olmakla birlikte sünnet namazları camide kılmayı yasaklayan bir hüküm de olmadığına göre, bu namazların camide de kılınabileceği hükmünü çıkarır. Hanbelî mezhebi ise, ilgili hadislerden hareketle, sünnetin ancak evde kılınacağı, camide ise farzın kılınması gerektiği sonucuna ulaşır. Hadislerin harfi anlamına bakıldığında, bu noktada azimetle hükmeden Hanbelîlik, ruhsatla hükmeden ise Hanefiliktir. Ama meselâ bugünün İslâm dünyasına baktığımızda, camide veya evde beş vakit namazın sünnetlerini en ziyade muhafaza eden dindarların Hanefiler olduğu; Hanbelîliğin, hele hele Hanbelîliğin hakim olduğu bir atmosferde doğmuş Vehhabîliğin etkili olduğu zeminlerde sünnet namazların neredeyse büsbütün unutulduğu görülür. Manidardır; 'ruhsat'a göre hükmeden mezhepten azimet hali, azimete göre hükmeden mezhepten ise ruhsat hali çıkmış durumdadır!

Bu gibi örneklerden hepimizin alacağı ve alması gereken bir hisse, ihtilafı iki fikir, yaklaşım ve görüş arasında doğru ve isabetli bir çizgiden yola çıkanının ilânihaye isabetli olmayabileceği; aynı şekilde, eksik veya yanlış bir çizgiden yola çıkanının ilânihaye isabetsiz olmayabileceğidir.

Bilakis, başlangıçta isabet etmeyen bir çizginin mensupları, eğer mutedil ve makul bir çizginin izini sürerler ise zaman içinde çizgilerini düzeltebilirler. Başlangıçta isabet eden bir çizginin mensupları ise, eğer bundan bir taassup ve kibir üretmeye kalkarlar ise, zaman içinde çizgilerinde eğrilme ve kaymalar sergileyebilirler.

O yüzden, hayatımızın her anında itidali rehber edinmemiz, salâbeti taassuba dönüştürmekten

Özellikle ekinmemiz, dışlayıcı olmaktan ziyade kuşatıcı ve kucaklayıcı olmayı öğrenmemiz gerekiyor.

Bediüzzaman, ilgili bahiste, İslâm tarihini delil göstererek, ‘ferde, cemaate, nev’e ve mesleğe şamil’ böyle bir ders veriyor.

İki Ucun Ortasında

HARİCÎLER VE İBAHÎLER SURETİNDE iki zıt eğilim, İslâm tarihinin tüm dönemleri boyunca, değişik adlar ve sûretler altında varlığını sürdürügelmiştir. Bu iki eğilimin ilki, samimi ve hakikî mü'minleri iman dairesi haricinde gören bir aşırılık, ötekisi ise putperestleri bile türlü-çeşit teviller ile mü'min sayma yönünde bir aşırılık sergilemiştir meselâ. İlki, çok helâli dahi haram kılarken, ikincisi haramları helâlleştirmeye yeltenmiştir. İlki, Hz. Ali gibi güzide bir sahabiyi bile 'imandan çıktığı, mürted olduğu' gibi korkunç bir gerekçeyle katletmiş, ikincisi müşriklerin putlara gösterdiği tazimin bile esasında o putların malzemesi olan taşın veya odunun sergilediği 'sanat-ı ilâhî'yi tazim mânâsında olduğu kabilinden yorumlara sapmıştır. İlki, cennet kapılarını kendisi dışında kimsenin girmesine imkân tanımaz derecede daraltırken, ikincisi cennetin kapılarını cehennemlik hiç kimse bırakmaz derecede açmıştır.

Açıkçası, iki uç suretinde boy veren bu iki eğilimin ilki daraltıcılık ve dışlayıcılık suretinde saparken, ikincisi gevşetme ve herşeyi içeri buyur etme suretinde sapmıştır. Her hâlükârda, ikisi de ilâhî ölçüleri aşmış ve taşmış durumdadır; iki zıt yönde, yani biri ölçüsüz bir celâl, diğeri ölçüsüz bir cemel lehine olsa bile...

Bu iki uçtan beslenerek bugünlere yansıyan bir vaziyet ise, olumsuzluklara bakıp hepten kara, yahut olumlu şeylere bakıp hepten bembeyaz bir tablo çizilmesidir. Hâlbuki şu gri ortamda, olumsuzluklar da, olumlu taraflar da mevcuttur. Ne herşey süt gibi beyaz deyip gevşemeye ve yan gelip yatmaya imkân vardır, ne 'durum ümitsiz' deyip karamsarlığa düşerek gevşemeye ve gevşetmeye.

Böylesi bir ortamda, şahsen, üzerimize düşen ilk görevin, olumsuzluğu, hastalığı, problem teşkil eden noktaları iyice görüp değerlendirmek olduğunu düşünüyorum. Nitekim, problemi ve hastalığı örtbas etme gibi bir tavır sevmiyor, bunun doğru bir tavır olduğunu düşünmüyor, böyle bir tavrın kendisini aldatmaktan başka birşey olmadığına inanıyorum. Ama, problemi görmek, beni ümitsizliğe de sevketmiyor. Bilakis, problemi görmek, beni problemin çözümü yönünde bir fiilî duaya girme yönünde gayrete ve çalışmaya teşvik ediyor.

Risale-i Nur müellifinin hayatında, bu tavrın en net ve en dengeli örneklerinden birini görüyoruz. Said Nursî'nin tüm eserleri, özellikle lâhikalar, onun varolan problemlerin şahdamarını nasıl da tesbit ettiğini ayan-beyan gösteriyor. Meselâ *Kastamonu Lâhikası*, onun, toplumun nasıl da dünyevîleştiğini çok iyi okuduğunu; dünyevîleşmenin ana sebeplerini de çok iyi tesbit ettiğini gösteriyor. Hele *Meyve Risalesi*'nin Dördüncü Meselesi'ndeki 'kırk vefiyattan ancak birkaçının imanla kabre gittiği'ne dair not, durumun vehameti konusunda çok açık ve çok keskin bir dikkati ihsas ediyor.

Ama bu tesbitleri yapan kişinin, "Durum çok vahim"den ibaret bir söylem geliştirmede de görülüyor. Bilakis, 'mevcut imanın kâfi gelmediği' bir dehşetli ortam, yani 'Müslümanların da imanının kurtarılması gereken' bir felâket-helâket tablosu, onu yaşından beklenmeyen müthiş bir gayrete, nihayetinde Risale-i Nur gibi herkese ulaşabilen bir esere mazhar kılmış bulunuyor.

Onun bu halinden bizlerin de alacağı dersler kesinlikle mevcut. Bugün, açık söyleyeyim, en yakın dairede, ehl-i dinin umumunda, bilhassa genel olarak şu toplumda sorgulanması ve hatta ameliyat masasına yatırılması gereken bir dizi problem mevcut. Varolan problemi yok gibi görmeyi, hele hele aslında bunların 'problem' bile olmadığı şeklinde ölçüleri gevşetici teviller geliştirmeyi sıhhatli bulmuyorum. Ama probleme bakarak ümitsizliğe düşülmesini de o derece sıhatsız buluyorum.

Bilakis, Said Nursî'nin hayatından alınacak şöyle bir ders var:

O, 'kırk vefiyattan ancak birkaçının imanla kabre gittiği' bir vasatta, nasıl oldu da kalan otuzsekizin

içinden iman kahramanı haline gelecek istidatlar buldu?

İnanın, bu sorunun düğümünü çözebildiğimiz gün, başka pek çok düğümün de çözüm günü olacaktır. Bu ise, haricî ve ibahî izler taşıyan dışlayıcı veya gevşetici tavırların uzağında bir denge halinin kıvamında vaki olacaktır.

EQ

AKLEDEN KALBİ PARÇALAYIP insanı kalbsiz ve kalp bir akla mahkûm eden hâzır medeniyetin bayraklaştırdığı şiarlardan biridir IQ. Kısaca bu iki harfle özetlenen zekâ seviyesi, şu çağın içinde, insanların konumunu belirler. Çocukluktan başlayarak, ‘zekâ’ üzerine konuşulur sürekli: “Bu çocuk çok zeki.” “Filanca müthiş adam. IQ’su kesin 150’nin üstündedir.” “Adam tam bir deha.”

En belirgin özelliklerinden biri rasyonalizm olan bir medeniyetin zekâyı ve dolayısıyla IQ’yu böylesine kutsaması herhalde normaldir.

Hatta şu veya bu seviyede bu medeniyetin taliminden geçen insanlar olarak bizim için de durum farklı sayılmaz. Ehl-i din içinde dahi, genelde zekilere ayrıcalıklı bir muamele uygulanır. Nerede ve ne kadar verimli kullanıldığı bir yana, zekâ baş-göz üstünde tutulur.

Gelin görün ki, bir ilâhî nimet ve ihsan olarak zekânın elbette şükür gerektirmesi bir yana, hem ‘en iyi’ olmak için ‘en zeki’ olmak gerekmiyor; hem de en zeki olanlar başka bazı alanlarda olabildiğince gabi kalabiliyor.

Bu iki durumun ilkinde örnek, Einstein olsa gerektir. Yüzyılın belki en önemli, en ziyade çığır açan bilim adamı olan Einstein, IQ’ya vurduğunuzda kesinlikle ‘süper zeka’ değildir; ve bir dergi mülâkatından tanıdığım bir ‘süper zeka’ ise, Einstein gibi kâinatın derinliklerinde yol almak yerine, vaktini zeka bulmacaları hazırlamakla geçirmektedir. Bldiğim bir başka ‘süper zeka’nın yapıp ettiği ise, söylenen sözleri tersinden tekrar edebilmektir. ‘Süper zeka’sını söylenen telefon numaralarını akılda tutarak ‘telefon rehberi’ seviyesine indirenler de vardır. IQ’su vasat veya vasatın az üstünde birileri dikkat ve sabır ile çok ciddi yönlerde ilerlerken, ‘süper zeka’lığına esir olup ucuz zeka gösterileri ile ömür tüketen zavallılar vardır. Halbuki, söylediğiniz sözü, cümleler bitir bitmez tersinden tekrarlayan bir zeka kaç kuruş eder? İstanbul telefon rehberini bir okuyuşta ezberlemekle iştiğal eden bir süper zeka gerçekten akıllı biri midir?

Dahası, zekâsını böyle ‘lağv,’ yani ‘boş’ şeyler peşinde harcayanların ötesinde; onu ‘kizb,’ yani yalan uğruna harcayan dehaler da vardır. Sonuçta, “Bir kapı menteşesinin ustası varsa da, bir istiridyenin ondan çok daha mükemmel olan mafsallarının Ustası yoktur” hükmüne ulaşan Darwin’in IQ’su 160 olsa ne yazar? Marx, Engels, Freud gibi dehalerin yüksek IQ’su son tahlilde acaba kaç para eder?

Bütün bunlar gösteriyor ki, zekâ veya deha, kendi başına bir hiçtir. Onu değerli kılan, ne yönde kullanıldığıdır. Boş şeyler veya küfür yolunda kullanılan bir zeka başa bela olurken, ancak istikamet yolunda, imanî bir çizgide kullanılan zekalar değerlidir.

Ki burada da, zekanın kendi başına çok fazla bir kıymeti yoktur. Duygularla dengelenmeyen ve zenginleşmeyen bir zeka kurudur, tatsızdır. Çok derin meseleleri çözen kelamcıların çok daha avamî kalan bazı mutasavvıflar kadar etkili olamamasının; ama o müthiş zekasına rağmen bir mutasavvıfa mürid olan mütekellimler bulunmasının sırrı da budur.

Risale-i Nur müellifinin “Onüçüncü Şua”da yer alan bir mektupta Nur Talebelerini tarif ederken ‘tesanüd ve taltifte birer şefkatli kardeş ve ders müzakeresinde birer zeki muhatap’ ifadesini kullanması, işte bu açıdan manidardır. Bu sıralamada ‘şefkatli kardeş’liğin ‘zeki muhatap’lıktan önce gelmesi elbette anlamlıdır. Ve aslolan, hem ‘şefkatli kardeş’ hem de ‘zeki muhatap’ olmaktır. (Daha *Münazarat*’ın yazıldığı yıllarda ‘nur-u kalb ile nur-u fikri mezc’ diye özetlenen; *Mesnevî*’de ‘akıl-kalb ittifakı’ diye ifade olunan bir kıvam noktasıdır bu.)

Bu çerçevede, ‘şefkatli kardeş’lerin aynı zamanda ‘zeki muhatap’ da olma çabası sarfetmeleri gereğine inanıyor; ama bilhassa yalnız ‘zeki muhatap’ kalanların dikkatli olması gerektiğini

düşünüyorum. Tek başına 'zeki muhatap' olmak kurtarmıyor. Bilakis, 'şefkatli kardeş'liğin ihmale uğradığı bir 'zeki muhatap'lıktan yalnız ve yalnız tenkit çıkıyor, Taltif de çıkmıyor, teselli de...

Risale-i Nur dairesinde yetişmiş çok kabiliyetlerin orada burada heder oluyor veya kendilerini heder ediyor olmalarını bu hususla kesinlikle ilgili buluyorum.

Ve bu akıl-kalb, zeka-duygu dengesi kaç asır sonra modernlerin de aklına gelmiş ki, IQ'nun yanına bir de EQ eklemişler. EQ, yani 'emotion quotient,' yani duygu katsayısı veya seviyesi. Türkçe'ye tercümesinde tercih edilen ifadesiyle, 'duygusal zeka.'

Evet, IQ'muzu düşürmeyelim. Ama lütfen dikkat: IQ zenginliğimiz bizi EQ fakirliğine sevketmesin. Kısacası, hem zeki hem de şefkatli olmak gerek. Ama bu o kadar zor ve öylesine değerli ki...

Şahsî Fazilet, İctimaî Kusur

RİSALE-İ NUR MÜELLİFİNİN Sultan Abdülhamid karşısında sergilediği tavır, zahire takılıp kalan nazarlar için çelişkiler, ama gerçekte manidar incelikler yüklüdür. O, Abdülhamid için hem ‘şefkatli sultan’ ve ‘velî padişah’ ifadelerini kullanır; hem de onun ‘sâbık içtimaî kusurâtı’ndan söz ederek, “Otuz sene halife olan zât, menfî siyaset namına istifade edildi zannıyla, şeriata gelen zararı gördünüz” der.

Aynı insan hakkında bu iki zıt hükmün içerdiği dengeli duruşu farketmeyenler için, Said Nursî ile Abdülhamid arasındaki ilişkinin izahı her zaman zor olmuştur. Kimileri, terazinin yalnızca ilk kefesini görmüş; bu yüzden de onun ‘velî’ dediği bir insana matbuat lisanıyla yönelttiği sert ikazlara bir türlü anlam veremeyip tevil cihetine gitmişlerdir. Kimileri ise, terazinin yalnızca ilk kefesini görmüş; bu yüzden, Abdülhamid’i her cihetten yerme tefritine düşmüşlerdir.

Oysa, Said Nursî’nin Abdülhamid hakkındaki duruşunu rahatlıkla anlamak; ve de o duruştan başkaca durumlara ve insanlara uyarlanabilir bir hakikat dersi çıkarmak mümkündür. Bunun için ise, hususan şu üç ifadenin üzerinde durulması gerekir: ‘şefkatli sultan,’ ‘velî padişah’ ve ‘sâbık içtimaî kusurat.’

Bu üç ifadeden ilk ikisi Abdülhamid’in şahsına, üçüncüsü ise onun umumî icraatına bakmaktadır—ki, ‘sâbık içtimaî kusurat’ın en büyüğü, Sultan Abdülhamid’in ona müsait zannedilmesine yol açarak şeriata o büyük zararı getirdiği ‘istibdadı’dır.

Bu ikili tahlil içinde, şu rahatlıkla söylenebilir: Said Nursî, insan olarak Abdülhamid’in velayet makamında olduğunu düşünmekte, ayrıca onu ‘şefkatli’ bir insan olarak tanımaktadır. Ama, “Madem velîdir, ne yaparsa doğrudur ve yeridir” gibi bir toptancılığa da düşmemektedir. Abdülhamid velîdir, ama dini koruma namına da yürütmüş olsa, yönetimdeki istibdadı ‘içtimaî bir kusur’dur; ve bu, dine de büyük zarar vermiştir.

Manidar olan husus, Said Nursî’nin bir toptancılıktan kaçarken, bir başka toptancılığa da düşmemesidir. O, asla, “Sonuçları bu kadar fecî bir içtimaî kusurun sahibi, esasında velî de olamaz” dememektedir.

Onun hüküm terazisi, adaletli bir terazidir. Mizanlıdır, ayarı sağlamdır ve dengelidir. Denge halinin bir kefesinde Abdülhamid’in ‘şahsî fazilet’i, öbür tarafında ise ‘içtimaî kusurat’ı durmaktadır.

Bediüzzaman’ın bu ikili ve adil tahlili, hakkında hüküm verme ve hatta tavır alma durumunda olduğumuz gelmiş geçmiş herkes için de uygulanabilir bir mahiyet arzeder. Özellikle şu an yaşıyor olan bazı insanlar için bu adaletli terazinin kullanılması, kendi yolumuzu doğru çizmek açısından, acil bir ihtiyaç olarak önümüzde durmaktadır.

Bugün, din namına ortada olan bazı insanlar vardır. Bu insanlar, şahısları itibarıyla son derece faziletli, müttaki insanlardır. Nitekim, şeriata ve sünnet-i seniyyenin en küçük bir adabını dahi kendi hayatlarına taşıma konusunda son derece dikkatli davranmaktadırlar. Ama şahsen son derece faziletli olan bu insanların içtimaî planda sergiledikleri bazı tavırlar şeriat ve sünnet-i seniyyenin mizanlarıyla ciddi tenakuzlar da taşımakta, hatta bazan ‘ruhsat’ sınırını aşan uygulamaların da onların sevkiyle gerçekleştirildiğine şahit olunmaktadır.

Böylesi durumlarda ehl-i dinin ciddi bir kafa karışıklığı yaşadığını görüyorum. Bir kısmı terazinin bir kefesini tutmakta, ilgili şahsın veya şahısların ‘şahsî fazilet’ini ‘içtimaî kusur’suzluğunu ileri sürmenin gerekçesi kılmaktadır. Bir başka kısmı ise, ilgili şahsın veya şahısların ‘içtimaî kusur’unu onun ‘şahsî fazilet’ini de görmezden gelme, inkâr etme ve ilgili şahsı büsbütün tezyif etme vesilesi kılmaktadır.

Bu iki hal de, dengeden ve adaletten mahrumdur ve Said Nursî'nin Abdülhamid karşısında sergilediği mizanlı, insafı ve adaletli tavra hiç mi hiç uymamaktadır. Aslolan ve de adil olan, ilgili şahsın veya şahısların hem 'şahsî fazilet'ini, hem 'içtimaî kusur'unu beraberce görmek; bunlardan birini, diğerini sıfırlama gerekçesi kılmamaktır.

Bu bakımdan, meselâ ben, dağ gibi büyük şahsî kusurlarım olmakla birlikte, içtimaî duruş itibarıyla şahsen son derece faziletli bazı insanlardan daha müstakim kalabildiğimi görüyorum; o yüzden, şahsının faziletini asla tartışma konusu etmeksizin, ilgili şahısların 'içtimaî duruş'unun kusur, üstelik dine ciddi zararlar verdiren bir kusur olduğunu söyleme hakkımı bâki tutuyorum. Bir insan, velî de olsa, hatta kutb-u âzam da olsa; bunun onun 'içtimaî kusur'larının peşine düşme gerekçesi olmadığını, olmayacağını ve olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ancak, birçok ehl-i dinin, hatta Risale-i Nur dairesi içindeki birçok insanın 'mizan'ın bu kefesini atladığını görüyorum. Aynı şekilde, başka bazılarının, hatta Risale-i Nur dairesi içindeki birçok insanın, 'içtimaî kusur'u öne çıkarıp faziletli şahısların fazilet timsali şahsiyetlerini tezyife kalkışabildiklerini de görüyorum.

Oysa iki taraf da hata ediyor.

Ehl-i imanın, kusurların asgarîye indiği bir zeminde hareket edebilmesi için ise, Said Nursî'nin Abdülhamid'i tartmak için kullandığı teraziye hepimizin edinmesi gerekiyor.

Nefsin Halleri

İNSANLAR ÖZELLİKLE de İstanbul gibi hava akımına açık bir yerde iseler, havanın çok değiştiğinden yakınır birbirlere. Yakınır; zira hava birçok gün, günboyu değişime uğrar. Güneşli iken yağmura bürünür, bulutlu iken açılır, ılık iken sert bir rüzgâr çıkar, sert bir hava var diye sıkı giyinip çıktığınız bir başka gün ise havanın değişmesi yüzünden kıyafetinizin bir kısmını elinizde taşımak zorunda kalırsınız. Her hâlükârda, “Şu havanın da bir kararı yok ki kardeşim” şikâyetini çokça duyarız ortalıkta.

Hava bu durumdadır; çünkü kelime olarak *heva* ile akrabadır. Heva gibi, bir ânının bir diğer ânını tutmamasına binaen ‘hava’ denmiştir ona. Bu ise, ‘heva’ nın durumunu net biçimde ele verir. Gerçekte her gün kendi nefsimiz vesilesiyle yüzlerce, belki binlerce kez tecrübe ettiğimiz üzere, ‘heva’ nın durduğu sabit bir zemin yoktur. Bir oraya, bir buraya sürükler bizi. Bir yerde, hele doğru bir yerde sabit bırakmaz.

Öyle ki, hevamız ve nefsimiz yüzünden, birçok imanî tefekkür denemesi yarıda kesilir her bir günümüzde. Güzel şeyler düşünecek oluruz; aklımıza gereksiz bir yığın şey geliverir. Veyahut gerekli olup da meselâ televizyon karşısında iken unuttuğumuz şeyler, tam da namaz kılmaya yahut Kur’ân okumaya niyetlendiğimiz dakikada geliverir aklımıza. Namaz içinde, zihnimiz oradan oraya bazan o kadar kayar ki, namazın kaçınıcı rekâtında olduğumuzu, hangi sûreyi okuduğumuzu bile unuttur hale geliriz.

Bunlar, hevamız ve nefsimizin bizi düşünce düzeyinde çelmelediği durumlardır. Ancak, gene de, amelî düzeyde bir çelme değildirlir. Zihnimizi meşgul etseler de, gene de kılarız namazımızı, gene de okuruz Kur’ân’ımızı.

Ancak, öylesi anlar da olur ki, nefsimiz, irademizi ve kalbimizi de esir edip tastamam kendi hükmünü icra eder. Onun istediğini yapar, günah işleriz. Her gün, heva ve hevesin tesiriyle belki bin türlü günaha çağrılır, bu çağrılarının bir kısmından kurtulsak da, bir kısmına kapılırız.

Bu durumdan kurtulup da uyandığında ise, insan kendisini nasıl tarif edeceğini şaşırır. O, kimdir? Onun gerçek hali hangisidir; günah anındaki hali midir onun aslı, günahattan uzak durduğu andaki hali mi?

Gerçek şu ki, şeytan ‘yerli işbirlikçisi’ nefis ve hevanın eliyle doğru zemininden çekip sürükleyerek günah işlettiği mü’mine, işlediği bu günah anını ve durumunu gösterip, “İşte senin aslın bu!” der ve onu ye’sse atıp tamamen kendisine bağlamak ister. İstiğfar, tevbe ve Allah’ın rahmetinden ümit kesmeme, bu şeytanî tuzağın engelidirler. Hem insan zaten kendisiyle barışık olmadan rahat ve huzur bulamadığı için, gün içinde düştüğümüz günah çukurlarını bir ‘kaza’ olarak görür, istiğfarımızı yapar, yolumuza devam ederiz.

Kendimiz bu haller üzere yaşadığımız gibi, böylesi haller yaşayan başkaca mü’minler görür gözlerimiz. Lâkin, burada bir şeytanî oyun devreye girer ve o mü’minin gün içinde, hatta ömür içinde yaşadığı sürçmelere, günahlara, kaymalara nazar ettirip bizi o mü’mini bu sürçme veya kaymalarla tarif etmeye sevkeder. Bunları ancak yol üstünde bir ‘kaza’ olarak görmek yerine, o mü’minin aslı, esası, mayası, tiyreti tam da buymuş gibi düşündürür bize. *Tuluat* adlı kısa ama çok hikmetler yüklü risalesinde Bediüzzaman’ın söylediği üzere, şeytanın bir silahı olarak cerbeze, ‘zalim’dir; bir seyyieyi sünbüllendirerek hasenata galip hale getirir. Âdeta, bir aşiretin her bir ferdinin bir günde attığı balgamı tek bir şahıs bir anda atmış gibi biraraya toplamak yahut bir insandan yellenmeler ile bir yıl boyu hâsıl olan nâhoş kokuyu tek bir dakikaya yığmak gibi bir durumdur şeytanın cerbezeye insana yaptırdığı. Nasıl bu iki örnekte insan o iki adamdan kaçmaya kendini mecbur bilir, öyle de,

hayatın akışı içinde günahlara düşen bir mü'min kardeşinin bir yıl veya bir ömür boyu sergilediği hata ve günahları biraraya toplayıp yığıldığında, sanki o mü'min hep o haldeymiş gibi görür insan. Ve ondan uzaklaşır. Zaten şeytanın kasdı da budur. Öyle baktırır ki, mü'minler birbirinden kopsun, aralarındaki uhuvvet ve tesanüd zayi olsun.

Bu noktadan hareketle gerek kendi günahlarım karşısında ye'se düşer hale gelince, gerek sair mü'minlerin gördüğüm günah ve kusurları karşısında uhuvveti zayi etme riskiyle karşılaşınca, bir 'sürçme' yaşayan bazı sahabilerin öncesini veya sonrasını düşünerek aşıyorum bu şeytan tuzağını. Ölüden diri, geceden gündüz çıkararak, seyyiyeyi haseneye çevirmeye de muktedir olan Zât-ı Zülcelâl'in ölü ve karanlık hallerden diri ve aydınlık sonuçlar çıkardığının bir dizi örneğini sunuyor Asr-ı Saadet.

Sözgelimi, annesi ve babası iman ikrarından vazgeçmediği için öldürülen, buna karşılık kendisi işkence altında imanından vazgeçtiğini söyleme durumuna düşen Ammar b. Yâsir'i sırf o haliyle değerlendiresek, sonrasında sergilediği sarsılmaz salâbet ile onun Resûl-i Ekrem'in müjdesiyle 'cennetin özlediği' bir insan haline geleceğini düşünür müydük? Uhud Harbinde ganimet peşine düşülerek yaşanan bozguna korku içinde kaçışan sahabiler için ne derdik? O an, onlar içinden meselâ Hz. Osman'ın, öncesinde sergilediği faziletler kadar, sonrasında sergilediği faziletler ile bir sabah Resûl-i Ekrem tarafından cennetle müjdelenenlerin üçüncüsü haline geleceğini düşünebilir miydik? Yahut bir an nefesine uyup Tebük gazvesinden geri kalan Ka'b b. Mâlik ve diğer iki sahibinin, sonraki günlerde yaşadığı muazzam istiğfarı sezebilir miydik? Onların hatalarını itiraftan elli gün sonra, doğrudan Allah katından, bir vahiyyle affedileceklerini, Resûl-i Ekrem'in müjdesiyle günah bakımından 'annelerinden yeni doğmuş gibi' tertemiz hale geleceklerini ve de 1400 yıl boyu ümmet için doğru sözlülük timsali olarak anılacaklarını düşünebilir miydik?

Oysa bu sahabiler bir 'sürçme' yaşamışlardı gerçekten. Ancak, hayatlarının asıl rengi değildi sürçme... Bilakis, hayatlarını bir mü'min olarak yaşadıkları için, Rablerinin izniyle, bu sürçmelerden bir istikamet, bu ölü hallerden bir dirilik, bu karanlık hallerden muazzam bir aydınlık çıkarmışlardı.

Bizler de, kendimiz dahil, imanından emin olduğumuz, amel-i salih noktasındaki gayretini bildiğimiz mü'minlerin yaşadıkları sürçmelere bu nazarla baksak nasıl olur?

Fıkha Dair Bir Girizgâh

VAKTİYLE BİR İLAHİYAT Fakültesi bünyesinde yapılan birkaç akademik sohbe davetsiz misafir olarak katıldığım, İslâmî ilimlerin değişik dallarında uzmanlaşmış kimi öğretim üyelerinin birbirlerine yönelik şaka yollu eleştirilerine şahit olup üzül müştüm. Tefsirci kelamcıya, kelamcı İslâm felsefecisine, felsefeci diğerlerine, tasavvufçu fıkıhçıya, fıkıhçı ötekine.. derken, şaka yollu da olsa yapılan karşılıklı taarruzlardan bölümler arası bir gerilim hissetmişim. Sonra, ilahiyat alanında master veya doktora yapan bazı arkadaşlara bu müşahedemi aktardığımda, gerçekten de, anabilim dalları arasında böyle bir gerilimin olduğunu; ancak bu durumdan istisna tutulması gereken kuşatıcı ve bütünleştirici bir yaklaşıma sahip öğretim üyelerinin de bulunduğunu öğrendim.

Bir ilahiyat fakültesinin öğretim üyeleri arasında var olduğunu gözlemlediğim böylesi bir meslekî gerilimin, dinî hayatın daha değişik katmanlarında da sürdüğüne, her bir mesleğin sâlikinin çoğu kez kendi mesleğinin muhabbetini başka mesleklerin tenkid ve tenkîsine dayandırdığına şahit olmuş durumdayım.

Oysa gerçekte bu mesleklerin bir bütünün parçaları olduğuna, hepsinin birbirini tamamladığına, biri olmadan diğerinin eksik kaldığına kâniyim. Bu meyanda, meselâ fikhın bazılarınca diğerlerinden soyutlanmış biçimde öne çıkarılmasını, buna mukabil bazılarının da fikhî ve usul-i fikhî elinin tersiyle iter bir tavır sergilemesini doğrusu anlayamıyor, anlamlı da bulamıyorum.

Lâkin ortada böyle bir vâkıa var; ve bu vâkıa dahilinde, fikh, ruhsuz ve kuru kanun maddeleri gibi algılanıyor yalnızca. Şu yapılır mı, yapılır. Bu yapılır mı, yapılmaz. Sözüünü ettiğimiz iki zıt kutup tarafından fikh neredeyse tamamen bundan ibaret görülüyor. Bir tarafta en keskin örneğini Vehhâbîlerde yahut Taliban gibi Vehhâbîlikten etkilenmiş hareketlerde gördüğümüz ‘sabit ve değişken’ dengesinden mahrum bir zahircilik çıkıyor karşımıza; öte yanda en keskin örneğini bazılarını televizyonlarda bolca görme imkânı bulduğumuz, ‘isteğe uygun her türlü fetva verilir’ serlevhalı bir ibahiyecilik.

İşin kötüsü, her bir grup kendi uç tavrının meşruluğunu, diğer uç tavrın yanlışlarını göstererek isbata çalışıyor. Böylece, uçların risklerinden salim ‘cadde-i kübra,’ yani mezhep imamlarının ortaya koyduğu ana çizgi ve o çizgiye ruhunu veren esaslar gözden kayboluyor.

Halbuki, kendi hayatımda bir şekilde edinme ihtiyacı duyduğum bilgiler biriktikçe, fakihlere, en başta da mezhep imamlarına olan sevgim ve hürmetim ziyadeleşiyor. Zira insan, fikhın şu zamanda çoğu kez ruhundan arındırılmış vaziyette muhatap olunan hükümlerinin dayandığı zemini ve içini dolduran ruhu kabiliyeti nisbetince keşfe yöneldiğinde, muazzam bir cehd ve övülesi bir niyet ile karşılaşılıyor. Dayandığı aslî temel Kur’ân ve de ‘ahlâkî Kur’ân olan’ Resûlullah’ın sünneti olan; Kur’ân ve sünnetten hüküm istinbat ederken sahabilerin icmâını ve içtihadını da dikkate alan bir disiplin olarak fikh, temelde, İslâm’ın iman esaslarının hayata nasıl taşınacağını öğretiyor. Bir mü’minin yirmidört saatini nasıl bir ‘abd’ olarak yaşayacağını tarif ederek; namazdan alışverişe, ticaretten oruca, ailesiyle münasebetten mirasın taksimine kadar, insanın hayat içinde başına gelebilen her türlü duruma karşı Kur’ân, hadis ve sahabe icmâı üzerinden ya doğrudan hükümler vaz’ ediyor yahut ortaya çıkacak yeni durumlarda hüküm vaz’ına imkân tanıyan kıyas unsurları ihtiva ediyor.

Ve şu da belirtilmeli ki, dayandığı temeller itibarıyla bir yanda tefsire, öte yanda hadis ilmine, beri tarafta akaide.. bakıyor olması itibarıyla da, hakikat-ı halde, sair İslâmî ilimlerin rengini de içinde barındırıyor.

Her hâlükârda, bir mü’minin hayatın değişik veçhelerini nasıl Rabbinin rızasınca yaşayacağı

konusunda fikhın muazzam bir yeri ve değeri bulunuyor.

Şahsen, doğrudan ve dolaylı biçimde fikha ve usul-i fikha dair edindiğim her yeni malumatla, fikhın değerini, fakihlerin hizmetini, özelde ümmetin cadde-i kübrasını çizen mezhep imamlarının büyüklüğünü bir kez daha anlıyorum. Fıkıh, İslâmî hayatın mihengini veriyor bizlere.

Fakihlerin üzerinde durduğu bir kavram olarak ‘sedd-i zerâyi’ kavramına, oradan ‘takva’ya, oradan da *Kastamonu Lâhikası*’nda yer alan bir mektuba uzanmayı düşünmüştüm bu yazıda... Yani, bir bakıma, bu lâhika mektubunu, dayandığı İslâmî mirasla birlikte ele alıp kendi hayatlarımıza taşımayı, bugün ehl-i dini bunaltan çok kritik bir hususa uygulamayı tasarlamıştım.

Ne var ki, mü’minlerin dayandığı temeller ile birlikte yeniden keşfetmesi gerektiğine inandığım bir hayatî ölçüler manzumesi olarak fikha dair girizgâhım böylece uzadı işte.

İyisi mi, bu bahsi bir sonraki yazıda tamamlayalım.

Takva ile Zırhlanmak

FIKHI ASLI, USULÜ ve o asl ve usulden çıkan dal ve budakları ile imanın hayata nasıl taşınacağına yolunu yordamını gösteren bir büyük disiplin olarak tesis eden müçtehid imamların üzerinde yoğunlaştığı, ‘sedd-i zerîa’ olarak kitaplara geçen bir ölçü vardır. Kısaca, ‘yasak olan şeylere götürecek yolların kapanması’dır ‘sedd-i zerîa’ ile kasd olunan. Bir diğer ifadeyle, bu ölçü dahilinde, harama götüren yollar da fikhen haram addedilir. Dolayısıyla, ‘sedd-i zerîa’ kavramı dahilinde, şer’an yasak olan haram şeyleri önlemenin bir ön adımı olarak, harama götüren yolların kapanması hedeflenir.

Oysa günümüz dünyasının hakim manzarası, ‘sedd-i zerîa’ ölçüsünün tam zıddı bir keyfiyet arz ediyor. Helâle giden yolların binbir engelle kapatılmasına çalışılan, buna mukabil harama giden yolların alabildiğine serbest kaldığı, dahası harama götürücü yeni yollar açılmasına gayret edilen bir devirde yaşıyoruz.

Dolayısıyla, ‘sedd-i zerîa’nın bir umumî ölçü olarak tatbik olunduğu bir sosyal ortamda insanın yüzyüze kalması büyük ölçüde imkânsız nice günah, bizi kapıp götürmek üzere kapıda hazır bekliyor. Kapıyı açıp sokağa çıktığında, yahut evinde otururken dahi bir düğmeye veya tuşa dokunduğunda, bir dizi günaha maruz kalma riskiyle yüzyüze yaşıyor insan. En bariz örneğini sokak manzaralarından TV’lere kadar her alanda mevcut açık-saçıklığın teşkil ettiği bu günaha çağırıcı unsurlar, israfa davet eden reklam ve vitrin manzaralarından küfre razı olmaya veya yalana davet eden manipülatif, taraflı ve uydurma haberlere kadar uzanan bir dizi örneğiyle karşımızda duruyorlar.

Açıkçası, köpeklerin saldırısına uğradığı bir köyde onları başından def etmek için atmak üzere uzandığı her taşın yere yapışık olduğunu gören Nasreddin Hoca’nın benzeri bir durumu yaşıyoruz. Onun ifade ettiğine benzer şekilde, ‘köpeklerin serbest bırakılıp taşların bağlandığı’ acayip bir devirdeyiz gerçekten.

Ve böyle bir zamanda, ehl-i dini sıklıkla yoğun bir bedbinlik ve ümitsizlik hali sarıp sarmalıyor. Günahın bin koldan saldırdığı, üçünden-beşinden sakınılırken bir başkasına yakalanmanın pekâlâ sözkonusu olabildiği bir ortamda, gün gün kabaran günah dosyalarına mukabil edilen amelin ne derece kifayet edeceği sorusu dolaşüyor zihinlerde. ‘Muhtemelen kifayet etmeyeceği’ şeklinde gelen cevap ise, yaraya merhem olmuyor. Zira, böyle bir cevap verildi diye, ortadaki günaha çağrı ve bunun karşısındaki sürçmeler çözüme kavuşmuyor. Bilakis, böylesi bir cevap, yeni sorunları beraberinde getiriyor. Bazıları bu cevap yüzünden ümitsiz bir vaziyette depresyona düşüyor, bazıları ise depresif bir hale düşmemek için “Ortam bu, n’apalım?” mazereti dahilinde umumî vaziyete teslim oluyor.

Kastamonu Lâhikası’ndaki, epey zamandır farkına varmaksızın defalarca okumuş olduğum bir mektubu, bizâtihi böyle iki isabetsiz uç arasında kaldığım, ama asıl yolu da bulamadığım bir zamanda keşfettim. Bediüzzaman Said Nursî’nin sağ üst kısmına “Bu mektup gayet ehemmiyetlidir” kaydını düşüğü, gerçekten de çok ehemmiyetli olan bu mektup, ahirzaman fitnessi içinde bunalan mü’minlere muazzam ölçüler sunuyor.

Her bir cümlesi üzerinde dikkatle durmayı hak eden bu önemli mektup, Said Nursî’nin kendi dünyasında yaşadığı bir sorgulamayı yansıtıyor: ‘Kur’ân-ı Hakîm’in nazarında, imandan sonra en ziyade esas tutulan’ takva ve amel-i salihden hangisi daha üstün ve önceliklidir?

Cevap, Cenab-ı Hakkın yasakladığı şeylerden, haramlar ve günahlardan kaçınmak anlamına gelen takvanın amel-i salihden üstün ve öncelikli olduğu şeklinde geliyor ve gelişiyor. Takva, amel-i salihden daha önemli ve öncelikli gözüktüyor; zira her zaman için ‘şerhlerin def edilmesi hayırların

celbine râcih' bulunuyor.

Bir örnekle açarsak, virüs bulaşan bir bilgisayarda hakikatli ve güzel bir yazı yazıyor olalım. Bu durumda, önceliği neye vermek gerekir? Hele şu yazıyı bir güzel tamam edelim, virüsü sonra hallederiz mi demeli? Yoksa, virüsü temizlemek üzere yazıya ara verdikten sonra, bilgisayar virüsten temizlenmiş halde yazıya devam mı etmeli? Virüsü temizleme işi, bizi bir müddet yazıdan alıkoyacaktır, bu bir kayıptır. Ancak, virüsün temizlenmemesi durumunda bilgisayarın içindeki tüm yazılar, programlar ve sistem yazılımı ile çökmesi gibi çok ağır bir risk vardır. Yani, yazıyı tamamlayayım derken, yazı yitirildiği gibi, başkaca dokümanları ve bilgileri de yitirme riski bulunmaktadır. Bu durumda, virüsü temizlemenin, yani 'şerri def'etme'nin yazıyı bitirmekten, yani 'hayrın celbi'nden daha öncelikli ve önemli olduğunu rahatça görebiliyor insan.

Bediüzzaman, ilgili mektupta 'def'-i şerrin celb-i nef'a râcih olduğu' gerçeğine binaen takvanın her zaman amel-i salihle rüçhaniyetine temas ederken, 'tahrifat ve menfi cereyanın dehşetlendiği,' insanın karşısına her dakika yüzlerce günahın çıktığı şu zamanda, takvanın, 'bu tahribata karşı en büyük esas' olduğunu vurguluyor. Ve bu noktada, elbette daha fazlasını yapma gayretini hiç mi hiç reddetmeden, bizi ye'sten, ümitsizlikten ve bezginlikten alıkoyacak çıtayı koyuyor: "Farzları yapan, kebireleri işlemeyen, kurtulur."

İslâm'ın şartlarını bir bir zikrettikten sonra Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselama "Vallahi bundan ne eksiltir, ne daha fazlasını yaparım" diyen bir bedevînin arkasından Hz. Peygamber'in söylediği, "Dediğini tutarsa cennetlik olacaktır" şeklindeki hadis gibi sahih hadislerle dayanan bu ölçünün ardından, burada izaha girmemin uzun bir yer tutacağı inci-misal cümleler geliyor Bediüzzaman'ın ilgili mektubunda. Ve sonrasında, Bediüzzaman, takvanın üstün olmasına mukabil, gene de amel-i salihle gelecek sevaplardan hissesiz kaldığı üzüntüsünü taşıyan ahirzaman mü'minlerine hikmetli ve müjdeli bir hususu bildiriyor: Bir haramın terki vacib olduğuna, bir vacibi işlemek ise çok sünnetlere mukabil sevap taşıdığına göre, insan takvayı esas tutup haramı terkederek bir vacib sevabına erişebilir. Dahası, meselâ haram görüntülerle dolu olduğunu bildiği bir vaziyette, 'niyet ile, takva namıyla ve günahtan kaçınmak kasdıyla' televizyonun düğmesine dokunmadığı esnada, yüzlerce günahtan sakınmış olmakla yüzlerce vacip işlemiş gibi sevaba mazhar olur. Bir düğmeye dokunmamak, böyle büyük bir uhrevî ticaret ve kâr getirebilir. Yahut, israfla, helal olmayan içeceklerle, haram bulaşığı görüntülerle, gıybet ve dedikodu ile bezeneceğini bildiği bir toplantı-parti-düğün-dernek ortamına 'niyet ile, takva namıyla ve günahtan kaçınmak kasdıyla' gitmediği esnada, gene yüzlerce günahtan sakınmış olmakla yüzlerce vacip işlemiş gibi sevab kazanma imkânına kavuşur. Yani, "takvanın içinde bir nevi amel-i salih var." Günahların böylesine hücum ettiği bir zamanda, rahmet-i ilâhî, bir tek kaçınma ile, az bir amelle, yüzlerce günahı terkedip yüzlerce vacib işlemiş kılıyor mü'mini.

Kısacası, ahirzamanda mü'minin imtihanı şiddetlendiği, günaha çağırın yollar arttığı ve günaha girmek kolaylaştığı gibi, bu günahlardan kaçınmakla büyük bir sevaba erişme yolu da açılmış bulunuyor. Riskin arttığı ahirzaman ortamında, uhrevî kâr da ziyadesiyle artabilir durumda kısacası.

Bu bakımdan, hazır hale bakıp yapamadığımız farz olmayan amellere kilitlenerek ümitsiz olmak yerine, kaçınabildiğimiz kadar günahtan kaçınmaya çalışmamız, kaçındığımız her günaha ve harama mukabil sevaba ve ilâhî ecre nail olduğumuzu bilmemiz gerekiyor.

Bilmemiz gerekiyor ki, farzları yaptığımız, büyük günahlardan sakındığımız ölçüde biiznillah kurtulma imkânı taşıyoruz. Takva ile günahlardan kaçınabildiğimiz ölçüde de, biiznillah, O'nun indinde ziyade sevaba nail oluyoruz.

Bunu böyle bilirsek, hem takva noktasında şevk ve gayretimizin artacağına, hem de takvayı günahlara karşı kalkan ve silah yapabildiğimiz nisbette amel-i salihle de daha ziyade muvaffak

olacağımıza inanıyorum.

Keyfiyet

GÜNAHLARIN BİN KOLDAN saldırdığı, günaha açılan yolların çoğaldığı bir ortamda yaşayan ahirzaman mü'minlerini—hele bir de şer kapıları açık ve serbest iken hayır ve hakikat kapılarının kapalı tutulmak istendiği bir ortamda—çoğu zaman kuşatan bir yeis hali, epeydir dikkatimi çekiyor. Öyle ki, takva ve tâatine imrendiğim, ben de o durumda olabilsem diye arzu ettiğim kimi insanların dahi zaman zaman bir bedbinlik halet-i ruhiyesine düşebildiklerini görüyorum.

Bütün bu bedbinlik ve ümitsizliğin arkasındaki sebep belli... Bir yanda yapılması gerekenleri yeterince yapamama, öte yanda yapılmaması gerekenlerin hatırı sayılır kısmını yapıyor olma. Yani, emr-i ilâhî karşısında tâat ve teslimiyete, nehy-i ilâhî karşısında ise takva ve sakınmaya lâyıkinca muvaffak olamama.

Bir bakıma, kendisi açısından bir muhasebe yapıp bir hata-sevap cetveli çıkarmaya kalktığında, artıların eksileri ortadan kaldırmaya hiçbir zaman yetmeyeceği gibi bir zanna kapılıyor birçok mü'min.

Bu zannın gerisinde, istiğfarın kritik önemini gözardı eden bir cihet kesinlikle mevcut. Rabb-i Rahîm, bir kul olarak ve kul olmanın getirdiği zaafı üzerinde taşıyanlar olarak bizden 'hiç kirlenmeme' gibi birşeyden ziyade 'temizlenme' istediği; 'hiç yanlış yapmama' yerine 'yanlıştan dönme'yi istediği; "Allah tevbe edenleri (yanlıştan geri dönenleri) sever; temizlenenleri de sever" misali âyetler ile bunu defaatle ders verdiği halde, samimi bir tevbe ve istiğfarın işlenen yanlıştan hasıl olan günahın affına vesile olduğu hususu atlanıyor öncelikle. İman ile amel arasında bir bağ ve de bir mesafenin olduğu, imanın gerektirdiği amele muvaffak olmadığımız mesafeli durumlarda 'ameldeki muvaffakiyetsizlikten dolayı istiğfar ve tevbe'nin bir telâfi imkânı sunduğu da atlanıyor.

Bu çerçevede düşülen bir diğer hata ise, kemmiyete, yani sayıya dayalı bir muhakemenin zihinlere hakim olması. Amellerin sayısal ağırlığı bir yana, günahların sayıca çokluğu öte yana konularak bir tartı yapılıyor. Keyfiyetçe çok yüksek bir amelin kemmiyetteki bu problemi çözebileceği, günahların ağır bastığı bu terazideki manzarayı tersine çevirebileceği hususu görülemiyor. Meselâ, bir gram altının kemmiyetçe bir kilo demirden bin kat küçük olsa bile keyfiyetçe bir kilo demirden çok daha değerli olduğu kabilinden mizanlar ve muhakemeler kurulamıyor.

Çünkü, kendisine tâbi olanların salih olmaktan fersah fersah uzak amellerini dahi 'salih amel' diye gösterip onları rahatlatan şeytan, öte yanda, el'an birçok farzları ifa edip büyük günahlardan sakınan, ancak bazı amellerde zaaf gösteren ve bazı günahlara düşen mü'minler için tam aksi bir silah kullanıyor. Ömründe belki hiç namaz kılmamış çok insanı "Ben iyiliği severim. İyiyim de. Namaz kılanlardan bile iyiyim. Çünkü kalbim çok temiz" gibi gerekçelerle ucba ve gurura sürükleyen şeytan, öte yanda bazı günler sabah namazına kalkamayan bir mü'mini "Sen ne biçim mü'minsin? Mü'min adam her sabah namaz için dimdik ayakta olur. Mü'min misin sen gerçekten?" gibi desiselerle ye'se atmaya çalışıyor.

Bu desise karşısında istiğfar ve tevbe silahını kullanamayan, öte yanda kemmiyet-keyfiyet denklemini de düzgün kuramayan birçok ehl-i din, imanına dair şüpheler ve tâati cidden başarabileceğine dair tereddütler ile gelen bir me'yusiyet yaşıyor açıkçası.

Oysa, yakın zamanlarda bir kez daha okuma imkânı bulduğum pek çok hadis, şeytanın bu iki büyük tuzağını bertaraf edici dersler taşıyor hayatlara. Ameline güvenmenin (yani, kendini amel-i salihada tastamam muvaffak görmenin, "Bu yaptıklarım ile ben Allah'ın rızasını kesin kazanırım" gibi düşünceler taşımanın) zaman zaman günahlara düşmekten daha riskli bir durum olduğunu bildiren hadisler mevcut olduğu gibi, 'din konusunda Allah'la yarışma'nın, yani 'cennete lütf-u ilâhî ile değil,

ameli ile ulaşacağı'mı sanmanın tehlikelerine işaret eden hadisler de mevcut. Öte yandan, insanın bazı imanî ölçüleri hayata taşınması ve bazı salih amelleri yapması ile gerçekleştirebileceği yükseklere sıçrama imkânını bildiren hadisler de...

Risale-i Nur'da vurgulanan, şu ahirzaman mü'minlerinin de şuurunda olmaları gereken "Bir saat tefekkür, bir sene (nafile) ibadetten daha hayırlıdır" hadisi, bunun bir örneği. Bu tefekkür ibadetinin hakkını şu zamanda tam vermiş bir mü'min olarak Bediüzzaman, meselâ "*Ve hüve alâ külli şey'in kadîr*" hakikati dahilinde sergilediği tefekkürle, bunu belgeliyor da. "Yirminci Mektub'un bilhassa ikinci makamında bu hakikat anlatılırken, tefekkürsüz biçimde bu hakikatin zikri ile tefekkürle bu hakikatin zikri arasındaki derece farkını açıkça görüyor insan.

Bu mübarek kelamdaki 'şey' üzerinde ciddiyetle durmayan, bu 'şey'i sadece etrafında gördükleri ile sınırlı tutan birinin tesbihat ve tahmidatındaki hacmi bir tarafa koyun; bu 'şey' ile kâinatın zerreden galaksilere bütün cirmlerini anlayan, dahası o Kadîr-i Zülcelâl'in Hallâk, Hayy ve Kayyûm isimlerini tefekkürüne dahil ederek bütün bu cirmlerin her an yeniden yeniye yaratılışını düşünen, dahası son tahlilde '*külli şey'in*'i kâinatın ilk yaratılış anından bugüne yaratılagelen her bir şeyi içine alır şekilde tefekkür eden bir insanın tesbihat ve tahmidatındaki derinlik ve hacmi ise öteki tarafa... İki de aynı lâfzı tekrar etse bile, bu iki insanın bu lâfzı aynı derinlik ve ağırlıkta söylediği iddia edilebilir mi? İkinci insanın alacağı sevap, birinciden kat kat fazla olmayacak mıdır? Veya şöyle diyelim: Bu lâfzı birinci şekilde söyleyegelmiş bir mü'min, ciddî bir tefekkür sonrasında bu lâfzı ikinci şekilde söyler hale geldiğinde muazzam bir sıçrama yaşamayacak mıdır?

Cüveyriye validemizin rivayet ettiği bir hadisi, bu bâbda, ahirzaman mü'minleri için çok öğretici bir mahiyet arz ediyor. Bir gün, sabah namazını kıldıktan sonra namazgâhında tesbihat ve tahmidata devam eden Cüveyriye validemizin yanından kalkan Efendimiz aleyhissalâtu vesselam kuşluk vakti tekrar aynı odacığa döndüğünde, onu aynı vaziyette görüyor ve saatlerce o vaziyette kalan Cüveyriye validemize, üç kere tekrar ettiğinde bu kadar saat zarfındaki tesbihatından hasıl olan sevaptan fazlasını kendisine kazandıracağını bildirerek, şu tesbihatı öğretiyor:

"Subhânallâhi ve bihamdihî adede halkihî ve radiye nefsihî ve zînete arşihî ve midâde kelimâtihî."

Açıkçası, câmi', geniş, hiçbir mahlûkatı dışarıda bırakmayan, küllî bir tesbihat öğretiyor Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam. Cüveyriye validemiz vesilesiyle, hepimize Allah'ı 'mahlûkatı sayısınca, nefsinin rızasınca, arşının ağırlığınca, kelimelerinin adedince' tesbih etmeyi öğretiyor. Öyle câmi ve küllî bir kısa tesbih ki, sınırlı ve cüz'î kalan ama vakitçe saatler alan bir tesbihten kıymetçe ve değerçe daha üstün olabiliyor!

O yüzden, ahirzaman mü'minleri olarak bizlerin de, bize bir 'sıçrama' imkânı veren, ham halde kalmış cevherimizden altın ve elmas kıymetinde mücevherler çıkmasına imkân sağlayan tefekkürî ibadet üzerinde yoğunlaşması gerekiyor. Tefekkürî ibadetle gelen imanî muhakeme sayesinde 'feraset'inden korkulan, şeytanın 'aynı delikten iki kere ısıramadığı' bir kıvama gelmemiz mümkün olduğu gibi; kemmiyetçe ulaşamadığımız bir ağırlığa ve keyfiyete ulaşmamız da mümkün.

Derdimizin devası ümitsizlik değil açıkçası. Devamız istiğfar, tefekkür ve de tâate niyet...

Risale-i Nur'u bu noktada çok ama çok önemli buluyorum.

Bir Yaraya Merhem Vurmak

YAKINLARDA EHL-İ SÜNNET ve Şia arasındaki ihtilaflara karşı çözüm arayışında olan bir kitap okudum. Bir Şiî tarafından yazılmış, dolayısıyla Şia'nın tavrını öne çıkaran bir çalışmaydı bu. Kitap, ihtilafın çözümü için açık yüreklilik, ciddi, üzerinde kafa yorulmuş önerilerde bulunuyordu. Meselâ, bugüne dek her iki tarafın kendi delilleriyle karşı tarafı ilzama çalıştığını, oysa bir anlaşmanın temini için karşı tarafın mantığını kavramak, o mantık muvacehesinde bir izah ve yorum sergilemek gerektiğini söylüyordu.

Bir örnek verelim. Ehl-i Sünnet'in sahih kabul ettiği hadis kitapları var. Ehl-i Şia'nın da kendi hadis külliyatları var. Bir Şia, kendi hadis kaynaklarından, Kütüb-ü Sitte'de olmayan bir rivayet sunarak iddiasını isbata kalkışıyor. Ama karşısındaki kişi "Bence o hadis sahih değil" diyor ve diyalog zemini ortadan kalkıyor. Yahut bir Sünnî, tezini Kütüb-ü Sitte'de yer alan ve Hz. Ebu Hureyre'den rivayet olunan bir hadis ile açıklamayı deniyor. Ne var ki, muhatabı olan Şiî, "Ben Ebu Hureyre'den mervi rivayetleri sahih kabul etmiyorum" diyor. Diyalog yine kilitleniyor.

Yazara göre, her iki taraf, kendi tezini, muhatabın da kabullendiği bir zeminde açıklamalı. İhtilafın çözümü için en önemli esas bu.

Kitabı okurken, Said Nursî'nin Ehl-i Sünnet ve Şia ihtilafına dair yorumları sık sık zihnimde canlandı. Öncelikle onun bugün Ehl-i Sünnet'e de kendisi sayesinde mal olmuş olan Cevşenü'l-Kebîr'i Şiî kaynaklarından istihrac edebilme rahatlığını; bu hikmetli ve mutedil tavrın ihtilafı ne denli yumuşatıcı bir yaklaşım olduğunu düşündüm. Ve bilhassa, Bediüzzaman'ın şu iki noktadaki izahı dikkatimi çekti.

(1) Şia'ya göre, hilafet esasen Hz. Ali'nin ve Ehl-i Beyt'in hakkı idi. Okuduğum kitapta da tekraren vurgulandığı üzere, bu böyleydi. Ancak, Ebu Bekir ve Ömer bir tezgâh düzenlediler ve Resûlullah'ın vefatı esnasındaki karmaşadan istifade edip iktidarı ele geçirdiler. Hz. Ali mecburen susmak zorunda kaldı, yoksa onu katledebilirlerdi.

Risale-i Nur'da ise, bu izahın Hz. Ali'nin şahsiyeti açısından yorumlandığını görüyoruz. O Ali (r.a.) ki, Hayber fatihidir. O Ali ki, Esedullah'tır, Allah'ın aslanıdır. Böyle bir kahramana korkaklık ve çekinip susma gibi bir tavır izafe etmek, onun şahsiyetine yöneltilmiş bir tezyiftir. Hayır, Ali (r.a.) korkarak susmuş olamaz; tasvip ediyorsa susar. Yani o İslâm kahramanı susmuşsa, tasdik ediyor demektir.

(2) Şia'ya göre, kendileri adalet-i mahzâ davasında haklı olan Hz. Ali'ye taraftar olurken, Ehl-i Sünnet bu davadan sarf-ı nazar etmiştir. Zaman içinde 'asayışı temin' gerekçesiyle adaleti terketmiş; zulümlere ya taraftar, ya seyirci olmuştur.

Ehl-i Şia'nın tezi bu, ve İslâm tarihi içerisinde güya 'Ehl-i Sünnet adına' zulümler sergileyen bazı sultanlar da maalesef bu tezi güçlendirmişlerdir.

Oysa Risale-i Nur'dan, Ehl-i Sünnet'in 'asayışın muhafazası için dahilde kılıç çekmeme' düsturunun, baştakilerin zulmünü onaylama veya zulme seyirci olma anlamına gelmediğini öğreniyoruz. Bilakis, "Birinin hatasıyla başkası mes'ul olmaz" buyuran adalet-i mahzâ ölçüsüne teslimiyettir ki, Ehl-i Sünnet'i dahilde kılıç çekmekten alıkoymuştur. Çünkü böyle bir kıyamda masumların da ateşe atılması, masumların zarar görmesi, bir kişi yüzünden zalimlerce bir köyün yakılması tehlikesi vardır. Meselâ *Emirdağ Lâhikası*'nın birçok yerinde, Risale-i Nur'un 'asayişe ilişmeme' tavrı 'adalet-i mahzâ' ekseninde, 'zulme yol açmama' gerekçesiyle açıklanır.

Şia-Sünnî ihtilafı bağlamında getirilen bu iki 'telif edici' izahın Risale-i Nur'un asırlardır kanayan büyük yaralar için nasıl devalar sunduğuna dair bir karine teşkil ettiğini düşünüyor; bu devaları

kullanım ve herkesçe kullanılabilir hale getirelim istiyorum.

Ümitlerle Oynamak

SON AYLARDA DİKKATİMİ ‘ümitsizlik’ manzaraları üzerinde yoğunlaştırma imkânı buldum. Yaşadığım muhitte, gözlem alanıma giren çevrelerde, ve dolaylı şekilde hakkında bilgi edinebildiğim muhitlerde edindiğim intibalar, ümitsizliği toplumlar için kansere benzeten Bediüzzaman’ın gerek ye’s (yani ümitsizlik) konusunda, gerek kişisel ve sosyal yaralara bir deva olarak ümit üzerinde yaptığı tahşidat ve vurgunun ne derece hayâtî, ne kadar da önemli olduğunu gösterdi bana.

Vâkıa, şu toplum son senelerini bir ‘ümitsizlik’ karabasanı içinde geçirdi. Bu karabasan hâlâ daha ruhlarda tesirini icra ettiriyor.

Gelin görün ki, inançlı olsun olmasın, düşünen kesimin daha insanî alanlarda tecrübe ettiği ümitsizlik uyandırıcı gelişmelere mukabil, toplumun büyük kesimindeki ümitsizlik hayatın maddî yüzünde giderek geliyor. Hayatın manevî ve insanî veçhelerini zaten bir derece gözardı etmiş bu kesimlerde, hayatın maddî yüzünde de bir ümitsizlik yıkımı yaşandıkça, gariptir, müthiş bir dağılma, bozulma ve boşvermişlik gerçekleşiyor. En dünyevî, maddî ve hatta behimî tarafla da olsa, bir ‘gaye-i hayal’ var oldukça birşeyler yapma azmini koruyanlar, bu ideal, bu hedef ve de bu hedefe ulaşma ümidi kaybolunca sefahete kayıyor. Sıkıntı sefaheti doğuruyor. Sefalet sefahet getiriyor.

Seneler boyu tanıyor olduğum birçok insanın hayatlarındaki seyir, bu vâkıayı belgeliyor ne yazık ki. Altı küsur senedir yaşıyor olduğum muhitte, belki dün evdi, arabaydı, şuydu, buydu diye—dünyevî ve maddî de olsa—bir hedef taşıyan kimi insanlar var ki, dindarlığın açık açık tehlike olarak algılanır olduğu mâlûm sürece eşlik eden ve senelerdir aşılamayan ekonomik daralma ve durgunluğun akabinde, müthiş bir çözüme yaşıyorlar. Yaşadığım muhitin birahaneleri, eskisinden daha dolu. Evlerinde içerek gevşemeye çalışan insanların sayısında artış var. Yarına dair bir ümidi kalmayanlar bugünü sabahlara kadar içip şarkı söyleyerek geçirme sevdasına düşmüş durumdalar. Başka şeyler satan dükkanların bir kısmını kapanmış halde görürken, birahaneleri iyi iş yapar vaziyette görüyor, ve yine yaşadığım muhitte gece yarısına kadar içki satan büfelerin sayısında artış tecrübe ediyorum.

Doğup büyüdüğüm muhite her gidişimde de benzer tablolar karşılıyor beni. Bir yanda sayıları giderek artan birahaneler, öte yanda ilkençlik yıllarımın tefekkür mekânı olagelmiş zeytin bahçelerini doldurmaya başlamış bira kartonları veya şişe kırıkları, beri tarafta tam da şehir mezarlığına bakan bakkal dükkânının kenarında dahi, duvar gibi yığılmış bira kolileri...

Alkol kullanımındaki artış, işin yalnızca bir yönü elbette. Üniversitede okuma ümidini yitirmiş, birkaç kez girdiği halde sınavı başarılı geçmemiş, öte yandan dindarâne bir hayatı da tercih etmemiş genç kızların önemli kısmı, oralarını buralarını teşhirle ortaya koyuyorlar kendilerini. O noktada da, sıkıntıyla sefahet atbaşı gidiyor, sefalet sefaheti getiriyor.

Her hâlükârda, yarına dair ümitlerini yitiren insanlar bugüne dair cehd, azim ve gayretlerini de yitiyorlar. Sözümona ‘gününü gün etme’ sevdasına düşüyorlar.

Bu tablodan aldığım bir dizi ders var ki, birincisi, ‘nefisleri konusunda haddi aşan kullar’a “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin” ihtarında bulunan Kur’ân-ı Hakîm’in, bu ümit âyetiyle sefahet gibi en müthiş bir şeytanî tuzağı kesinlikle ve keskinlikle bertaraf ettiği dir.

İkincisi, *Hutbe-i Şâmiye*’de ‘ümit’ üzerinde ısrarla duran; *Mesnevî-i Nuriye*’de amelîne güvenme (ucb), gurur, kibir, başkalarını beğenmeme ve suizan gibi içtimaî hastalıkların başı ve müsebbibi olarak ümitsizliği tarif eden; ve “Devâü’l-Ye’s,” yani ‘ümitsizliğin ilacı’ gibi küçük ama öz bir bahis de yazan Bediüzzaman’ın bütün eserlerinde gözüken ‘ümit’ vurgusunun müthiş bir manevî ve amelî tufana set çekme boyutu taşıdığıdır.

Üçüncüsü, bir insana yapılacak en büyük kötülüklerden birinin, onun ümidiyle oynamak olduğudur.

Ümitsizliğin getirdiği atalet ve sefaheti görmemiz gerekmektedir. Hâkeza, insanlara her daim ümit aşıyor olmamız da gerekmekte; bir yanda uyarırken öte yanda müjdelemeyi ihmal etmeyip havf-reca dengesini, tenkid-teşvik dengesini koruma lüzumunu görmemiz icab etmektedir.

Dördüncüsü, ‘ümitsizlik’in getirdiği psikolojik yıkıntının farkında olan başkaları da olmalı. Bu kesim, belki insanların ceplerine birazcık para koyabilse dine karşı dünyayı çok daha kolaylıkla ve sevip isteyerek tercih edeceklerini bildiği halde ekonomiyi raya koyamadığı için bir sıkıntı yaşıyor. Ama yine aynı kesim, ehl-i dinin ümidiyle kasden ve bizzat oynuyor, onları ümitsizliğe atmaya çalışıyor, ümitsizliğe sevkedici bütün psikolojik silahları kullanmaya gayret ediyor. Zira, ehl-i dinin işinin asıl ‘ümitsizliğe düştüğü an’ biteceğini biliyor ve o yüzden onların kuvve-i maneviyasını bozmaya çalışıyor.

Bu psikolojik tuzağa karşı da, ehl-i dinin Rabbine teveccüh ederek ve Rabbinin rahmet eserlerini tefekküre yönelerek bir ümit aşısı yapması; bu arada sair mü’min kardeşlerine de ümit aşılması icap ediyor. Üzerimizdeki şeytan düğümünün çözülmesi de büyük ölçüde buna bağlı.

“En yüksek gür sada İslâm’ın sadası olacaktır” müjdesini en karanlık bir zamanda veren Bediüzzaman’ı ve onun ümidini, bu noktada çok değerli buluyorum.

Ümit Çiçeği

YAZDIKLARIMI TAKİP EDENLER, yazılarımda zaman içinde bir vurgu farklılığının mevcudiyetini de herhalde fark etmişlerdir. 90'ların ilk yıllarındaki 'yalancı bahar' ortamında yazdıklarım, o gün çoğu ehl-i dinde, hatta Risale-i Nur dairesindeki bazı kişilerde görülen aşırı iyimserlik haline karşı uyarılar taşıyordu. Gerek *Camide Dans Var* adlı kitabımda yazdıklarım, gerek başkaca vesilelerle yazılmış olan "Herşey bitti mi?," "İman hizmeti devri kapanıyor mu?," "Şirki ciddiye almak" gibi birçok yazı, bir yalancı bahardaki aşırı iyimserlik halinin tökezleme anında yol açacağı müthiş hayal ve ümit kırıklığına karşı 'erken uyarı' ihtiyacı hissederek yazılmıştı. Bütün bu yazılarda, içinde bulunulan ortama dair daha doğru ve gerçekçi bir resim çıkarma gayreti sözkonusuydu; bu, kimi dostlarca 'karamsarlık' ve 'sertlik'le suçlanmama yol açsa da...

Özetle, siyaset ve toplum planında görülen zahirî inkişafın derin bir temel taşımadığı, bir yanda 'siyasal İslâm' yükselirken öte yanda yaşanan 'dindarların dünyevîleşmesi' olgusunun gözden kaçırılmaması gerektiği, toplumda görülen zaaf-ı imanın aşılamadığı.. gibi unsurlar taşıyan yazılardı bunlar. Son tahlilde, iman hizmeti devrinin bitiyor olduğu şeklindeki aceleci ve yanlış beyanların aksine, iman hizmeti devrinin bitmediği ve bitmeyeceği; Risale-i Nur'a olan ihtiyacın azalmayıp artacağı; o yüzden, Risale-i Nur'un temelindeki iman derslerinin çok daha yaygın ve güçlü biçimde umurun istifadesine arzedilmesi gerektiği gibi uyarıcı ve uyandırıcı notlar düşmüştük bu vesileyle.

Sözünü ettiğimiz yalancı bahar 90'ların sonuna doğru feci şekilde son bulduğunda ise, yazdıklarımı dikkatle takip edenler, ümide yönelik bir vurgu görmüşlerdir yazılarımda.

İhtimal ki, yazılarımla okuyan gönül dostları her iki durumun farkındadırlar ve belki içlerinden bu durumdan benim bir mizanı tutturamadığım sonucuna ulaşanlar da vardır. Her hâlükârda, akla gelebilecek böylesi bir itiraza karşı bir tavih yazmak istedim. Elbette, soruları ve sorunları görmezden gelen kör bir ümit değil benim kasedtiğim. Elhamdülillah, sorunları gözardı etmediğim halde ümitvarım ve sorunları gözardı etmeden ümit aşılama azmindeyim.

Zira, ifrat tefriti doğurduğu gibi, aşırı iyimserlik aşırı kötümserliği doğuruyor. Nitekim, mâlûm 28 Şubat sürecinin kimler üzerinde en yıkıcı tesir bıraktığına bakacak olursak, bu kişi ve kesimlerin bu süreç öncesinin aşırı iyimserleri olduğunu görüyoruz. Bir bakıma, dün iman hizmetine devam gerektiği uyarısıyla yazdığım "Herşey bitti mi?" yazısını belki kötümser ve gerçekçilikten uzak görenler, bugün menfi anlamda "Herşey bitti" halet-i ruhiyesi taşıyorlar. Dün bir yazıma konu olmuş "Yûşâ makamı"na az görenler, bugün "Yûşâ makamı"nda kalmakta zorlanıyorlar. İfratla gelen tefrit, aşırı iyimserlikle beslenen yanlış ümitlerin suya düşmesiyle gelen yanlış ümitsizlik halet-i ruhiyesi, bu durumdaki birçok dindar kişinin iç dünyasında ve gündelik yaşantısında çözülme ve çökmeler getiriyor. Bu çözümlerin beraberinde gerek kendisi için, gerek aidiyet duyduğu kitle için kötümser tablolar çizen, ümitsizliğin getirdiği ruh haliyle şevki ve iştiyakı sönen, himmeti ve hamiyeti dumura uğramış bulunan birçok kişi bulunuyor ehl-i din arasında.

Haydi, bu vesileyle açalım *Hutbe-i Şâmiye*'yi. Âlem-i İslâm'ı perişaniyete atan altı dehşetli hastalık zikredildikten sonra sunulan altı ilaçlık reçeteyi okuyalım. İlk ilaç: 'El-emel. Yani, rahmet-i ilâhiyeye kuvvetle ümit beslemek.' Açalım ikinci kelimeyi: "Yeis en dehşetli bir hastalıktır ki, âlem-i İslâm'ın kalbine girmiş..."

Dün birçok ehl-i dinde gördüğümüz ruh hali, Risale-i Nur'a, Risale-i Nur'daki iman derslerine ve imanî mizanlara ihtiyaç kalmadığı noktasına kadar uzanan aşırı iyimserlik hali idi—hakkında yazılar ve uyarılar gerektiren bir ölçüsüz iyimserlik. Bugün ise, aynı mü'min kardeşlerimizin yüzlerinde bedbinlik, hareketlerinde şevksizlik, dimağlarında hedefsizlik okunuyor; ve önceki ifratın beslediği

bu tefrit, ciddi ve Őekfatli bir tedavi gerektiriyor.

O yüzden de, hepimizin çevremizde mit çiçekleri olmamız gerektiğine inanıyorum. Elbette, Risale-i Nur gibi mizanlı ve muvazeneli bir eserden aldığı dersle, ölçülü ve esaslı mit esintileri yayma kaydıyla....

‘Yeis; ümmetlerin, milletlerin seretan [kanser] denilen en dehşetli bir hastalığı’ ise, bizlerin asrın Őekfatli tabibinden aldığımız derse binaen bu manevî kanserin tedavisi için mit ilacıyla donanmamız gerekiyor.

* * *

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sorular, Cevaplar

İmanla Amel Arasında

ZAMAN ZAMAN, ÖZELLİKLE DE e-posta yoluyla, bazı sorulara muhatap oluyorum. Bu soruların önemli kısmını Risale-i Nur'daki bir kısım meselelerin izahını isteyen sorular teşkil ediyor. Ayrıca, Risale-i Nur'dan edinilen marifeti hayata taşıma noktasında yaşanan sıkıntıların gündeme getirildiği bir dizi soruyla yüzyüze kalıyorum. Ve üçüncü sırada, yazılarımızda yer alan bazı meselelerin eksik kalmış veya yanlış görülmüş kısımlarının izahına dair sorular yer alıyor.

Bu bâbda, öncelikle, Risale-i Nur'daki bahislere dair soruların beni hem sevindirdiğini, hem de tedirgin ettiğini belirtmem gerek. Bu sorular beni sevindiriyor; zira Risale-i Nur'daki bazı hususlara dair bir dikkati yansıtıyor, ve bu sorulardan bazıları farkına varmadığım bazı bahisleri fark etmemi sağlıyor. Bu soruların beni tedirgin eden tarafı ise, bazı kardeşlerimizce Risale-i Nur'u her cihetten bilen biri gibi algılandığımı hissetmiş olmam. Bu bâbda, peşinen belirteyim ki, Risale-i Nur'u 'muallim'i olunacak bir eser olarak görmüyorum. Risale-i Nur'a 'talebe' olabilmek, olabilirsek, yeterince büyük bir mazhariyet. Risale-i Nur'a dair kendi konumumu, asla ve asla 'muallim'lik konumu olarak görmedim. Öyle görülmeyi ne kendim, ne başkaları için doğru buluyorum.

Bir 'ortak soru' olarak sık sık karşıma çıkan bir soruyla bu bölüme başlamak istiyorum.

Bu soru, 'Risale-i Nur'dan öğrendiği meseleleri hayata taşıyamama' ile ilgili; yani, 'hayata nasıl taşınacağı'na dair: "Okuduğum ve doğruluğundan emin olduğum hakikatlere tamıtamına uygun bir hayat yaşayamıyorum. Bu durumu nasıl aşabilirim?"

Bu sorunun kolay bir formülünü bulacak olsam, şahsen, bunu en başta kendime tatbik ederdim. Çünkü bu soruya akseden vaziyetle ben de yüzyüzeyim.

Ve işte bu noktada, Risale-i Nur'un değişik bahislerine yayılmış bir dizi meselenin gündeme girmesi gerektiğine inanıyorum. Ki bunlardan birincisini, iman ile amel arasındaki mesafe teşkil ediyor. *İşârâtü'l-İ'caz*'da Bediüzzaman'ın Kur'ân'da sıklıkla karşımıza çıkan *âmenû ve amilû's-sâlihâti* ibaresindeki 've'ye dair söylediklerinin, bu meselede kulağımıza küpe olması gerektiği kanaatindeyim.

Şöyle diyor Bediüzzaman:

"Bu vav harf-i atıftır. Atfin tarafeyni arasında münasebet lâzım olduğu gibi, mugayeret de lâzımdır. Burada aralarında bulunan mugâyeret, mezheb-i İ'tizâlin hilafına, amelin imana dâhil olmadığına ve amelsiz imanın da kâfi gelmediğine delâlet (eder)."

Bu 've' (vav) izahından benim aldığım bir ders, amel ile iman arasında hem bir bağ, hem de bir mesafe olduğudur. İnsanın bir meseleyi kavradığı anda tatbik başlaması elbette arzu edilir bir şeydir; ama çoğu kez, inanma ile o inandığını tatbik etme arasında bir zaman farkı sözkonusudur. Bu noktada, aradaki bu mesafeye bakıp, 'anında görüntü' yakalayamadığı için kendisinden şüpheye düşmek bu mesafeyi kısaltıyor da değildir. Bilakis, insanı ye'se atarak, bu mesafenin daha da açılmasına sebep olmaktadır.

Kısacası, sözkonusu sorulara sebebiyet veren mesafe, hayat boyu sürekli karşımıza çıkacaktır. Bunun da sebebi, *Mesnevî-i Nuriye*'de belirtildiği üzere, 'hâsse ve latîfelerin ayrı ayrı tevhidleri' olmasıdır. Bir iman hakikatini aklın anladığı ve kalbin tasdik ettiği dakikada nefis de bu hakikate teslim olmuş olmayabilir. Akıl ve kalb o hakikate râm olduğu halde, heva ve heves başka telden çalmayı sürdürüyor olabilir. Böyle bir durumda insan bir salınım yaşar durur. Akıl ve kalb galebe çaldığında bu hakikate uygun amelde bulunur; nefis, heva ve heves galebe çaldığında, kalbi hakikatten yana olduğu halde, amelî planda yanlış davranış sergiler. Sözkonusu hakikatin her daim yaşanır hale gelmesi ise, ancak akıl ve kalbin bu noktada tam itmi'naniyle ve sair hâsse ve latîfeler üzerinde kesin

hâkimiyeti vuku bulduğunda; yani nefis de bu noktada teslim veya ilzam olduğunda vuku bulur.

Vâkıayı böyle bilince, ‘inandığımız’ ile ‘yaptığımız’ arasındaki mesafeye bakıp ‘durumumuzun iyi olmadığı,’ ‘adam olmazlığımız’ vs. yönünde ümitsiz yorumların önü kesilmiş oluyor. Bu noktada önümüze çıkan mesele, iman ile amel arasında bir ‘mesafesizlik’ ve bir ‘anında görüntü’ temini değildir, çünkü bu imkânsızdır. Yapılması gereken şey, sözkonusu mesafenin olabildiğince kısaltılmasıdır.

Bunun için sair imanî eserlerle birlikte Risale-i Nur’da bir dizi formül sunuluyor. Bu formüller içinde, özellikle vurgulanmasını gerekli gördüğüm iki formül var. Birincisi, Risale-i Nur’un değişik bahislerinde değişik şekillerde zikrolunan ‘tekrar ile tesis’ formülü, ikincisi ise Kader Risalesi’nde nefis bir şekilde özetlenen ve bütün risalelere yayılmış bulunan ‘dua ve istiğfar’ formülü.

İkincisini ilgili risaledeki bahse havale ederek, birincisine değinecek olursak:

Bir hakikatin iç dünyamızda kökleşmesi ve sarsılmaz bir şekilde yerleşmesi, ancak tekrar ile mümkün oluyor. Hakikat binasının iç dünyamızda tesisi, tekrar ile sağlanıyor. Bunun, görebildiğim iki veçhesi var: (1) Tekrar ile, aklın kabul ve kalbin tasdik ettiği hakikatin sair duygu ve latifelerimizde de sindirilmesi, bu arada özellikle nefsimizin de bu hakikate teslim olması temin ediliyor. (2) Yine tekrar ile, gaflete ve nisyana dalabilen, bildiği ve öğrendiği hakikati bu yüzden unutabilen akıl ve kalbe, aynı hakikat tekrar tekrar hatırlatılmış; böylece, o hakikat ikliminden kopmadan ve hakikat çizgisinden sapmadan yürümesi sağlanmış oluyor.

Bu ‘tekrar ile tesis’ hakikatinin örneğini kâinatta, gündelik hayatta, Kur’ân’da ve sünnette zaten görüyoruz. Bir damla su katı bir toprağı yumuşatmıyor; ama damlalar çoğaldıkça, katı ve çorak toprak şekil almaya ve filiz vermeye müsait bir hale geliyor, hamur gibi yumuşuyor. Yahut, bir bebek bir kelimeyi bir kere duymakla o kelimeyi öğrenmiyor; gündelik hayat içinde belki bin, belki on bin kez duymasıyla o kelime zihnine yerleşiyor. Aynı şekilde, bir çocuk bir kez söylemekle yaptığı yanlış yapmaktan vazgeçmiyor; bilakis, ona yaptığıнын yanlış olduğunu münasip bir lisanla tekrar tekrar hatırlatmak gerekiyor. Bir yabancı dili veya o dildeki bir kelimeyi ancak tekrarlarla, alıştırmalar yaparak, pratiğini geliştirerek öğreniyor insan.

Kısacası, tekrar, ‘öğrenme’nin ve ‘gelişme’nin fitrî bir gereği durumunda.

İşte bu yüzden, Kur’ân iman ve ubudiyet noktasında bize en ziyade lâzım olan hakikatleri tekrar tekrar hatırlatıyor. Meselâ, bir kez “Namaz kılın!” deyip geçmiyor, onlarca kez bize namazı hatırlatıyor. Rabbimizin nimetini bir kez anıp geçmiyor; onlarca, yüzlerce kez Rabbimizin üzerimizdeki nimetlerini hatırlatıyor.

Yine bu ‘tekrar’ hakikatine binaendir ki, her gün beş vakit namaz kılmakla mükellef kılınmışız. Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam her gün beş vakit namaz tesbihatını öğretmiş ve göstermiş bize.

Ve yine bu ‘tekrar ile tesis’ sırrından dolayı, gerek Kur’ân’da, gerek sünnette, Bediüzzaman’ın dikkat çektiği üzere, “Zikrullahâ azîm tergibat var.”

Velhasıl, sözü edilen ‘bilip yapamama’ problemini olabildiğince aşmanın, iman ile amel, düşünce ile pratik arasındaki mesafeyi azaltmanın vazgeçilmez bir şartı, ilgili hakikatlerin talimine ‘tekrar’ ile devam etmek. Bir kere bilmeyi, yaşamak için yeterli zannetmemek; bir kere bildikten sonra yaşayamadığı için de ümitsizliğe düşmemek.

Bu bakımdan, “Risale-i Nur’u okuyorum, ama okuduğum doğruları lâıykınca yaşayamıyorum” diyerek aslında hepimizin yaşadığı bir halin tercümanı olan gönül dostlarıyla birlikte kendim dahil hepimize diyeceğim o ki; varsın öyle olsun, biz okumaya devam edelim. Kur’ân’ı az da olsa devamlı okuyalım, en azından beş vakit farz namaza devam edelim, namazın arkasındaki kısacık tesbihatı ihmal etmeyelim, bize hakikati bildiren eserlerle hemhal olmayı düzenli hale getirelim.

‘Hakikatin tekrarı’nı bir hayat prensibi haline getirdiğimizde, bu tekrarlar sayesinde ilgili hakikati

iç dünyamızda tesis ettiğimizi sanırım hepimiz göreceğiz.

Çünkü, görenler böyle söylüyor; gördüğünü hayatı ve eseriyle gösterenler, bize böyle bir yolu öğütüyor.

Zor Bir Soru İçin Bir Cevap Denemesi

BİR VAKİT, RİSALE-İ NUR'UN bir dizi bahsinin beraberce mütalaasını gerektiren, uzun, önemli ve ağır bir soruyla yüzyüze kalmıştım. Soruyu aynen aktarıyorum:

“Ehadiyetle izhar ve ihtar edilen esmanın kemali ve cemali vahdaniyette görüldüğüne göre, bizim âfâkî tefekkürde ‘külliyyete’ ulaşmamız gerekir. Yani, her hakikatın iktiza ettiği isimlerin en âzam mertebelerine çıkmamız gerekir ki, akıl ‘taklidî inanmaktan’ vazgeçsin. Risale-i Nur’da, reşha mesleğinin bu hâssası var. Fakat sorun şurada: Reşha mesleği dairesine giren bir zâta zühre ve katredeki bazı berzahlar tavassut ederse; Risale-i Nur’da, ism-i âzamlarla ya da her ismin âzam mertebesi verilerek isbat edilen hakikatleri akıl ihata edemiyor. Bunun birçok sebebi var. Bizim sormak istediğimiz şu: Acaba insan âfâkî tefekkürde (vahdaniyeti ihata) ilmelyakînden daha öteye gidemez mi? Çünkü celâl isminin koca kâinattaki tefekkürü fikir yoluyla zor, her dairenin ve her nev’in lisanı çok geniş.”

Risale-i Nur’daki birçok bahsin beraberce mütalaasından hâsıl olduğu anlaşılan bir soru bu. Ona yeterli bir cevap verip verememe konusunda emin değilim. Ama en azından, bu soru vesilesiyle, Risale-i Nur’daki bazı kavramlar üzerine bir yolculuğu beraberce yaşayabiliriz diye düşünüyorum.

Bu soru, ciddi bir problemi tesbit ediyor. Ama sorunun içinden çıkılmaması, bir derece, taşların yerli yerine oturmamasından kaynaklanıyor. Veya, cevabın ipuçları sorunun içinde bulunmakla birlikte, bazı kavramlardaki belirsizlikler cevaba ulaşmayı zorlaştırıyor. Meselâ aklın konumu, vahdaniyet, külliyyet, zühre, katre ve reşha, âfâkî tefekkür.. gibi.

Önceki paragraftaki cümlelerde, soru sahibi kardeşlerimin güceneceği herhangi bir ifadenin bulunmadığını umuyorum. Onları gücendirmek bir tarafa, gerçekten kritik, hem de İslâm düşünce tarihinin bütününde çok ciddi bir arayış ve de ihtilaf konusu olacak kadar kritik bir konuda kafa yordukları; herşeyden önce Risale-i Nur’u ‘gazete gibi’ okumadıkları; dahası, değişik risalelerin can alıcı noktalarını bir bütün içinde mezcetmeye çalıştıkları için kesinlikle tebrik ve takdiri hak ediyorlar. Ayrıca, işte tam da bu noktada tıklandıkları için, “Bunu çözemedik” diyerek konuyu yüzüstü bırakmayıp, cevabın izini arama bâbında daha geniş dairede ‘istişare’ye teşebbüs etmeleri ile de tebrikeye liyakat kazanıyorlar. Öte yandan, bu sorunun onlara kazandıracığı en büyük imkân, belki bu sorunun cevabından ziyade, Risale-i Nur’un kelimelerini ‘kavrama’ya, farketmeye yönelik ömürlük bir cehdi içlerinde hissetmeleri olacaktır. Bu yazı, gerek onlar, gerek sair gönül dostları için bu yönde bir kıvılcım olabilse, ne mutlu bize!

Cevaba geçerken, sanırım, ilk olarak, Risale-i Nur’un bazı kavramlarından şahsen ne anladığımı ifade etmem gerekiyor.

I.

En başta, ‘vahdaniyet’i ‘vahidiyet’ ile aynı anlama gelen bir kelime olarak anlarsak, galiba işin içinden çıkamama yönündeki ilk adımımızı atmış oluyoruz. Vahdaniyet, farkedebildiğim kadarıyla, vahidiyet ile ehadiyeti buluşturan bir kavram. Nasıl ism-i Hakem, Cenab-ı Hakkın Hâkim ve Hakîm isimlerini buluşturuyor ve mezcediyor ve ancak bu iki ismin beraberce akılda tutulması kaydıyla anlaşılıyorsa (Otuzuncu Lem’a’nın ilgili bahsine bakınız), vahdaniyet de, ehadiyet ve vahidiyet hakikatlerini buluşturuyor ve ikisinin birlikte akılda tutulması kaydıyla anlaşılıyor. Bu noktayı teferruatıyla çözümlemiş değilim; ama vahdaniyetten kastedilenin yalnızca vahidiyet olmadığından kesinlikle eminim.

O yüzden, vahdaniyeti, vahidiyet-ehadiyet denkleminin vahidiyet tarafının değişik bir ifadesi olarak gördüğümüz anda, Risale-i Nur'un vahdaniyete dair bahis veya cümlelerini yanlış anlama veya anlamada tıkanma gibi bir riskle yüzyüze kalırız. Vahidiyeti ihata dar akılların işi olmadığı için de, "Vahdaniyeti kavramak hem şart, hem de imkânsız" gibi bir paradoksla yüzyüze gelebiliriz.

Özetle, soru sahibi ahiret kardeşlerim, sorunun çıkış noktası olan bahisleri 'vahdaniyet'i 'vahidiyet'e münhasır kılmayarak; bilakis 'vahidiyet içindeki ehadiyet' misali bir buluşmanın ifadesi olarak okurlar ise, sanırım problemin birinci ayağı çözülmüş olacaktır.

II.

Risale okumalarım esnasında en ziyade dikkat etmeye çalıştığım hususlardan biri, hangi kelimenin hangi anlama tekabül ettiğini; ona çok benzeyen, zaten genelde aynı anlamda kullanılan kelimeler arasında nasıl bir farkın ve bağın olduğunu kavramaktır.

Meselâ hamd ve şükür, ikisi de Kur'ân'da geçen ve Risale-i Nur'un ikisini de muhakkak vurguladığı kelimeler iken; şayet zihnimize gelen "Hamd ve şükür arasında bir fark var mı?" sorusuna "İkisi de aynı mânâyâ geliyor" cevabını veriyorsak, çok önemli bir Kur'ânî nüansı, peşisıra Risale-i Nur'u anlamada çok önemli bir ipucunu kaçırmışız demektir. Ama, şöyle azıcık bir tefekkür duasında bulunsak; ve kelime karşılığı itibarıyla 'övgü' ve 'övme' anlamına gelen 'hamd'in şükrün özü ve önsözü olduğunu kavrasak, herşey bambaşka olacaktır. Böylece, Kur'ân'a 'başlangıç' olan ve her gün en az yirmi defa tekrarlanması mü'mine vacip olan Fâtiha'nın niye 'hamd'i Allah'a mahsus kılarak başladığı çok daha kolaylıkla anlaşılacaktır. İnsan, 'övgü'ye değer bulmadığı birşeyden dolayı teşekkürle mukabele edebilir mi? Demek ki, şükre giden yol hamd ile başlamakta; hamd ise, varolan her bir şeyin varoluşundaki eşsizliği ve kemali görmenin, yani tefekkürün meyvesi olarak gerçekleşmektedir.

'Aynı' zannedilen ama farklı, lâkin birbirine bağlı başka bir dizi kelime daha sıralamak mümkün: ubudiyet-ibadet, ümmîlik-cehalet, şuur-akıl, Hâlık-Hallâk, ebedî-sermedî gibi. Bu kelimeler, aradaki nüans kavranmadan 'aynı şey' diye geçildikçe, birçok anlam kapısı bize kapalı kalacaktır.

Bir önceki yazıda sözü edilen ağır ve uzun soruda geçen 'külliyyet' kelimesi de işte böylesi kelimelerdendir. Nedir bu külliyyet? Küll oluş mudur; küllî oluş mu?

İhtimal ki, böylesi soruları fazlalık gibi görenler vardır. Ama, cevaba giden yol sorudan geçiyorsa, ne bu soru sorulmadan 'külliyyet'i anlamak mümkündür, ne de 'külliyyet'in hangi adrese yöneldiğini kavramadan Risale-i Nur'daki içinde bu kelimenin yer aldığı cümleleri, bahisleri, hatta Risale-i Nur'un bütünü kavramak.

Zira, insan külliyyeti 'küll oluş' olarak anlarsa, âfâkî tefekkürde berzahlardan kurtulmak için bulabileceği yegâne yol, kâinatı aradan çeken 'vahdet-i vücud' veya 'vahdet-i şuhud' yolu olacaktır. Zira, "İkinci Şua"nın hem en ağır, hem de en kritik paragrafını aktaracak olursak:

"Tevhid sırrıyla, şecere-i hilkatın meyveleri olan zihayatta bir şahsiyet-i ilâhiyye, bir ehadiyet-i Rabbâniyye ve sıfât-ı seb'aca manevî bir sîma-i Rahmanî ve temerküz-ü esmâî ve 'iyyâke na'budu ve iyyâke nestâin'deki hitaba muhatap olan Zâtın bir cilve-i teayyünü ve teşahhusu tezahür eder. Yoksa, o şahsiyet, o ehadiyet, o sima, o teayyünün cilvesi inbisat ederek kâinat nisbetinde genişlenir, dağılır, gizlenir. Ancak, çok büyük ve ihatalı, kalbî gözlere görünür. Çünkü; azamet-i kibriya perde olur; herkesin kalbi göremez. . ."

Anladığım kadarıyla, âhiret kardeşlerimin dile getirdiği önemli açmazın düğümü, işte buradadır. Bu bahsin hemen akabinde ise, açmazın çözümüne dair manidar bir ipucu verilmektedir:

". . . Âdeta o zihayatın masnuiyeti arkasında muktedir, muhtar, iştirici, bilici, görücü bir zâtın

manevî bir teşahhusu, bir teayyünü imana görünür. Ve bilhassa, zihayattan insanın mahlûkiyeti arkasında gayet aşikâr bir tarzda o manevî teşahhus, o kudsî teayyün sırr-ı tevhid ile, imanla müşahede olunur.”

Bu bahis, *Kastamonu Lâhikası* ’nın baş taraflarında yer alan bir mektupla birlikte okunduğunda, bu iki yol ile kastedilenin neler olduğu daha bir rahatlıkla anlaşılacaktır. Bu mektuba göre, ‘tahkikî iman’ a erişmenin iki yolu vardır:

(1) “Velâyet-i kâmile ile keşf ve şuhûd ile hakikata yetişmektir. Bu yol ehass-ı havassa mahsustur, iman-ı şuhudîdir.”

(2) “İman-ı bilgayb cihetinde sırr-ı vahyin feyziyle, bürhanî ve Kur’ânî bir tarzda akıl ve kalbin imtizacıyla hakkalyakîn derecesinde bir kuvvet ile zaruret ve bedahet derecesine gelen bir ilmelyakîn ile hakâik-ı imaniyeyi tasdik etmektir.”

Doğrusu, bu kadar iktibası ardarda sıralamak istemezdim. Ama Risale-i Nur’un bir bahsinin bir başka bahsi nasıl açtığını; keza, bir bahsi ‘dikkat ve teennî’ ile okumanın lüzumunu gösterme bâbında, bunu yapmayı gerekli buldum.

İkinci Şua’da sözü edilen ‘kalbî gözler’den kasdolunan, *Kastamonu Lâhikası* ’nda sözü edilen birinci yolun mensuplarıdır. ‘Şuhudî iman’ yolu diye özetlenen bu yolun gerçekten ehass-ı havassa mahsus olduğu bu yolun en büyük ismi Muhyiddin-i Arabî tarafından da ifade edilmiş; dahası, ‘ehass-ı havass’tan başka ellere düştüğünde ne derece yanlış anlaşılıp bu yolun tam tersi anlayış ve yaklaşımlara mazet kılındığı—velhasıl ‘riskli, dolayısıyla hususî’ bir yol olduğu—da İslâm tarihinin bilhassa son bin yıllık diliminde açıkça görülmüştür. Bu yolda, kâinatı ‘şeffaflaştırmak’tan ziyade onu yok sayma cihetine gidilmektedir. Çünkü, ‘şuhud-u kevniye’leri ‘hükm-ü imanî’leri ile çelişebilmektedir (bkz. Yirmidördüncü Söz, İkinci Dal).

İkinci yol, ne birincisi kadar zor ve riskli, dolayısıyla ne de o kadar hususîdir. ‘Gaybî iman’ yolu diye özetlemenin mümkün olduğu bu yol, İkinci Şua’dan yapılan ikinci iktibasta görüldüğü üzere, kâinatı şeffaflaştırır, yok etmez. Kâinat gene vardır, ama şeffaflaşmıştır; ve meselâ tek bir zihayattın, hususan bir insanın yaratılışının *arkasında*, onu var eden, onda tecellî eden esmâ-i hüsnânın ve sıfât-ı kudsiyenin sahibi olan bir Zât-ı Zülcelâl’in varlığını insana göstermektedir. Bunun anahtarı ise, ‘küllî’ bir nazara sahip olmaktır. Kâinat küll’ünün her bir cüz’üne, bir ‘küllî’ nazarı ile bakabilmektir. Tek bir çiçeğe bakıp, o çiçeğin varolması için zerreden galaksilere tüm kâinatı istihdam eden bir Zât-ı Zülcelâl’i tanımaktır. İşte, ‘ehadiyet’ nazarı budur. Bu nazarla, âlemde her bir şey, ‘bütün eşyayı kendi Hâlıkına verir.’ (bkz. Yirmialtıncı Mektup, Dördüncü Mebhas, Dördüncü Mesele).

Küll’ü kavramak zordur; bir anda herşeyi ihata etmeyi gerektirir. Küllî olanı kavramak ise kolaydır; zira, kendisi tek bir şey, meselâ küçük bir sinek olduğu gibi, bütün kâinatla da alâkadardır. Böylece insan, hayatının her anında muhatap olduğu her bir şey üzerinden herşeyin Hâlıkını tanıma imkânı bulmaktadır.

‘Külliyet’ konusu böyle anlaşılacak kaydıyla, sorulan meselenin biraz daha açıklığa ve çözüme kavuştuğunu sanıyorum.

III.

Risale-i Nur’un benim için belki de en anahtar risalesi olan Yirmidördüncü Söz’ün en kritik ve de en çetrefilli kısmı, “İkinci Dal”dır. Her sayfasında tekrar tekrar dallanıp budaklanan bu ‘dal’ı her veçhesiyle kavradığımı sanmıyorum; ama bu bahiste sözü edilen ‘reşha mesleği’nin, Risale-i Nur mesleğinin en iyi sembolik özeti olduğunu düşünüyorum.

Bu bahiste sözü edilen zühre, katre ve reşha, temsilde üç insanın veya üç grup insanın tiplmesi olarak gözüktür. Ama gerek bu anlatılan zühre, katre ve reşhanın temel özelliklerine; gerek *Mesnevî-i Nuriye*'deki “Zühre,” “Katre” ve “Reşhalar”a bakınca, bu üç temsilin aslında aynı insanda bulunabileceği anlaşılır.

Bizatihî İkinci Dal'dan anlaşıldığına göre, zühre ‘kendi nefsinin muhabbetine dalmış,’ ‘nefsin mehasini ile telezzüz ve iftihar eden’ insan tiplmesidir. Öte yandan, Risale-i Nur’un geneline baktığımızda görürüz ki, nefis evvelâ ve bizzat kendini sever. Başka herşeyi kendine feda eder. Kendinde bir kusur ve noksan görmek istemez. Bu bakımdan, ‘zühre’den, nefsi ağır basan insanlara işaret edildiği sonucu kadar; bunun ‘nefs’e, dolayısıyla her insana baktığı sonucu da çıkarılabilir. Bir diğer deyişle, zühre, nefsin gidebileceği yolu; nefsin nasıl Rabbini tanıma noktasına sevk edilebileceğini gösterir. Belki, “Onyedinci Lem’a” olan Zühre’nin, bir de bu gözle okunması gerekir.

Katre temsiline ise hususan sebepler âlemine ve de kâinata baktığı, bizatihî İkinci Dal’da net bir biçimde gözüktür. Ki, katre yolunun yolcusu, ‘katre-i fıkır’ taşıyan biridir; ona atfedilen diğer özellikler ise, akıl ve felsefe, ilim ve hikmettir. Öte yandan, *Mesnevî*'deki Katre risalesi, kâinatın nasıl ellibeş cihette Sâniin varlığına ve birliğine işaret ve delâlet ettiğine dairdir. Bu bahislerden hareketle, ‘katre’nin kâinata bakarak Yaraticıyı tanıma yolunda yürüyen bilim ve felsefe erbabına baktığı sonucu rahatlıkla çıkarılabilir; ama biraz daha genelleştirirsek, ‘katre’ ile temsil edilenin ‘akıl’ olduğuna hükmetmek de mümkündür.

Reşha ise, doğrudan doğruya Güneşe muhatap olan hakikat yolcusunu temsil eder. Doğrudan Güneşe muhatap olmak ise, nefsanî ve kevnî berzahlara uğramaksızın, ‘veraset-i Ahmediye’ aleyhissalâtu vesselam ile vahye muhatabiyetin ifadesidir. *Mesnevî-i Nuriye*'deki Reşhaların—ki aynı zamanda Ondokuzuncu Söz’dür—niye Muhammed-i Arabî aleyhissalâtu vesselamı anlattığını bu çerçevede düşünmek gerekir. Reşha mesleği, Hz. Peygamber’in en mükemmel derecede temsil ettiği; ve ‘en güzel örnek’ olarak bütün insanlara ders verdiği yoldur. Öte yandan, yine İkinci Dal’daki reşha bahsine bakarsak, ‘akla sığışmayan’ın, reşha mesleğinde giden kalbe sığıştığı; reşha olabilenin, ehl-i katrenin (yani aklın) yetişmem dediği şeyi ‘itminan-ı kalb’ ile gördüğü anlaşılır. Kalb ki, ‘mahall-i iman’ ve ‘âyine-i Samed’dir; dolayısıyla, berzahlar o yolda araya girmez.

Özetle, İkinci Dal’da üç değil, dokuz tabaka insan vardır. Ve bunların mahiyetini belirleyen, zühre-misal nefis, katre-misal akıl, reşha-misal kalbe nasıl muhatap olduklarıdır.

Diğer bir deyiş ile, meselâ akli ile hakikatı bulmaya çalışan, ama akıl-kalb imtizacını yaşamayan, yani aklını kalbinin rehberliğine vermeyen; dahası, Kur’ânî ifadeyle kalbi ile akletmeyen (bkz. Hacc, 22:46) bir insan, elbette ‘zühre ve katredeki berzahlar’da takılıp kalacak, reşha olamayacaktır. Yani, bana arzedilen soruda belirtildiği üzere, ‘İsm-i Âzamlarla ya da her ismin âzam mertebesi verilerek isbat edilen hakikatları ihata edemeyecek’tir. Zira, âfâkî tefekkürde ‘ilmelyakînden daha öteye gidemeyecek’tir.

Ama, Yirmidördüncü Söz’ün sonundaki şifreyi çözen; yani İbrahimvari “*Lâ uhibbul âfilîn*” diyen biri, âfâkî tefekkürde aynelyakîne, hatta hakkalyakîne uzanabilir. Burada önemli olan, İbrahim aleyhisselamın yalnız ‘ufûle gidenler’de kalmaması; kendi kalbinde âfâktaki ‘ufûle gidenler’e karşı ‘sevmem’ cevabını buluşu; diğer bir deyişle enfüsî ve âfâkî tefekkürü buluşturmasıdır. Çünkü, bu şekilde insan ‘ufûle gidişler’de takılıp kalmamakta; dönüp, bunun kendi iç dünyasındaki tercümesine bakmaktadır. Vahidiyet içinde boğulması muhtemel akıl; vahidiyet içinde ehadiyeti nazara verdiren kalb sayesinde, ‘boğulmak’tan kurtulmaktadır.

Ki, bana iletilen soruda iktibas edilen bahis de, “Celâl isminin koca kâinattaki tefekkürü fikir yoluyla zor, her dairenin ve her nev’in lisanı çok geniş” demektir—dikkat edersek, *fikir yoluyla* tefekkürü zor; yoksa tefekkürü zor değil!

Nitekim, öte yanda, “Perde-i gayb açılrsa yakînim ziyadeleşmeyecek” diyen; yani hakkalyakîn derecesinde bir imana erişen Hz. Ali misali insanlar vardır.

“Sen Olmasaydın...”

BİR İMAN KARDEŞİMİZİN BENDEN açılmasını istediği bir husus vardı. “Sen olmasan, kâinatı yaratmazdım” sırrı idi bu. Bu meyanda, özellikle aklın kavramakta zorlanabildiği bir husus olarak, nasıl bir insan için koca bir kâinatın var edildiği soruluyordu.

Bu hususun izahı sadedinde, birçok risaleden istifade etmemiz mümkün. Bu konunun Cenab-ı Hakkın kâinatı ‘Kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi’ sırrınca yaratmış olması boyutu, Onbirinci Söz, Otuzikinci Söz, Yirmidördüncü Mektup, Otuzuncu Lem’a, Dördüncü Şua gibi risalelerde ele alınmış bulunuyor.

Bu risalelere, özellikle de bu risalelerin doğrudan bu konuya temas eden bahislerine baktığımızda ise, karşımıza öncelikle ‘şuunât’ meselesi çıkıyor.

Açıkça, Cenab-ı Hakkın kâinatı ‘Kendi mutlak cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi’ sırrınca yaratması, esasen şuunât düzeyinde kavranabilen, yani enfüsî tefekküre bakan, yani insanın Zât-ı Zülcelâl’in şuunatına bir mikyasa ve mizan olarak ene’sinde dercolunan ölçücükleri ve nümuncikleri kullanmasıyla tezahür ve tebarüz eden bir hakikat. ‘Şuunât’ gibi, Risale-i Nur’un en temel ve en ince esaslarından birini kısaca anlatmak zor; üstelik, ‘şuunât’ konusunun, ef’âl ve esmâ-i ilâhiyeye nisbetle üzerinde daha az çalışılmış bir konu olması bu zorluğu daha da arttırıyor.

Cenab-ı Hakkın kâinatı Kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırrınca yaratmasının izahını ‘şuunât’a ve de Risale-i Nur’un ilgili bahislerine atıfla kısaca geçerken, gelelim kâinatın yalnızca Muhammed-i Arabî aleyhissalâtu vesselâm için yaratılmış olduğu hususuna.

Burada, anlaşıldığı kadarıyla, bu kadar muazzam bir kâinatın bir tek insan için yaratılması akla uzak geliyor. Bu ‘uzaklık’ ise, hem zaman, hem de mekân cihetiyle sözkonusu. Mekân cihetiyle akla uzak geliyor; zira, koca kâinatı bütün inceliğiyle bir insanın ihatası bilfiil mümkün gözüküyor. Zaman cihetiyle uzak geliyor; zira, milyarlarca senelik ömrü olan bir kâinat içinde yalnızca altmışüç sene yaşamış bir insandır Muhammed-i Arabî aleyhissalâtu vesselâm.

Fakat burada, ilgili risalelere bakılırsa göze çarpacak olan, lâkin atladığımız bir nüans sözkonusudur. Hususan, Otuzbirinci Söz’ün “Üçüncü Esas”ına, bilhassa da bu konunun en kesin ve berrak izahını sunan “İkinci Müşkil”e bakalım. İslâmî düşünce geleneği içinde muhakkik ve müdakkik asfiya tarafından hep korunagelen bir nüans, burada da karşımıza çıkar: ‘Nûr-u Muhammediye’ aleyhissalâtu vesselam ve ‘Zât-ı Ahmediye’ aleyhissalâtu vesselam

Bu nüansa göre, ‘nûr-u Muhammediye’ kâinatın çekirdeği, ‘Zât-ı Ahmediye’ ise meyvesi hükmündedir. Ve, “kâinatın teşekkülüne çekirdek olan nur, onun zâtında cismini giyerek en âhir bir meyve sûretinde görünecektir.”

Açabildiğimiz kadarıyla ifade edecek olursak; gerek çekirdek, gerek meyve, ağaca nisbetle çok küçük bir hacme sahiptir. Meselâ, bir kişi bize gelse ve bir kiraz çekirdeği gösterip onlarca metre boyu olan ve yüzlerce metrekare bir alana yayılmaya müstaid bir ağacın bu küçük çekirdekte saklı olduğunu söylese, o güne kadar kiraz çekirdeği ve ağacı görmemiş biri için bu akıldışı gözükecektir. Ama vâkıa budur: İncirden kiraza, çamdan portakala.. yenilebilir meyve taşıyan her ne ağaç varsa, onun özü o küçük çekirdektir. Koca ağaç, o küçük çekirdekten var edilir. Aynı şekilde, ‘nûr-u Muhammedî’ bütün kâinatla alâkardır; nitekim, “Ondokuzuncu Mektup”ta muazzam bir tasnifle izah edildiği üzere, kâinatın her bir âleminin onun risaletini aleyhissalâtu vesselam tasdik eden mucizelere sahne olması, bu alâkadarlığı taçlandırmaktadır.

Öte yandan, meyve en sonda gelir. Çekirdek toprağa atıldığında evvela incecik bir filiz boy verir; gün gün gövde büyür, dallar belirir, yapraklar çoğalır; gövde büyümeye devam eder, dallar

budaklanır, yapraklar daha da çoğalır, ağaç çiçek vermeye başlar ve sonra da meyve verir.

Bu sıralamada, meyve, geliş itibarıyla en sondadır; ama, bahçıvanın kiraz ağacı dikişindeki asıl maksat odur. Yani, kâinat ağacının meyvesi olan Zât-ı Ahmediye aleyhissalâtu vesselam geliş itibarıyla son olmakla birlikte, en evvel düşünülen, en evvel murad olunan odur. Kâinat ağacı, Allahu Teâlâ tarafından, Zât-ı Ahmediye aleyhissalâtu vesselâm gibi bir meyve düşünüldüğü için var edilmiştir.

Bu bakımdan da, Zât-ı Ahmediye aleyhissalâtu vesselam bütün kâinat ile alâkadardır. Meyvenin ağaçla alâkadarlığı yalnızca kendi dalına ve kendisinin ağaçta bulunduğu vakte bakmadığı, bilakis ağacın düşünülüp tasarlanarak dikilmesinden meyve verişine kadarki bütün zamanları, hatta o ağacın büyümesi için gerekli toprağı, suyu, havayı, güneşi vesaireyi de ilgilendirdiği gibi, Zât-ı Ahmediye ile de kâinat bütün zamanları ve bütün mekânları itibarıyla elbette alâkadardır.

Her hâlükârda, nasıl bahçıvan meyve vermeyecek olsa kiraz ağacını dikmeyecek idiye, cemel ve kemal-i manevîsini göstermek isteyen Allahu Zülcelâl, ‘zât-ı Muhammedî olmasa, kâinatı yaratmaz’dı.

Muhammed-i Arabî aleyhissalâtu vesselamın kâinatın en mümtaz ve müntehab meyvesi olduğuna ise,

- hayatı ile sergilediği ubudiyet,
- Allahu Teâlâ’ya bütün isimlerinin azamî mertebesinde muhatabiyeti,
- bizatihî gördüğü esmâ-i hüsnâ tecellilerinin ötesinde, görmediği—kâinatın başından sonuna kadarki—şeylerdeki tecelliyatı da O’na vererek ettiği tesbihat ve tahmidat,
- ‘gördüğüm ve görmediğim, bildiğim ve bilmediğim’ gibi kayıtlarla hiçbir şeyi dışarıda bırakmaksızın ettiği eşsiz münacatlar apaçık gösteriyor.

Hele hele, bütün bunlardan sonra ‘günde yetmiş kere tevbe eden bir kul’ olması; yani, bir kulun kul olarak ne kadar da zirvede durursa dursun, Ezel ve Ebed Sultanı olup mutlak ve muhit esma ve sıfata sahip bir Zât-ı Zülcelâl’i hakkıyla sena etmesinin imkânsızlığını görerek hem ‘haddini’ hem de ‘vazifesini’ bilen bir tavır sergilemesi; bilhassa da, Cevşenü’l-Kebîr gibi eşsiz münacatlarına mukabil, “Seni hakkıyla sena edemem; Sen kendini sena ettiğin hal üzeresin” buyurması, o Zât-ı Ahmedî’nin bir ‘meyve’ olarak cirminin küçüklüğüne ve ömrünün kısalığına mukabil bütün kâinatı ve bütün zamanları kuşatan ubudiyetini apaçık gösteriyor.

Dolayısıyla, ona edilen sonsuz salât u selâmlar da yerindedir; onun “Sen olmasaydın...” sırrı içinde düşünülmesi de...

Kör Nokta

İMAM-I ÂZAM'IN BİR GÜN kendisine tevcih edilen kırk sorudan otuzsekizine “Bilmiyorum” cevabını verdiği; İmam Malik'in ise yine bir gün kendisine gelen sekiz soruya da “Bilmiyorum” diye mukabele ettiği rivayet edilir. Demek ki, iş ‘herşeyi bildiğini zannetmek’te değil, ‘bilgisinin sınırlarının farkında olmak’ta...

Risale-i Nur gibi bir marifet denizine kabımız ve kapasitemiz ölçüsünde muhatap olmaya çalışan insanlar olarak, bizlerin de bu sırrın ve sınırların farkında olmamız herhalde gerekiyor. Bu bakımdan, bana ulaşmış bazı soruları, “Kesin cevabı budur” diye karşılamaya haddim olmadığını bilerek, ‘anladığım kadarıyla’ cevaplandırmaya çalışıyorum. Bu cevapları mehenge koyup tartmak da okuyucuya kalıyor.

Risale’yle ilgili olarak çokça karşılaştığım bir soru, *Mesnevî-i Nuriye*’de Zühre Risalesi’nde—ki, bu risale, *Lem’alar*’da “Onyedinci Lem’a” olarak karşımıza çıkıyor—yer alan “Hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem’a, bir işarete, bir öpmekte batma!” uyarısıyla ilgili.

Bu risalenin “Ondördüncü Nota”sının tamamının tevhide, dünyaya ve hayata dair çok önemli dersler taşıdığını; ‘üçüncü remiz’in de işte onlardan biri olduğunu peşinen belirtelim. Bu ‘bir lokma, bir dane, bir kelime, bir işaret, bir öpmek...’ meselesini ise, insanların hayatlarına bakıp çıkarabildiğimiz ‘ukde’ler, yani ‘düğüm’ler veyahut ‘kör nokta’lar muvacehesinde anlayabiliriz gibime geliyor.

Risale-i Nur’un çok yerinde izah edildiği gibi, insanın mahiyeti ‘câmi’dir. Yani, insan, her bir âlemi görecek, her bir şeyi düşünecek, her bir lezzeti tadacak, her bir elemi hissedecek câmi’ bir fitratta yaratılmıştır; tâ ki, Cenab-ı Hakkı bütün isimleriyle ve her bir ismin en âzam mertebesinde tanıyıp, bir önceki yazıda temas ettiğimiz kâinatın yaratılış sırrını gerçekleştiribilsin. Aklımızın herşeyi ihatası, hafızamızın âdeta ‘dünyayı da yutsa doymayan’ genişliği, kulağımızın sayısız sesi ayırt edip her birinden hususi bir zevk alabilmesi, dilimizin tattığı sayısız tatlar, kalbimizin sevdiği sayısız şeyler.. hepsi de, bu ‘câmiyet’ vâkiasına, bu ‘câmiyet’ vâkiası ise insanın Cenab-ı Hakkı bütün isimleriyle tanıyıp tanıtmak üzere yaratılmış olması hakikatına bakmaktadır.

Vâkıa bu iken, insanda öyle duygular ve latifeler vardır ki, tek bir noktada takılıp sönebilir. Nitekim, bir noktada takılıp kalan kaç insan var yeryüzünde? Çoğu yerde meseleyi çözmüş olan, ama tek bir yerde düğümü çözemediği için bir türlü ‘olması gereken’ yerde olamayan kaç insan var? Bin yerde isabet ettiği halde, onun için ‘kör nokta’ haline gelmiş bir yerde takılıp kalan ve o bir yeri temize çıkarma adına bin hakikatı mahveden kaç insan var? Bugün çevremizde rastladığımız ve iman yoluna râm olamamış insanlar, bin türlü batmışlıktan dolayı mı bu haldeler; yoksa hemen her biri bir veya birkaç noktaya mı takılıp kalmış durumda? Kimi tek bir korku, kimi tek bir zaaf, kimi tek bir öfke yüzünden giremiyor bu iklime. Bin açıdan hakkı hak kabul eden, ama meselâ makam tutkusu yüzünden bu yola giremeyen; bin açıdan hakkı hak kabul eden, ama tutulduğu bir kadın yüzünden bu yolun yolcusu olamayan; bin açıdan hakkı hak kabul eden, ama vaktiyle ona menfi tavır sergilemiş birkaç dindar yüzünden dindarlığa yanaşmayan.. kaç insan var?

Bu şekilde baktığımızda, insanların iman yoluna girmeyişinin veya gaflet yahut dalâlet yolunda kalışının ardında, bu yolda hakikatsizlik görmeleri yahut o yolda bir hak görmeleri olmadığını anlıyoruz. Hakikat bin açıdan gözlerine âyân gözüktüğü halde, bir kör nokta, âdeta bir karadelik gibi, bütün bu hakikat nurlarını yutuyor ve o insanı karanlıkta bırakıyor.

Bırakalım böylesi insanları, kendimize de bakalım: Hakikati teslim ediyor, ama hakikati hakkıyla

yaşayamama hüznünü taşıyoruz hepimiz. Peki, niye hakkıyla yaşayamıyoruz?

Baktığımızda, çok değil, bir yahut birkaç zaaf çıkıyor karşımıza. Kimimiz ‘gelecek endişesi’ne kapılmışız, ‘çocuklarımıza iyi bir istikbal’ uğruna dünyaya dalmışlığımız yüzünden âhirete ve hizmet-i imaniyeye gereğince zaman ayıramıyoruz. Kimimiz iyi bir makam sahibi olunca iyi hizmet edeceği kanaatine sapanıp kalmış, iyi bir makam sahibi olacağı güne kadar hep öte tarafa yakın duruyor. Kimimiz ise, geçmişteki bir noktaya takılmış kalmış.

‘Geçmiş’i biraz daha açalım: Çocukluğuna dair tek bir hatıra kaç insanın dünyasını karartmıştır, kimbilir. Arkadaşlarıyla toprak zeminde oynarken fiyakalı bir biçimde yanlarından geçip gidiveren Mercedes’in içindeki çocuğa özenen, o yüzden de büyüdüğünde bir numaralı derdi Mercedes alabildiği bir iş olan kaç taşralı var aramızda, değil mi? Tek bir nokta; ama bütün kabiliyetler ve duygular o noktaya akıtılıyor. Şöyle oniki-onüç yaşında, bulunduğu okulda şehrin nisbeten daha zengin ve sosyetik kesiminden bir kıza meyleden, ama bu meylince karşılık bulamayan, o yüzden de ellisine gelmiş olsa dahi en birinci derdi kendisini ‘sosyete’ye kabul ettirmek ve o kesimde makbul olmak haline gelmiş, sırf bu yüzden batmış veya kaymış kaç insan var? Birinin söylediği bir sözün, bir inadın, bir öfkenin sonraki tüm hayatını söndürdüğü veya kararttığı kaç insan var?

“Hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork!” uyarısını, bu çerçevede; o câmi’ fitratımızı ve ancak Cenab-ı Hakki mutlak ve bâki esmâ ve sıfatıyla tanımakla tatmin olabilen binbir latife ve duygumuzu karadelik gibi yutan ‘ukde’lere, yani ‘düğüm’lere veyahut ‘kör nokta’lara karşı bizi uyaran bir söz olarak alıyorum.

Bediüzzaman Said Nursî’nin ilgili cümlesindeki, ‘bir lokma’dan özellikle rızka ve gelecek endişesine dair kör noktaların; ‘bir kelime’den işittiğimiz veya söylediğimiz bir sözün ardısına ürettiğimiz kör noktaların; ‘bir dane’den tekâsür, yani çokluk tutkusu ile, yani ‘niceliğin egemenliği’ ile gelen kör noktaların; ‘bir öpmek’ ile sevgi, aşk ve şehvet noktasında kendimizi kaptırdığımız kör noktaların kastedildiğini düşünüyorum. (Bu son noktada, Honoré de Balzac’ın *Vadideki Zambak*’ı son derece öğreticidir. Bırakın aşk ve şehvetin daha ileri noktalarını; bu roman, tek bir tokalaşmanın ve de tek bir öpmenin kaç hayata mal olabildiğini, kaç evi ve kaç insanın dünyasını karartabildiğini göstermiştir bana.)

‘Bir lem’a, bir işaret’ ile nelerin kastedildiğini tam anlayabilmiş değilim maamafih. Ama bu iki unsur da, hakikat yolundaki şahsî yolculuğa bakıyor gibime geliyor. Sanki biri ‘kendi aklına güvenme’nin, hakikati ‘kendi aklıyla bulma’ iddiasıyla gelen çözülme ve çöküşlerin, diğeri ise ‘tek başına kendi kalbiyle hakikati bulma’ iddiasıyla gelen ve/veya hususî keşfiyatını ‘işin özü’ zannetme hatasıyla gelen çözülme ve çöküşlerin ifadesi gibi.

Velhasıl, benim anlayabildiğim bu. Dilerim, anladığım, Said Nursî’nin anlatmak istediğine denk düşüyordur.

“Dördüncü Hatve”de Öğretilen

FAKÜLTE YILLARINDA, bazı öğretim üyeleriyle aramızda, ‘çok soru sormamız’dan kaynaklanan gerilimler olurdu. Bununla birlikte, birkaç arkadaş, ‘çok soru soruyor’ olmayı asla bırakmadık. Bunun bize göre çok makul bir gerekçesini bulmuştuk çünkü. Soru sormak, öğretim üyesine iyilik etmek demektir. Sorular sorarak, ona yaptığı açıklamanın eksik taraflarını, üzerinde yoğunlaştığı konunun müphem kalmış kısımlarını, geliştirdiği yorumun zaaf ve yanlışlarını kavrayıp kendisini geliştirme ve ilerletme imkânı sağlıyorduk aslında.

Bu kanaatimi bugün de koruyor ve bir bilim adamının iştigal ettiği alanda ilerlerken soru soran öğrencilerden bir hayli istifade ettiğini düşünüyorum. Ayrıca, benzer bir durumun, bizim gibi yazı yazan kişiler için de geçerli olduğu kanaatindeyim. Nitekim, yazılarımızda ‘bizim keşfimiz’ gibi gözüken pek çok hususta, soru sorabilen dostlarımızın da hissesi bulunuyor.

Gerçi kendimi Risale-i Nur ile ilgili hususlarda cevap mercii olarak görüyordum değilim; bunun farkındayım ve hep farkında olma dileğindedim. Üstelik, bana bir şekilde iletilen ve benim bu soruya cevap verebileceğim gibi bir hüsnüzannın da ifadesi olan birçok soru, itiraf edeyim ki, beni durup uzunca düşünmeye sevk ediyor. İçinden çıkamadığım, cevabını senelerdir bulamadığım sorular da mevcut nitekim. Ama, öyle ya da böyle, sorulan sorular vesilesiyle çok şey öğreniyorum.

O güne kadar dikkatimi çekmemiş bir bahis, sorulan soru vesilesiyle dünyama taşınıyor sözgelimi. Yahut, kendi kendime sormaktan korktuğum bir husus, gelen bir soru ile dünyanın ta ortasına gelip yerleşiyor. Her hâlükârda, bana Risale-i Nur hakkında sorular ileten bütün gönül dostlarına, soruları vesilesiyle benim de birşeyler öğrenmeme imkân tanıdıkları için kucak dolusu teşekkürler ediyorum.

Bu teşekkür listesine, beraberce “Hutuvat-ı Sitte” okurken takıldıkları “dördüncü hatve”nin izahını isteyen gönül dostlarım da dahil elbette. Ki, bu çok manidar bahsi fark etmeme onlar vesile olmuş bulunuyorlar.

“Hutuvat-ı Sitte,” mâlûm, İstanbul’un İngilizler tarafından işgal edildiği günlerde, İngilizlerin halkı kendi taraflarına meylettirmek için yaymaya çalıştıkları desiselere cevap olarak yazılmış küçük bir risale. İşte bu risalenin “dördüncü hatve”sinden anlaşılan o ki, halkı kendi tarafına çekmek için, İngilizler karşılarında olan Anadolu hükûmetinin ‘maksadının başka olduğu, niyetlerinin din ve İslâmiyet olmadığı, dolayısıyla onlara destek olunmayıp kendilerine destek olunması gerektiği’ düşüncesini yaymaya çalışıyorlar.

Said Nursî ise, bu desiseye karşı, düz mantığın aldatici cazibesini bertaraf eden nefis bir muhakeme ile cevap veriyor. (Zor meseleleri tereyağından kıl çeker gibi kolaylıkla çözen böylesi bir muhakeme kıvraklığı, Bediüzzaman’ın birçok risalesinde görme imkânı bulduğumuz bir lutf-u ilâhî olsa gerek!)

Söz konusu desiseye karşı, şu cevabı veriyor Bediüzzaman:

“Vesilelerde niyetin tesiri azdır, maksadın hakikatını tağyir etmez. Çünkü maksud, vesilenin vücuduna terettüb eder, içindeki niyete bakmaz. Meselâ, ben bir define veya su bulmak için bir kuyu kazıyorum. Biri geldi, kendini saklamak veya orada muzahrefatını defnetmek için bana yardım ederek kazdı. Suyun çıkmasına ve definenin bulunmasına niyeti tesir etmez. Su, fiiline, kazmasına bakar; niyetine bakmaz.

“Bunun gibi; onlar bizi Kâbe’ye götürüyorlar. Kur’ân’ı yüksek tutmak istiyorlar. Bütün felâketimizin menbaı olan Avrupa muhabbetine bedel husumetini esas tutuyorlar. Niyetleri ne olursa olsun, bu, maksadların hakikatını tağyir edemez.”

Getirilen bu açıklamanın, Bediüzzaman’ın niye Abdülhamid gibi kendini istibdada mecbur bilen dindar bir padişaha mukabil hürriyeti isteyen İttihatçılara yakın gözüktüğünden, niye çok partili

dönemde Demokratları desteklediğine uzanan bir dizi soruyu açmamıza yarayan anahtarlardan biri olduğunu sanıyorum.

Buradan anladığımız üzere, bizim için mesele, hakikat üzere olmak ve hakikatli bir maksadın izinde olmaktır. Bu uğurda alacağımız yolda ve yapacağımız işte, maksatları bizim maksadımız ile birebir örtüşmeyen, ama aynı yolu yürüme ve aynı işi yapma konusunda müttefik olduğumuz kişiler ve zümreler de çıkabilir karşımıza. Böyle bir durumda aslolan, “Sizin maksadınızla bizimki aynı değil” diyerek onları elinin tersiyle itmek, yalnızlaşmak ve yapayalnız kalmak değildir. Bilakis, vesileler, o vesileyi işletenin niyeti başka da olsa, güttüğümüz hakikatli maksat için istihdam edilebilmelidir.

Meselâ, bugün—ve elbette eskiden beri—bizler hürriyet istiyoruz, hukukun hâkim olmasını istiyoruz, diyelim. Bunu, ‘imanın hürriyeti gerektirmesi’ sırrına; iman ve ubudiyetteki inkişafın hürriyetin lâıyıkınca var olmasıyla mümkün olduğu vâkıasına binaen istiyoruz elbette.

Başka birileri de hürriyet istiyor, ama başka gerekçelerle istiyor olsunlar. Bu durumda yapılması gereken, “Kardeşim, siz hürriyeti bizim istediğimiz niyetle istemiyorsunuz. Onun için, biz sizinle hürriyetin gelmesi için beraber olamayız” demek değildir. Elbette, niyetlerdeki farklılığı görmezden gelmek, onları da ‘iman ve ubudiyet aşkıyla hürriyet istiyor’ gibi mütalaa etmek de değildir. Yapılması gereken, “Vesilelerde niyetin tesiri azdır, maksadın hakikatını tağyir etmez. Çünkü maksud, vesilenin vücuduna terettüb eder, içindeki niyete bakmaz” sırrınca, ortaklaştığımız hakikatli maksad için beraberce çaba sarfetmektir.

Nitekim, belki fikir ve inanç konusunda hiç de aynı safta olmadığımız birçok kişi, hürriyeti engelleyen hükümlerin kaldırılması, insanların düşünce özgürlüğünün gereğince tanınması ve teminat altına alınması yolunda mücadele veriyorlar. Bu arada, muhtemelen, niyetleri ile niyetlerimiz örtüşmüyor. Ama sonuçta düşünce özgürlüğünün teminat altına alınması gibi hayırlı bir sonuca, hakikatli bir maksada hizmet ediyor olduğuna göre, onların taleplerine karşı mı olmalı, bigâne mi durmalı; yoksa, düşünce özgürlüğü için hep birlikte çaba mı harcamalı?

Elbette, “Niyetleri ne olursa olsun, bu maksadların hakikatini tağyir edemez” deyip, hakikatli maksad için, bu maksadın teminine kim yardımcı oluyorsa ona kapıları açmalı. Maamafih, niyetlerdeki farklılığı bildiğimiz halde kapıları açmalı. Yemen’e turistik geziye giden biri, giderken bizi de Kâbe’ye bırakacaksa, beraberce yolculuk etmekten ne zarar gelir? Onun kendisi için istediği özgürlük, benim de inancımı daha rahat ifade etmeme ve yaşamama imkân tanıyorsa, bunda ne zarar olabilir?

Kısacası, sureta bizim düşünce kodlarımıza yakın düşen analizlerle, biz mü’minlerin hayrına olacak şeyleri bize kötü göstermeye çalışsan; veyahut buradaki küçük şerri gösterip kendi elindeki daha büyük şerre bizi razı etmeye çalışsan bir zümrenin bize karşı yürürlüğe koymaya çalıştığı hileyi bozan bir ölçüdür Bediüzzaman’ın burada gösterdiği.

Ki bir bakıma, onun ortaya koyduğu bu ölçü ve bu kabil ölçüler ehl-i din tarafından kavranamadığı için ehl-i din bu ülkede acı tecrübeler yaşamış durumdadır.

‘Millî Aile’

BİR İMAN KARDEŞİM, elektronik posta ile gönderdiği bir mektupta, Meyve Risalesinin “Sekizinci Mesele”sinde yer alan bir ifadeyi, “Buna kıyasen, memleket dahi bir hanedir ve vatan dahi bir millî ailenin hanesidir” ifadesini soruyordu bana. Anladığım kadarıyla, buradaki ‘millî aile’ ifadesinin milliyetçi bir yoruma konu edilebildiğini veya edildiğini müşahade etmek ile Risale-i Nur’un genelinden hareketle Bediüzzaman’a asla milliyetçilik izafe edememek arasında bir paradoks yaşıyor olmalıydı.

Şunu öncelikle ifade edeyim ki, bir esere veya müellife—onun kullandığı kavramlara kendimizin yüklediği anlamları yükleme kaydıyla—istediğimizi söyletmek, yani onun söylediğini istediğimiz şekilde eğip bükme mümkün. Bu, Risale-i Nur için de, başka bir eser için de geçerli bir husus.

Oysa, bir eserin veya müellifin gerçekten ne kastedtiğini ve neyi murad ettiğini anlamak için, onun kullandığı kavramlara onun yüklediği anlamları keşfedebilmemiz gerekiyor.

Bu çerçevede, ilgili ifadeyi tekrar ele alırsak, burada bir vâkıdır sözkonusu edilen. Bir ‘memleket’ elbette bir hane hükmündedir; ki o memleket içinde yaşayan insanlar bir ailenin fertleri gibi belli ortak özellikler taşır ve bir kader birliği şuuruyla birbirleriyle dayanışırlar. Keza, bir memleketi ‘vatan’ belleyenler de, ‘millet’ veya ‘ulus’ denilen bir yapı içinde buluşurlar; ‘vatan,’ âdeta bir ‘millî aile’ nin veya diğer bir ifadeyle ‘millet ailesi’ nin hanesi, evi hükmüne gelir.

Bu tarihin, özellikle sosyal tarihin ortaya koyduğu bir vâkıdır. Bu vâkıanın tesbitinden ne özel bir milliyetçi vurgu hasıl olur, ne de buradan bir milliyetçi vurgu çıkabileceği endişesiyle bu sözden rahatsız olmak icab eder. Gerçekten, ortak bir ‘vatan’ı olanlar—velev o an o vatanın içinde yaşıyor olmasınlar—bir ‘millî aile’ oluştururlar. Dünyanın dört bir yanına sürüldükleri ve binlerce sene bu vaziyette yaşadıkları halde, Yahudilerin Filistin’i hep vatanları olarak bilmeleri ve binlerce yıl Kudüs’ün uzaklarında Kudüs’ü hiç unutmadan yaşamaları sayesinde bir ‘vatan’ şuuru ekseninde bir ‘millî aile’ olmayı sürdürmeleri gibi...

Lâkin, burada bizim dikkat etmemiz gereken, ‘vatan’ı ve ‘millet’i (‘millî aile’yi) neye göre tarif ettiğimizdir. Meselâ, birisi vatani kendi ırkının galiben meskûn bulunduğu yer olarak algılıyor ve bu algılamadan hareketle “Vatan dahi bir millî ailenin hanesidir” ifadesini milliyetçi bir nazarla yorumluyor ise, bu onun meselesidir. Yoksa, bizatihî ilgili cümle, ‘vatan’ı ve ‘millî aile’yi bu şekilde anlamayı kesinlikle gerektirmiyor.

Milliyetçi zaatlardan arınmış bir mü’min için, ‘vatan,’ en nihaî anlamıyla, ‘vatan-ı aslî’ olarak cennettir çünkü. İkincisi, kâinatın tamamı, Rabbu’l-âlemîn’in mülkü olarak onun vatani hükmündedir. Üçüncüsü, insanın yaşamasını mümkün kılacak en güzel surette hazırlandığı besbelli olan yeryüzünün tamamı onun için bir vatan hükmündedir. Dördüncüsü, şu yeryüzü içinde, hususan mü’minlerin dün veya bugün ekseriyet teşkil ettiği ve umumî ortamından iman teneffüs edilen diyarlar onun ‘vatan’ıdır. Beşincisi, doğduğu ve de meskun bulunduğu beldeler onun vatani hükmündedir.

Bu bakımdan, Risale-i Nur’un bir yerinde, ahiret âlemi sözkonusu olduğunda “Vatan-ı aslîye sevkiyat var” ifadesini okursunuz. Bir başka yerde, “Madem şu dünya bir misafirhanedir, hakikî vatan değil; her yer birdir” ifadesini görürsünüz. Başka bir bahiste, imandan gelen ünsiyet ile, O’nun mülkü olma hasebiyle mü’minin her yer ve her şey ile kurduğu ünsiyetten söz edildiğini görürsünüz. Bir başka yerde, “Hususî bir hanem yoktur ki, fikrimi yalnız ona hasredeyim; belki bu memleket ile; ve belki âlem-i İslâm’ın kıt’asıyla hanem gibi, hamiyet-i İslâmiye noktasında alâkadarım. Ve o iki büyük hanedeki dindaşlarımın elemeleriyle müteallim ve firaklarıyla mahzun oluyorum!” ifadesini görürsünüz. Bir diğer bahiste ise, İstanbul gibi ‘Misak-ı Millî sınırları’ içinde bulunan bir beldede

iken yaşadığı halet-i ruhiyeyi tarif bâbında, "...Dâü's-sıla tabir edilen iştiyak-ı vatan hissi beni vatanıma sevketti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim diye Van'a gittim" ifadesiyle yüzyüze gelirsiniz.

Demek ki, Risale-i Nur'da 'vatan'a dair anlam katmanları sözkonusu. Keza, 'millet'e dair de... Birilerinin 'vatan'a ve 'millet'e yükledikleri milliyetçi anlamlar ise, bu 'anlam katmanları' açısından bakarsak, Risale-i Nur'un kalıbına hiç de oturmuyor. Bize düşen, Risale-i Nur'un bir bahsini, Risale-i Nur'un tamamından süzülen bir derinlik ve genişlik içinde okuyabilmek; ilgili bahsin muhtevasına bu bütünlük içinde rengini verebilmektir.

Velhasıl, ne ilgili bahisten hareketle birtakım milliyetçi vurgulara Risale-i Nur'dan delil, mazeret veya bahane üretmek mümkün; ne de birileri böyle anlıyor diye ilgili bahsi böyle anlayıp rahatsız olmak.

Şahsen, bir mü'min olarak kendimi bir ırkla, bir ulusla veya bir ulus-devletin sınırları ile tarif etmediğim için, ilgili bahisteki 'vatan'dan üzerinde İslâm mührü ve ehl-i iman taşıyan bütün 'dâru'l-İslâm'ı; 'millî aile'den ise, bu 'dâru'l-İslâm'da yaşıyor olsun olmasın bütün mü'minleri anlıyorum. Bu anlayışım ise, biiznillah, Risale-i Nur'un tamamından besleniyor.

Ve elbette, Risale-i Nur'un beslendiği kaynak olarak, mü'-minleri 'millet-i İbrahim' olarak tek tarifte birleştiren, öte yandan Nuh aleyhisselamın kâfir karısı ve oğlu için yaptığı duaya Cenab-ı Hakkın "Onlar senin ehlin değil" diye mukabele ettiğini bildiren Kur'ân'ın ders ve taliminden...

* * *

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sorunlar, Sorgulamalar

Risale-i Nur'un Neresindeyiz?

BU YAZI VE BU KİTAP, Risale-i Nur hakkında övgü dolu bir yorumla başlayıp bitse bunu kimin nasıl karşılayacağını tahmin edebiliyorum. Kendisini Risale-i Nur dairesi içerisinde tarif edenler böylesi bir yorumu kendi 'meslek'lerinin haklılığının yeni bir teyidi olarak karşılarken, kendisini Risale-i Nur dairesi dışında tanımlayanlar bu yorumu 'abartılı' bulacaklardır.

O yüzden, peşinen belirtelim: Bu yazı ve bu kitap, bir 'övgü' kasdıyla yazılmadı. Övgü için yazılmadığı gibi, güya olaya 'tarafsız' bakıyor olmak için özellikle kusur arama gibi bir tavırla da yazılmadı. Bilakis, bu satırların yazarı, Risale-i Nur'a 'içerden' muhatap olanların tavrında bir ifrat gördüğü gibi, 'dışardakiler'in tavrında da bir tefrit görmektedir. İçerdekilerin sergilediği ifratın en ziyade göze çarpan tezahürü, Risale-i Nur'un deyim yerindeyse 'köksüz' bir biçimde övülüyor olmasıdır. Risale-i Nur övülürken, onun beslendiği köklerin, üzerine bina olduğu İslâmî mirasın görülmemesi veya gösterilmemesidir. 'Dışardakiler'i Risale-i Nur'a ciddi bir ilgiden alıkoyan önemli iki unsur ise şunlardır: Risale-i Nur'un bu köklerden kopuk bir 'türedi' olarak görülmesi, yahut muhteşem bir mirasın olsa olsa 'vasat bir kopyası' diye değerlendirilmesi.

Oysa her iki tavır; yani gerek Risale-i Nur'u İslâmî gelenek ve mirastan kopuk biçimde takdir etmek, gerek Risale-i Nur'u takdir etmemek, ikisi de kesinlikle sorgulanmayı hak etmektedir. Zira biri ifratla, biri tefritle mâlûldür. Biri köksüz biçimde övmekle, diğeri köksüz yahut köklerden yeterince beslenememiş görüp övmemekle meşguldür.

Kanaatimce, Risale-i Nur hakkında en doğru değerlendirme yapmaya ehil olanlar, ne 'dışarı'ya görmeyecek kadar 'içeride olduğunu' düşünenlerdir; ne de onun içerisine nüfuz edemeyecek kadar dışında duranlar. Risale-i Nur hakkında en doğru değerlendirmeyi yapacak olanlar bütünüyle insanlık tarihine, hususan İslâm tarihine, özellikle düşünce tarihine nüfuz eden; öte yanda kendi iç dünyasını tam bir incelikle okuyabilen insanlardır. Böylesi insanlar var mıdır, varsa kaç kişidirler; bilmiyorum. Kendimi öyle biri olarak da görmüyorum; ama yürünmesi gereken istikamet bu olduğunu düşünüyor ve bu yolda yürümeye çalışıyorum. Risale-i Nur'la muhatabiyetimi bilebildiğim kadarıyla insanlık tarihinin ve bilhassa İslâm tarihinin ana çizgileriyle bütünleştirdiğimde ise onun belli bir coğrafyayla ve dar bir zaman kesitiyle sınırlanacak sığ bir eser olmadığını görebiliyorum. En başta, Risale-i Nur'un Türkçe, Arapça ve Farsça risale ve bahislerin terkiibinden oluşan bir külliyyat olması—birileri hep belli bir coğrafyayla sınırlı görmüş de olsa—onun coğrafya-ötesiliğinin en birinci örneğidir. Onu belli bir coğrafyanın üstünde kılan asıl husus ise, meselâ 'Türk insanı'nı yahut 'Anadolu insanı'nı değil, doğrudan ve bizzat 'insan'ı hedef almasıdır. Bu, Risale-i Nur'u dar bir zamana sıkışmaktan alıkoyan şeydir de.

Risale-i Nur'da, baştan sona, 'insan' vardır. Yazılan bütün risaleler, 'bir insan'ın eseridir; ve bu insan hiçbir konuyu 'kendisi'ni dışarıda tutan hükmedici, didaktik, vaaz verici yahut dayatmacı bir üslupla sunmamaktadır. Bilakis, bütün bahisler, yer yer samimi bir otobiyografi üslubuna bürünen ama hiçbir zaman muhakemeyi gevşetmeyen bir tarz içinde, insanın temel soruları, arayışları, acıları, zaafı, aczi, ihtiyacı, beklentileri.. ekseninde gelişmektedir. Bütün bahisler, fitratın dile getirdiği, birincisi 'varoluşun anlamı' olan bu temel soru, sorun, acı ve arayışlara *kâinatı* yaratan Rabbin Kelâm-ı Ezelî'si olan *Kur'ân*'ın ışığında o Ezelî Kelâm'ın elçisi olan Hz. *Peygamberin* (a.s.m.) örnek hayatı ekseninde cevaplar sunmaktadır. Tek tek de ele alınsalar, her bir risalede bu bütünlüğün korunduğu görülecektir.

Yukarıda özellikle altı çizilen dört husus Risale-i Nur'un belkemiğidir. Risale-i Nur, fitrat, kâinat, Kur'ân, Hz. Peygamber dörtlüsünden bir tanesi dahi gözardı edilerek anlaşılabilir. Risale-i Nur, her

yönüyle fitratı esas almakta; bu yüzden bilinen haritalar üzerinde fani ve arzî gezintiler yerine, 'harita-i insaniye'de keşif yolculukları yapmayı tercih etmektedir. İnsanın fitratından kopup gelen temel soru ve arayışların çözümü ise, fitratın verileri ile kâinatın taşıdığı mesajların yüzleştirilmesidir. Yani, enfüs ile âfâkın, iç dünya ile dış dünyanın buluşturulmasıdır. Risale-i Nur'un gerek enfüse, gerek âfâka dair bu anlama çabası ise, yalnız başına, kılavuzsuz, sırf aklın ya da duyguların eliyle yürütülen rasyonalist veya romantik bir sefer değildir. Bilakis, insan da, kâinat da, insanı ve kâinatı yaratan Rabbü'l-âlemîn'in Ezelî Kelâmı'nın rehberliğinde okunmaktadır. Kelâm-ı Ezelî'nin nasıl okunup yorumlanacağı ve nasıl yaşanacağı ise, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) hal, söz ve tavırlarının bir bütün olarak ifadesi olan 'sünnet'te cevap bulmaktadır.

Bütün bir insanlık tarihinin, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası ve bir 'mikro-örneği' olarak İslâm tarihinin, ve de her bir insanın ana sorularına çıkış arayışı, Risale-i Nur'da bu eksene oturur. Risale-i Nur'un felsefe-nübüvvet ikilemesi üzerine oturan genel kurgusu, asıl anlamını da bu çizgide bulur. Onun, akıl-vahiy ilişkisi, iman-İslâm bütünlüğü, hilafet-saltanat ikilemi, dünya-ahiret denklemi, celâl-cemal dengesi, tekvinî şeriat-tedvinî şeriat beraberliği, tevhid-şirk ikilemi gibi kalıcı sorulara; keza zamanların getirdiği meselelere, bilhassa modern çağın meydan okumalarına karşı yaklaşımı hep bu çizgi üzerinde gelişir.

Fakat, gerek kendisini Risale-i Nur'la tarif edenler, gerek kendisini Risale-i Nur dışında görenler tarafından, bu ana çizgi yeterince ele alınmış değildir. Hatta, hiç ele alınmamıştır demek dahi mümkündür. O yüzden de, ortaya çıkan Risale-i Nur resmi, Risale-i Nur'un gerçek resminin çok zayıf, çok silik, çok flu bir kopyasından ibarettir. Ne var ki, birileri bu resmi Risale-i Nur'un aslı gibi görerek veya göstererek, ona yaklaşımdan geri durmaktadır. Hele işin içine, Risale-i Nur adına Risale-i Nur'un kendi paradigması haricinden yapılan yaklaşımlarla gelen yakıştırma ve yanlış yorumlar girince, vaziyet hepten bulanıklaşmaktadır.

Bir kez daha vurgularsak, Risale-i Nur'un dayandığı temeller ve kökler ve o kökler üzerine inşa ettiği düşünce ve hayat modeli ne kendisini Risale-i Nur'la tarif edenler, ne de onun haricinde duranlar tarafından hakkıyla anlaşılmiş ve resmedilmiş değildir. Ona dair bu kadar zıt yorumların, bu kadar ayrık ve aykırı düşüncelerin ortada kol gezmesi bu yüzdendir. Zira, onun kendi kökleri ve hedefleri net biçimde ortaya konulmadığı müddetçe, başka köklerin ve hedeflerin insanları onu 'araştırma'ya çalışma cesaretini gösterebilmektedir.

Şurası kesin ki, Risale-i Nur, insanın temel sorularının ve dolayısıyla İslâmî tarihin ve mirasın tam ortasındadır. Ama biz bugünün insanları Risale-i Nur'un 'ortasında' değiliz. Ya yanındayız, ya karşısındayız; ama hakkıyla 'içinde' durmuyoruz.

Risale-i Nur'un asıl keşfedilişi ise, ancak bu 'içinde' oluş başarıldığı sürece mümkün olacaktır. Ve bu, herkesin hayrına olacaktır.

Bir Durum Değerlendirmesi

RİSALE-İ NUR DAİRESİNDEKİ insanlar olarak, darılıp sıkılmadan kabul ve itiraf etmemiz gereken bir vâkıyla yüzyüzeyiz.

İtiraf edelim ki, Risale-i Nur'da dile getirilen haklı ve hakikatli ölçülerin büyük kısmının bu diyardaki bütün mü'minlerin ortak ölçüsü haline gelmesini temin edemedik. O yüzden de, nice kabiliyetler ve nice emekler sonuçsuz yollarda harcanıyor ve nice yıllar, Bediüzzaman'ın tabiriyle 'husûlü meşuk,' yani gerçekleşeceği şüpheli maksatlar uğrunda heba ediliyor.

Risale-i Nur'un iman hizmetine de kendisine rakip hissettiği için zamanında darbe vuran bir temayülün otuz yıllık bir ümit pompalamasından sonra ehl-i imanı gelip bıraktığı nokta, bir dizi nevzuhur oluşumun umum mü'minleri töhmet altında bırakma yönündeki çabalara malzeme teşkil edişi.. gibi vâkıaların tümünde, Risale-i Nur'un şu zamanın içtimaî hayatında mü'minler için ortaya koyduğu ölçülerden uzaklığın müthiş bir payı bulunuyor. Bu ölçüler kabul ve tatbik olunamadığı için ehl-i iman menfi ile iştigalden müsbet ile meşguliyete zaman bulamıyor. Şeytan taşlamaktan Kâbe'yi tavafa fırsatı kalmıyor. Kendini savunmaktan başkasına hakkı anlatma zaman ve zeminine kavuşamıyor.

Doğrusu, Risale-i Nur'un şu zamanın hayat-ı içtimaiyesine dair getirdiği hikmet ve basiret yüklü imanî ölçülerin umumîleşmemesinde, Risale dairesi dışındaki mü'minlerin en azından bir kısmının kusur, hata, taassup ve önyargılarının payını gözardı etmiyorum. Lâkin, ortadaki olumsuz durumu tamamen o mü'min kardeşlerimizin üzerine yıkıp kendimizi hikmet ve hakikat dairesinde üzerimize düşeni hakkıyla yapmış gibi görerek temize çıkarmaya da vicdanım razı olmuyor.

Zira, itiraf edelim ki, en başta, insanların Risale-i Nur'un hakikati ile kendi şahsî kusurlarımızı ayırmalarını temin edemedik. O yüzden, şahsî kusurlarımız mesleken Risale'ye muhalif olanların Risale-i Nur'a karşı muhalefetlerini bu kusurlarımızı malzeme edinerek haklılaştırmaya çalışmalarına imkân tanıdı.

İkincisi, Bediüzzaman Said Nursî'yi koyduğu ölçüler ile yapayalnız ortada bıraktık çoğu zaman. Bu ölçüleri el'an benimsememiş olan ehl-i dinin Risale-i Nur'a yönelik itirazına karşı kendimizi kalkan yapacağımız yerde, Risale'yi kendimize kalkan yaptık. "Kardeşim, Üstad böyle söylüyor. O ki şöyle şöyle bir insan. Ahirzaman müceddidi!" gibi yaklaşımlar belki Risale dairesindeki insanları bir derece ikna etti; ama Risale-i Nur'a kalbî bir intisabı olmayan mü'minler böylesi bir üslubla sözkonusu hakikatli ölçüleri teslim etmedi, etmezdi de.

Üçüncüsü, Bediüzzaman'ın bu zaman diliminde ortaya koyduğu ölçülerin Kur'ân'a, sünnete ve de selef-i sâlihînin cadde-i kübrâsına dayandığını; Risale-i Nur'un çizdiği çizginin şu zamana has şahsî ve hususî bir çizgi değil, Asr-ı Saadetten uzanıp gelen 'cadde-i kübra'nın müstakim çizgisinin şu zamandaki bir uzantısı olduğunu anlatabilsek sonuç çok daha değişik olurdu—gelin görün ki, başaramadık. Bediüzzaman da ortada kaldı, onun tercümanı olduğu ölçüler de. Risale-i Nur'da ortaya konulan ölçülerin Kur'ân'daki âyetlerle irtibatı; Bediüzzaman'ın bu zamanda sergilediği tavır ile meselâ Hz. Peygamberin Mekke'de, Ashabın ise Fitne döneminde sergilediği tavrın nasıl örtüştüğü; selef-i sâlihînin umumî çizgisi ile Risale-i Nur arasındaki irtibat ve insicam.. bütün bunlar ortaya konabilse, birçok samimî mü'min daha doğru ve hikmetli bir yerde durabilir, İslâm dairesindeki heyecanlı ve hikmetsiz mizaçların zararı ise daha dar ve hususî kalabilirdi.

Ama olmadı. Yapamadık.

O yüzden, ehl-i dinin ciddi bir kısmı mizansız insanların estirdiği sonuçsuz ve hikmetsiz hülyalar rüzgârına kapıldı. Bu da, zararı bütün mü'minlere dokunan gelişmelere zemin hazırladı.

Maamafih, bunu geçmişte takılıp kalan bir sorgulama olarak değil, gelecekte yapmamız gerekene dair bir ders ve ibret bâbında söylüyorum.

Yaşadığım bir şahsî tecrübeyi de, demeye çalıştığım şeyin daha berrak biçimde kavranmasını temin edeceği için, özellikle zikretmek istiyorum.

Henüz lise çağlarındayken hayatıma anlam arayışı esnasında cevaba onunla kavuşmuş olmamın getirdiği saygıyla ve ondaki iman derslerinin sağlamlığından kaynaklanan bir itmi'nanla, Risale-i Nur'da zikri geçen "Din dahilde menfi tarzda istimal edilmez" ölçüsüne hep bağlı kaldım; dolayısıyla da, siyaset-eksenli bir hizmet anlayışıyla arama zihnen, kalben, fiilen sürekli bir mesafe koydum. Lâkin, uzunca bir dönem, sanıyordum ki bu İslâm tarihinin ana çizgisine göre bir istisna teşkil ediyor! Sanıyordum ki, eski zamanlarda iman hizmeti devlet ve siyaset ekseninde temelleniyordu da, şu zamanın ve yaşadığımız şu zeminin özel şartları hikmeten farklı bir duruşu gerektiriyor!

Fakat, Rabbimin inayetiyle gerçekleştirdiğim ve birkaç yılını alan İslâm tarihi ve de İslâm düşünce tarihi okumalarım, vâkıanın böyle olmadığını; ümmetin ana çizgisini çizegelen salih seleflerin kâhir ekseriyetinin tarih boyu hep sarayın, devletin ve siyasetin uzağında kaldığını, meselâ mezhep imamlarının bunun en bariz örneğini teşkil ettiğini gördüm.

(İmam-ı Âzam'ın zindana atılmasının sebebi, Abbasî sultanının ısrarına rağmen resmî bir görevi—başkadılığı—kabul etmemesi idi sözgelimi. Yine resmî bir göreve asla girmeyen İmam Mâlik, sultanın keyfine keder verdiren haklı ve hakikatlı bir içtihadı yüzünden taciz edilmişti. İmam Ahmed b. Hanbel ise, iktidar sahiplerince idamın eşiğine getirilmişti. Usul-i fikhın bânisi hükmündeki İmam Şâfiî, o büyük hizmetini, nisbeten gözlerden uzak bir yerde, Mısır'da gerçekleştirmişti.)

Ulemanın ve mutasavvıfların ana çizgisi, hep, iktidar üzerinden dine hizmet mantığına asla kapılmamak, ama İslâm toplumu dahilinde dinin menfi tarzda istimali anlamına gelen ve çok zulümlere de zemin hazırlayan kıyam ve isyanlardan da uzak durmak şeklinde tecelli etmişti. Yani, Risale-i Nur vesilesiyle öğrendiğim "Din dâhilde menfi tarzda istimal edilmez" ölçüsü, yalnızca ve yapayalnızca Bediüzzaman'a has bir ölçü değildi; İslâm tarihi boyunca selef-i sâlihîn'in umumî ölçüsü olagelmmişti.

Bu vâkıayı tesbit ile Risale-i Nur'a olan itimadımın nasıl ziyadeleştiğini ve bu tesbitin Risale'deki ilgili ölçünün sair ehl-i dine anlatılmasında nasıl bir kolaylık sağladığını herhalde takdir edersiniz.

Bu tecrübemin ikinci adımı, Risale'nin ve selef-i sâlihîn'in bu ölçüsünün Asr-ı Saadetle; hususan Mekke dönemiyle, bir de ilk Fitne dönemindeki olaylar ve duruşlar ile bağının kurulması idi.

Üçüncü ve son adımda ise, gerek Ashabın, gerek umumen selef-i sâlihîn'in, gerek Risale-i Nur'un ortaya koyduğu bu ölçünün, Kur'ân ile irtibatını farkettim. Ne Resûlullah aleyhissalâtu vesselam sözkonusu tavrını kendi aklınca icat etmişti, ne Ashab kendilerince bu ölçüye ulaşmıştı, ne de selef-i sâlihîn veyahut Risale-i Nur müellifi akıllarınca böyle hükmetmişlerdi. Fetih sûresinin 25. âyeti, Hudeybiye sulhünün bir hikmetini, mü'min ile münkirin ayrışmadığı ortamlarda, 'masumların uğrayacağı zarar' ile açıklıyordu: "Eğer o Mekkeli müşrikler içinde bilmediğiniz mü'min ve mü'mineler olmasaydı, eğer bilmeden onları ezecek olduğunuzda başınıza gelecek bilinmedik azap ve helâk nazara alınmasaydı, veya onlar ayrılp bir kenara çekilselerdi . . ."

Bu âyet, 'masumların zarar göreceği bir ortam'da din namına kılıç kuşanmaya, yani dinin menfi tarzda istimaline Allah indinde müsaade olmadığını 1400 yıldır anlayan herkese öğretmiş; ve anlayanlar da, "Din dahilde menfi tarzda istimal edilmez" ana çizgisini, başka âyetlerin yanısıra, bu âyetin ışığında çizmişlerdi işte.

Âyeti ilk kez farketmiş veya Risale-i Nur'daki "Din dahilde menfi tarzda istimal edilmez" ölçüsünün âyet bunu öğrettiği için yazılmış ve uygulanmış olduğunu şimdi görmüş iseniz, şöyle bir sorgulama rica ediyorum sizden: İlgili ölçünün Kur'ân'la irtibatını görmek, hem bu ölçüye, hem de bu

ölçüyü kendisinden öğrendiğiniz Risale-i Nur'a itimadınızı arttırmadı mı?

Muhakkak ki arttırdı. Zira, bu ölçüdeki Kur'ânî mührün farkına varılmasıyla, Bediüzzaman'ın *Sünihat*'ta vurguladığı bir sır, 'me'hazdaki kudsiyet' sırrı inkişaf etti.

Peki, Risale'de zikredilen bu ölçüyü âyet-sünnet-selef irtibatı ile sunmayı hakkıyla becermiş olsak, bu ölçüyü hayatının ölçüsü kılan dindarların sayısı azalır mı, artar mıydı?

Bu soruyu ciddiyle sormamız; doğru cevabının üzerimize yüklediği gayret ve hamiyet borcunu ise kesinlikle ödememiz gerekiyor.

Risale-i Nur'un Büyük Cümleleri

RİSALE-İ NUR'A MUHATAP olan herkesin hâfızasında, ondan alınan kısa ama özlü sözler mevcuttur. Risale-i Nur'u okuyup da zihnine hiçbir söz nakşetmeden duran birileri olduğunu sanmıyorum. Bu, Risale-i Nur'un kâinata ve fitrata gereğince muhatap olan ve daima 'hayatın içinden' konuşan müellifinin güçlü tefekkürü ve samimî üslubu ile de kesinlikle ilgili bir vâkıadır.

Gelin görün ki, Risale-i Nur'dan hafızaya nakşolunan sözler ile Risale-i Nur'un özünün özü temelini temeli olan sözler arasında bir karşılaştırma yaptığımda, maalesef birebir eşleşmeler de göremiyorum. Zihinlere kazınan ve dillerde dolaşan sözler elbette haklı ve hakikatlı olmakla birlikte, bu sözlerin pek çoğu, hakikatın özü ve kökünden ziyade, dalı ve budağı mahiyetinde gözüküyor. Risale-i Nur'un bütün bu hakikatlı sözlerin özünü ve kökünü teşkil eden büyük cümleleri ise, nedense nazarlardan gizli kalıyor. Dahası, dillerde dolaşan o güzel sözlerin bu büyük cümleler ile rabitası hakkında kurulamıyor.

Meramımı biraz daha açayım. Meselâ, Risale-i Nur'un "Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayatından lezzet alır" cümlesi dilden dile dolaşmakla birlikte, bu 'güzel görme'nin temelini ve altyapısını oluşturan şu büyük cümle nazarlardan gizli kalıyor: "Madem hayat esma-i hüsnanın nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen herşey hasendir." Bu sözün de daha gerisinde ise, özün özü, temelini temeli olan şu cümle, belki üzerinde hiç çalışılmamış olarak, keşfedilmeyi bekliyor: "Hakikî hakâik-ı eşya, esmâ-i ilahiyedir."

Velhasıl, Risale-i Nur'un insanı cennet-misal bir iklime sürükleyen imanî tahlillerinden ve sözlerinden hepimiz kabiliyetimiz nisbetinde istifade ediyoruz; ama bu tahlillerin temelini inme, hakikat çekirdeklerini yakalama, yediğimiz meyvelerin hangi gövdeden, hangi kökten ve hangi çekirdekten geldiğini keşfetme noktasında yeterince dikkatli değiliz.

Bunu, biraz da işim icabı İslâm düşünce tarihinin ve de genel olarak düşünce tarihinin temel meselelerine dair kitapları okurken; ve buralarda ele alınan konuları Risale-i Nur'la karşılaştırırken daha bir rahatlıkla görüyorum. Meselâ Haşir Risalesi'ndeki bir söz, genel olarak düşünce tarihinin, hususan İslâm düşünce tarihinin çok problemlili bir konusunu, haşrin isbatı konusunu bir cümleyle sığdırıyor: "Madem dünya var, elbette ahiret var." Bu cümle, derinliğini henüz kavrayamadığımız, henüz hakkıyla dile getiremediğimiz muazzam bir muhakemeyi dile getiriyor. Yine böyle büyük bir cümle daha: "Zerre kimin ise, gezdiği bütün yerler O'nundur." Dili biraz ağır, ama hayli letafetli olan ve de rasyonalizmin en kısa, net ve dengeli bir reddiyesi: "Ger fikret-i beyzada süveyda-i kalb olmazsa halita-i dimağî ilim ve marifet olmaz. Kalbsiz akıl olamaz."

Risale-i Nur'da, her biri meyveli bir ağaca dönüşen böylesi birçok hakikat çekirdeği; çok hakikatın özü, temeli ve özeti olan birçok büyük cümle mevcut. Fakat ne bu cümlelerin hangi ağaçtan beslendiğini hakkıyla ortaya koyabilmiş durumdayız; ne de hangi ağaçların bu çekirdeklerden çıktığını. O yüzden, Risale-i Nur'dan gene de istifade ediliyor, ama yeterince istifade edilmiyor. İki açıdan yeterince istifade edilmiyor: (1) Onu zaten okuyor olanlar yeterince istifade edemiyor. (2) Onun böylesi temel konularda nasıl net, öz ve özlü hükümler sergilediğini göremeyenlerin istifadesi olmuyor.

Sözün kısası, Risale-i Nur gerçekte bir uçak ya da füze mesabesinde iken, onu bir araba yerine kullandığımız kanaatindeyim. Evet, araba da bir taşıma aracıdır; o yüzden, böyle bir kullanımla da bir yerlere gidilir. Ama, bir uçağı araba niyetine kullanmak ciddi bir zaman ve emek israfıdır ve Risale uçağını bekleyen birçok uyanık dimağı başkalarının dolmuşuna binmeye zorlamaktadır.

Kâmilin Nâkıs Oğlu

TARİHİN, HUSUSAN ŞU zamanın tecrübelerine baktığımızda, özellikle ilim noktasında nesiller arasında bir zıtlık göze çarpar. Birçok ehl-i ilme baktığımızda, ilimde hiç söz sahibi olmayan ailelerden geldiklerini; ehl-i ilim olan ailelerin önemli kısmında ise, çocukların daha az kıymetli başkaca işlerle iştigal ettiklerini görürüz.

Bu, maddî ilimler kadar, manevî ilimler noktasında da böyledir. Meselâ Risale-i Nur dairesinde olanların çoğu, ailesi Risale dairesinde olmayan insanlardır. Öte yandan, aynı Risale-i Nur dairesindeki insanların kendi çocukları, ekseriya, kendi hayatları için bu daire dışında bir yol çizmektedir.

Keza, ehl-i tarîke baktığımızda, meselâ şeyhlere ve haleflerine nazar ettiğimizde, şeyhliğin şeyhin oğlundan ziyade damadına intikal ettiğini görürüz. Zira oğul o makama lâyük kisve ile donanmamış; halef, şeyhin ‘damat’ olarak seçtiği, göz dolduran bir mürid olmuştur.

Bütün bu olguların en iyi özetinin, *Sünihat*’ta geçen şu ifadede saklı olduğunu düşünüyorum: “İki âlim, bazan nâkısın oğlu kâmil; kâmilin oğlu nâkıs oluyor.”

Cümlenin devamında, bunun sebebini ‘bakiye-i iştiha-i şevk’te buluyoruz. Yani, nâkıs olan ve eksikliğini kabul eden kişi çocuğunu sürekli kendisini eksik hissettiği noktaya teşvik ediyor. “Ben yapamadım oğlum, bari sen yap!” diye özetlenebilecek bir tavırla, sürekli, oğlunu kendisinin eksik kaldığı noktalara hazırlıyor. Ona ‘olması gerekene ulaşımış’ bir baba olarak değil; olması gerekene ulaşma azim ve şevkini oğluna miras bırakmış biri olarak muhatap oluyor. Çocuğun eğitimine buna göre dikkat ediyor ve onun kemal bulması için gerekli altyapıyı hazırlamaya çalışıyor.

Diğeri ise, ‘zaten hedefe ulaşımış’lığın bütün rehabetini üzerinde taşıyor. Çocuğuna ‘bakiye-i iştiha-i şevk’ bırakmıyor; aksine, doygunluk hissi bırakıyor. Çocuk, “Yapılması gerekenleri babam zaten yapmış. Babam zaten biliyor. Babam zaten halleder” halet-i ruhiyesi içinde, yetişmiyor, gelişmiyor.

Bu, muhakkak her âlimin çocuğu nâkıs, her arifin çocuğu haylaz olur anlamına gelmiyor. Mesele, babanın çocuğa ‘bakiye-i iştiha-i şevk’ bırakmasında; yahut, çocuğun bu ‘bakiye-i iştiha-i şevk’i almasında. Bütün bir insanlık tarihinde, hususan İslâm tarihinde görülen ‘âlim sülaleleri’ bunun delili. Kendisi çok büyük bir âlim olan bir insanın oğlu, babasından “Daha keşfedilecek çok hakikat var” sırrını kapabilse, en az babası kadar, hatta babasından da büyük bir âlim ve arif olabiliyor. Bir âlim ve ârif sülâlesinin çocuğu olan Mevlânâ da, Şah Veliyyullah Dehlevî de bunun örneği.

Demek, kâmilin oğlu nâkıs oluyorsa, bunun sebebi ya kâmil olanın oğluna da bir kemal arzusu ve ‘meyl-i teceddüd’ aşıl原因aması yahut o bu aşıyı verse de çocuğun alamaması.

İşte, Risale-i Nur ile kendimizi karşı karşıya koyduğumda yaşadığım duygu, bizim için bu ikinci halin vâki olduğudur. Risale-i Nur’a her muhatap oluşumda, bir tarafta onun büyüklüğünü; öte tarafta bizim noksanlığımızı görüyorum. Zaten o yüzden, neticede değil yalnız şu ülkeyi, bütün âlem-i İslâm’ı, hatta bütün dünyayı tenvir etme istidadındaki bu Kur’ânî cevher, şu ülkede dahi henüz hak ettiği yerde durmuyor. Onun yerinde çok cılız kopyalar hükmünde olan başkaları duruyor. Ehl-i imanın dahi gündemini, Risale-i Nur değil, muhtevaca Risale’nin çok gerisinde kalan başkaları belirliyor.

Bu bir ayıp ise, bunun Risale-i Nur’a ait olmadığını çok iyi biliyorum. Tâ *İşârâtü’l-İ’caz*’daki ‘Kur’ân’ı tefsir edecek heyet’e dair lâhikadan ‘nesl-i âfî’ye dair hitaplara; bir Said’e bedel bin Said’in çıkması talebinden “İnşaaallah Nur’un bir talebesi bu meseleyi halleder” gibi kayıtlara kadar uzanan bir dizi ifade ile, bizatihî Risale-i Nur bizi kendini ‘aşmaya’ değil ama ‘açmaya’ çağırıyor. Lâkin, bana göre, onun kâmil oluşunun bize ‘rehabet’ suretinde yansımaları, onun hakkıyla ‘açılması’nı

ve hak ettiği noktaya ulaşmasını engelliyor.

Bu bakımdan, yaşadığımız günleri “Risale-i Nur herşeyi halletmiş” demekle kalacağımız günler değil; ona karşı vazife ve sorumluluklarımızı derkederek, onun neleri hallettiğini bilfiil göstermemiz gereken günler olarak görüyorum.

Abdurrahman Örneğinin Öğrettiği

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ'NİN hakkında en büyük umutlar ve beklentiler taşıdığı insan, kardeşinin oğlu Abdurrahman olsa gerektir. Başka risaleler kadar, Risale-i Nur müellifinin otobiyografisi mahiyeti de taşıyan “Yirmialtıncı Lem’a” bize bu kanaati verdiren ifadeler taşır. Bu risalenin “Onikinci Rica”sını okurken, onun vefatıyla ilgili olarak şu satırları yazar Bediüzzaman: “...Abdurrahman’ın vefatıyla da, baki kalan öteki yarı dünyam da vefat etti, gördüm. Dünyadan bütün bütün alâkam kesildi.” Bu halet-i ruhiyenin sebebini ise, bir sonraki cümlede şöyle açıklar:

“Çünkü o dünyada kalsaydı; hem dünyadaki vazife-i uhreviyemin kuvvetli bir medarı, ve benden sonra tam yerime geçecek bir hayrî’l-halef, ve hem de bu dünyada en fedakâr bir medar-ı teselli, bir arkadaşım olabilirdi.. ve en zekî bir talebem, bir muhatab ve Risale-i Nur eczalarının en emin bir sahibi ve muhafızı olurdu.”

Buradaki vasıfların her biri, son derece olumlu vasıflardır ve Said Nursî’nin bu kadar olumlu vasfın tamamını bir başka talebesi yahut tanıdığı için birarada zikrettiğini görmüş değilim.

Kabiliyeti ve vasıfları itibarıyla hakkında uyandırdığı böylesine yoğun ve güçlü beklentilerdir ki, Abdurrahman’ın vefatı için, Bediüzzaman şu sözleri de söyleyecektir:

“Evet, insaniyet itibarıyla böyle bir zayıf, benim gibi insanlara çok hırkatlıdır; yandırıyor. Gerçi zahiren tahammüle çalışıyordum; fakat ruhumda şiddetli fırtına vardı. Eğer arasına Kur’ân’ın nurundan gelen teselli teskin etmeseydi, benim için dayanmak mümkün olamayacaktı.”

“Onikinci Rica”nın takip eden cümlelerinde ise, Kadîr-i Zülcelâl’e yüzünü dönüp “Yâ Bâkî! Entel Bâkî!” niyazıyla ruhun nasıl yeniden sükûna erdiğinin izahını, ve en sonunda da, giden bir Abdurrahman’a bedel, Rabb-ı Rahîm’in ummadığı yerlerden ve ummadığı kişilerden nasıl otuz Abdurrahman gönderdiğinin beyanını görürüz.

Üzerinde durulması gereken çok değişik veçheler barındıran bu bahsin bir veçhesi, kendi hayat tecrübem içinde şahit olduğum bir vâkıya da mutabık düşüyor.

Bediüzzaman’ın Abdurrahman hakkındaki senakâr ifadeleri, esasında, doğrudan Kur’ân’a hücum edilen ahirzaman fitnessi hengâmında hayatının en birinci gayesini ‘Kur’ân’ın sönmez ve söndürülmez bir nur olduğunu göstermek’ şeklinde çizmiş bir mü’minin kendi faniliği ve gün gün yaşlanırken ölüme biraz daha yakınlaşması karşısında yaşadığı bir endişeyi yansıtır: vazifesini yapamadan, en birinci hayat gayesini tamamlayamadan şu dünyadan gidiş. Bu endişe, onu kendisinin her an muhtemel olan ölümü vâki olduğunda belki yarım kalmış olacak bu vazifeyi tamamlayacak olgunlukta ve derinlikte bir insan aramaya sevketmiş, ve genç yeğeni Abdurrahman’da bunun için gerekli vasıfların mevcudiyetini görmüştür.

Bu çerçevede, Bediüzzaman’ın Abdurrahman üzerindeki beklentileri, özelde ‘hayrî’l-halef’ ifadesinde özetlenebilecek olan, son derece asil ve aslî bir endişeden doğmaktadır.

Fakat kader-i ilâhî, bu noktada Bediüzzaman’a iki ayrı imtihan yaşatacaktır. İlki, Bediüzzaman’ın Rusya esareti dönüşü kaldığı İstanbul’da yaklaşık dört yıl birarada olan amca-yeğenin yollarının Bediüzzaman’ın ‘Eski Said’den Yeni Said’e götürülen’ tren biletini aldığı Ankara’da ayrılması; bir diğer ifadeyle, Abdurrahman’ın amcası Bediüzzaman’ın kendisinden asla ummadığı bir tercihte bulunmasıdır. Bediüzzaman’ın kendi ölümünden sonra üzerindeki vazifenin akibetine dair taşıdığı endişelere binaen Abdurrahman hakkında geliştirdiği beklentilere uymayan bir tercihtir yeğenin sergilediği. Abdurrahman, dünyevî bir işi ve makamı tercih ederek amcasına rağmen Ankara’da

kalmış, Bediüzzaman yalnız olarak Van'a dönmüştür.

Beklentiler ile vâkıa arasındaki bu zıtlığın Bediüzzaman'ın dünyasında neler uyandırdığı herhalde tahmin olunabilir. Bir dönem temasları ve haberleşmeleri kopacak; bir dönem sonra yeğen amca bulma, amca yeğene ulaşma hasretinde olacak; ve 1926'da yazılan Haşır Risalesi'nin matbu Osmanlıca nüshasının Abdurrahman'ın eline ulaşmasından sonra Bediüzzaman'a gelen sıcacık bir mektup Bediüzzaman'ın iç dünyasında Abdurrahman için taşıdığı beklentilerin eski yerine avdet edişini sağlayacaktır.

Ne var ki, bu kez, bu mektubun üstünden üç ay bile geçmeden, Abdurrahman'ın vefat haberini bildiren bir mektup Bediüzzaman'a ulaşır. Öyle ki, "Onikinci Rica"yı yazarken, "Bu haber o derece beni sarstı ki, beş senedir daha o tesir altındayım" diyecektir Bediüzzaman.

Fakat, Bediüzzaman'ın iç dünyasında bazı iman hakikatlerinin aynelyakîn, hatta hakkalyakîn surette açılmasını netice veren bu yoğun musibet hengâmında, diğer bir açıdan bakarsak, 'beklenti taşınan' kişinin vefatı zamanında, 'beklenmedik' birşey ve 'beklenmeyen' bir insan Bediüzzaman'ın karşısına çıkacaktır: Barla'da bir 'hoca'nın varlığını duyan ve ona ilmihale ait, abdest ve namaza dair birkaç mesele sormak için gelmiş Kuleönülü Mustafa namında bir genç... Kuleönülü Mustafa, vâkıa, Abdurrahman'ın gördüğü yoğun medrese ve mektep tahsilini görmüş biri değildir. İlim noktasında Abdurrahman kadar derinlikli olmaktan kesinlikle uzak biridir. Lâkin, 'ruhundaki ihlas' ile 'ileride Risale-i Nur'a edeceği kıymetdar hizmet' halinden okunmaktadır. Neticede, Bediüzzaman önce yollarının ayrılması sebebiyle, ardından yeniden buluştuklarında ani vefatı dolayısıyla Abdurrahman'la yapamadığı şeyi; 'dünyada hakiki vazifem' dediği 'neşr-i esrar-ı Kur'âniye'yi Kuleönülü Mustafa misali gençlerle yapacaktır.

Ferec ve fütühat, üzerine beklenti bina edilen ve bu beklentiye kesinkes hak eden vasıfları da taşıyan kişiden değil, beklenmedik yerden ve umulmadık kişilerden gelecektir açıkçası.

Bediüzzaman'ın hayatındaki bu kaderî ders, Risale-i Nur dairesindeki herkes için, ciddi ibretler taşımaktadır.

Adam Yetiştir, Yetiştirilmez

HİZMET ALANINDA YAŞANAN kaht-ı ricalin, özellikle de önceki yazılarda sözünü ettiğimiz ‘mütefekkir eksikliği’ nin farkında olan birçok kişinin, “Peki, neden böyle insanlar *yetiştiriyor*?” sorusunu biraz kısaca geçerek sorduğu ikinci bir soru vardır: “Adam *yetiştirmek* için ne yapmak lâzım?”

Sonuçta, ortadaki problemi gören ve bu problemi çözmek için ‘adam yetiştirme’ yolunda çabalara girişen iyiniyetli birçok insan mevcuttur hizmet dairesinde. Bu uğurda müesseseler kuranlar da mevcuttur; teke tek, belli istidatlarla bilhassa ilgilenen, onları ‘yetiştirmeye’ çalışan münferit örnekler de.

Böylesi çabalar taşıyan insanları—bu çabayı ister kurumsal biçimde gösterebilirler, ister şahsî olarak—gerek ortadaki problemi görmeleri, gerek bu problemin halli için himmet ve hamiyeti kuşanmaları itibarıyla kesinlikle tebrik etmek gerekiyor. Bunu peşinen ifade etmek isterim.

Fakat, artık iyice ‘orta yaşlılar’ sınıfına dahil olmuş ve hayatının yirmi yıldan fazlasını Risale-i Nur dairesinde yaşamış biri olarak bugüne kadar gözlemlemiş veyahut bizatihi tecrübe etmiş olduğum hadiseler, problemi bu şekilde ele almanın problemi çözmediğini ihsas ediyor bana. Zira, kendi hayat tecrübem itibarıyla gördüğüm o ki, ‘yetiştirme’ problemlidir bir kelime. Bu kelime ekseninde girişilen bir himmet de—niyet ve arzu edilmese dahi—problemler üretebiliyor.

Bu noktada, ‘yetiştirme’ mantığında gördüğüm en ciddi zaatlardan ilki, bir seçkincilik ve seçmecilik boyutu taşıması. İkincisi, bir ‘beklenti’ boyutu taşıması ve dolayısıyla ‘yetiştirecek olan’ ile ‘yetiştirilecek olan’ arasındaki ilişkinin bu beklenti üzerine kurulması.

Daha açıkça ifade etmem gerekirse, “Hizmet için şu evsafa insanlara ihtiyaç var” dediğinizde, şu veya bu düzeyde, bir seçmeciliğe ve seçkinciliğe düşebiliyorsunuz. Diyelim ki, önceki yazıda sözünü ettiğimiz merhum Kuleönülü Mustafa misali, yüreğinde sapasağlam bir ihlas ve hamiyet taşıyan bir genç Bediüzzaman’ın nazarından kaçmamışken bizim nazarımızdan kaçıyor kolaylıkla. Çünkü, hizmet-i imaniye için en birinci ve de yeterli vasıf olan ihlas ve hamiyet artık bize yetmiyor. Sözelimi, iyi bir okulda okumuşluk arıyoruz, çok zeki olma gibi bir vasıf arıyoruz, İngilizce bilmek veya Arapça bilmek veya böylesi bir dili bilmeye kesinkes karar vermek gibi bir vasıf arıyoruz, filan üniversiteyi kazanabilme gibi bir vasıf arıyoruz, vs. Böylece, belki bu vasıfları taşımayan, ama ihlas, himmet ve hamiyet ile kuşanmış insanlar otomatikman saf dışı oluyorlar nazarımızda. Ve ‘yetiştirme’ mantığının içerdiği ilk problem, böylece zuhur ediyor: ‘Yetiştirme’ye müsait görülmeyenler, ikinci plana itiliyor, hatta hepten gözardı ediliyor. Bir de bu ihlaslı insanların ‘gözardı edildikleri’ni anlamaları durumunda yaşadıkları kırgınlığı hesaba katarsak, bu ilk problemin faturası çok daha kabarıyor.

İkinci problem ise, ‘beklenti’ üzerine kurulan bir ilişkinin taşıdığı ‘determinist’ boyuta ilişkin. Bir insandan birşey bekliyorsanız, bu beklentinizin elbette zaman cinsinden bir karşılığı oluyor. Meselâ, kendisinden birşeyler bekleyerek ‘yetiştirme’ye çalıştığınız kişinin, iki sene sonra şu noktaya, üç sene sonra da şu noktaya geleceğini öngörüyorsunuz. İlgili kişi sizin öngördüğünüz hızda mesafe kat etse veyahut daha da hızla mesafe kat etse, pek mesele çıkmıyor gerçi. Lâkin, eğer ‘yetiştirme’ye çalıştığınız kişi sizin ona biçtiğiniz zamanda ondan beklediğiniz yerde değilse, ilişkiniz doğrudan o kişinin şahsına muhabbet üzerine değil, ona biçtiğiniz fonksiyona muhabbet üzerine kurulduğu için, gerilmeye ve gerginlik hissetmeye başlıyorsunuz. Bu durum gitgide bir hayal kırıklığı düzeyine eriştiğinde ise, ilişkiniz iyice gerginleşiyor ve “Çok şey umuyordum, çok emek verdim, benim üç senemi heba etti” gibi halet-i ruhiyeler içinde kırılıyor ve çok kötü kırılıyorsunuz. Velhasıl, belki

üzerine bir beklenti bina etmeseniz hayat boyu aynı hizmet dairesinde beraberce bulunabileceğiniz bir insan, üzerine bina ettiğiniz beklentiler—ve dolayısıyla bu beklentilerin gerçekleşmemesi—yüzünden çok kırıldığımız ve çok kırdığımız, o yüzden sonraki hayat diliminde ortalama bir uhuvvet ve arkadaşlık dahi kuramadığımız birine dönüşüveriyor.

Açıkçası, beklenti üzerine ilişki kurmak, ekseriya, ilerleyen zaman içinde ilişkiyi öldürüyor! Hem, ilgili kişi, bir dönem için ‘özel ilgiye mazhariyet’in tadını çıkarmış da olsa, yaşadığı ve yaşattığı hayal kırıklığı sonrasında vasat bir himmet ve hamiyeti dahi gerçekleştiremediği bir yeis ve bedbinlik halet-i ruhiyesine düşüyor.

Bu ikinci probleme paralel bir üçüncü problemden daha söz edebiliriz ki; bu da, ‘yetiştirmek’ üzere ilgilendiğimiz kişinin, velev bizi hayal kırıklığına uğratmasın, gene de bir ‘sınırlanma’ yaşamasıdır. Bu tavırda, ilgili kişinin ‘nereye kadar yetişeceğine’ biz karar veriyoruz bir bakıma. İhtimal ki başka bir yöne yönlense daha da fazla inkişaf edip daha büyük hizmetler edecek biri, bizim ‘beklenti mimarlığımız’ dahilinde bir daralma ve sınırlanma yaşıyor. Bazıları da, böyle bir görüntünün getirdiği rahatsızlık ile, zaman içinde ‘bağımsızlığını isbat’ çabasına girebiliyor; ve bu çaba içinde gerçekleşen kimi olay ve tavırlar, kimseye yararı olmayan ama hizmete zararı olan sonuçlar doğurabiliyor.

Bu tesbitleri kendisi hadisenin dışında olan biri olarak yazıyor değilim. Bilakis, belki bir dönem birilerinin üzerine ‘beklenti’ bina ettiği, öte yandan geçmişte birçok kişiden ‘beklenti’si olmuş biri olarak; bir ‘yetiştirme’ mantığı ile ve bir ‘beklenti’yle kurulmuş ilişkilerin sonuçlarını bizatihi tecrübe etmiş halde yazıyorum. Edindiğim bütün bu tecrübeler binaen ulaştığım sonucu “Adam yetişir, yetiştirilmez” diye özetleyebiliyorum. Ve buna binaen, hizmet dairesi içindeki herkesi bir nitelik ve yetenek tasnifine tâbi tutmaksızın değerli ve mübarek bilmenin lüzumuna inanıyor; ille bir ayırıcı vasıf aranacaksa, birincisinin ihlas ve sadakat olması gerektiğini düşünüyorum.

Bu arada, hususi bir istidat ile göze çarpanlar varsa, bu insanlar için yapılacak en hayırlı yardımın ise, ‘yetiştirmek’ değil, ‘yetişmesi’nin önünü açmak, ona imkân hazırlamak ve istişarî bir katkı sağlamak olduğuna inanıyorum.

Aksi takdirde, aşırı ihtimam gösterilen bir çiçeğin solması, çok su verilen bir ağacın çürümesi yahut bodur kalması türünden kâinatta gördüğümüz hadiselerin bir benzerini, hizmet alanında tecrübe edebiliyoruz.

Hem de ne kadar çok!

Bir Fotoğrafla Gelen

RİSALE-İ NUR'DAKİ İMANÎ ölçülerin hayata nasıl aktarılacağı'nın usulünü ve örneğini gösteren lâhikaları okurken, beni özellikle mütehassis eden mektuplardan biri, Hâfız Ali'nin yazdığı, "Gücendin mi?" kaydı düşülmüş mektuptur. Müthiş bir duygu ve tefekkür yoğunluğu taşıyan, nefis terbiyesi ve terk-i enaniyet itibarıyla bu güzide insanın ne noktaya geldiğini gösteren kısa ama büyük bir mektuptur bu. Mektubu okurken, tevazu gibi, mahviyet gibi, tezkiye-i nefis etmemek gibi, ihlâsı kırarak esbabdan yılandan ve akrepten çekinir derecede çekinmek gibi bir dizi mü'minâne hasletin inci taneleri gibi birbirini ardınca dizilişini görür insan.

Gün gelecek, kader-i ilâhî, Hâfız Ali'nin Bediüzzaman'ın Barla hayatında yazdığı o cümlelerdeki sadakat ve ihlasın derecesini bilfiil göstermeyi ona nasip edecektir. "Hayat ismine lâayık bir hayat bahşına vesilesiniz. O hayatı ihsan edene ve vesile olan uğruna, o hayatı ifna etmemek kâr-ı akıl değildir" diyebilen bu insan, on küsur sene sonra hayatını 'hayat ismine lâayık bir hayat bahşına vesile' olan Risale-i Nur'un müellifi üstadının hayatına bedel feda edecektir. Denizli hapsinde, üstadına bedel, üstadına ihanet etmeyeşine bedel, şehid olacaktır. "Gücendin mi?" endişesi ile üstadına yazdığı o mektuba mukabil, üstadının 'tam yerinde bir taziyenamesi' ile şeref kazanacaktır.

Bu taziyename, "Meyve Risalesi'nin hakikatını ilmelyakîn ile bilen bu kahraman kardeşimiz, aynelyakîn ve hakkalyakîn makamına çıkmak için, kabre cesedini bırakıp melekler gibi yıldızlarda, âlem-i ervahta seyahata gitti ve tam vazifesini yapıp terhisle istirahatata çekildi" gibi ifadeler yüklüdür. Yine bu taziyenamede Bediüzzaman, Hafız Ali için "Cenab-ı Erhamü'r-râhimîn, Risale-i Nur'un bütün yazılan ve okunan harfleri adedince a'mâline hasenat yazdırsın. Amin! Ve onların sayısında onun ruhuna rahmetler yağdırsın. Amin! Ve kabrinde Kur'ân'ı, Risale-i Nur'u ona şirin ve enis arkadaş eylesin. Amin!" gibi hâlâ daha "Amin"lerle okunan dualar etmektedir.

Beni bu taziyename kadar duygulandıran bir mektup ise, Bediüzzaman'ın "Aziz, sıddık kardeşlerim! Ben merhum Hafız Ali'yi unutamıyorum. Onun acısı beni çok sarsıyor" diye başlayan mektubudur.

Bediüzzaman Said Nursî gibi bir insanın 'unutamadığı,' 'acısının kendisini çok sarstığı' bu güzide simayı bilfiil tanımak mümkün olmadığı gibi, bir fotoğrafını görmek de yakın zamana kadar nasip olmamıştır bana.

Gerçi gerek Hâfız Ali'yi, gerek o günkü sair Nur talebelerini hayalimde canlandırmaya çalışmışımdır. Yüzlerini tam çizemesem de, Ege şivesiyle konuşan, kendilerini ilk gören kişilerin 'sıradan bir Ege köylüsü' deyip geçeceği, zira kıyafetleri ve konuşma tarzlarıyla hiçbir 'seçkin'lik arzetmeyen; 'seçilmişlik'lerinin ancak bu görüntüyü aşip bilfiil iç dünyalarına nüfuz ile kavranabileceği insanlar çiziyordum hayalimde. Öyle görünüş itibarıyla bir heybet uyandıran cüsseli

ve karizmatik kişiler tasavvur ediyor da değildim.

Ve bu kişilerin hayalimde giydikleri bu suretleri bir tarafa, yazdıkları muazzam derinlikler taşıyan mektupları ve yaptıkları hizmeti diğer tarafa koyduğumda; ortaya benim akıl terazimin tartmadığı bir vaziyet çıkıyordu. Benim akıl terazime göre, onların yaptıkları şey, onların yapacakları cinsten şeyler değildi. Böylesi mektuplar, bırakın ortalama bir Ege köylüsünü, ortalama bir Ege şehirlisinin bile yazacağı türden mektuplar değildi. Ancak ciddi bir mektep-medrese tahsilinden geçen yahut çok ciddi bir tasavvuf terbiyesi gören bir insan yazabilirdi bunları. Akıl terazim, köylü kıyafeti taşıyan, görünüş ve kıyafet itibarıyla hiçbir seçkinlik ve zenginlik ima etmeyen bu insanların eliyle o hizmetlerin olmasını da tartabiliyor değildi.

Bu bakımdan, hayalimdeki Hâfiz Ali—ve sair saff-ı evvellerin—resmi ile onların yaptıkları arasında akıl terazimin gördüğü muvazenesizlik, terazimi tamir gereğini düşündürmüştü bana. Güzel ve büyük hizmetleri en seçkin fakültelerde okumuş, hatta master ve doktora yapıp isminin önüne birtakım ünvanlar almış, iki dil bilen, eh kıyafeti de derli-toplu, ayrıca boylu-poslu insanlara yakıştıran bir akıldı benimkisi. Üstelik, bu durumdaki tek akıl benimki de değildi. Lâkin, ortada bu terazinin tartısına sığışmayan, dolayısıyla bu teraziyi tamir lüzumu gösteren bir durum vardı.

Bu teraziyi tamir gereğini kesinkes hissettiren bir nokta ise, İhlas Risalesi'nde varolan bir paragrafı:

“Bütün kuvvetinizi ihlasta ve hakta bilmelisiniz. Evet, kuvvet haktadır ve ihlastadır. ... Kuvvet hakta ve ihlasta olduğuna bir delil, şu hizmetimizdir. ... Çünkü yirmi seneden fazla kendi memleketimde ve İstanbul'da ettiğimiz hizmet-i ilmiye ve diniyeye mukabil, burada yedi-sekiz senede yüz derece fazla edildi. Halbuki, kendi memleketimde ve İstanbul'da burada benimle çalışan kardeşlerimden yüz, belki bin derece fazla yardımcılarımla varken, burada ben yalnız, kimsesiz, garip, yarım ümmî, insafsız memurların tarassudat ve tazyikatları altında yedi-sekiz sene sizinle ettiğim hizmet; yüz derece eski hizmetten fazla muvaffakiyet gösteren manevî kuvvet, sizlerdeki ihlastan geldiğine kat'iyen şüphem kalmadı.”

Bu paragrafın eşliğinde hayalimdeki manzaraya ve de edilen hizmete baktığımda; bir de bunu Bediüzzaman'ın kendi memleketinde talebesi olan on küsur sene medrese tahsili görmüş, İslâmî ilimlere nüfuzu kuvvetli insanlarla veya İstanbul'da hemhal olduğu Mehmed Akif, Mustafa Sabri Efendi, Zahid Kevserî, Emcedü'z-Zehavî.. gibi seçkin simalarla kıyasladığımda, iman hizmeti dairesinde 'seçkin'lik ve 'elitizm' üreten; hizmeti birtakım isim, tahsil derecesi, elbise markası, bilinen dil sayısı, makam veya ünvana endeksleyen anlayışın sıhatsizliği apaçık ortaya çıkmaktaydı.

Lâkin, durum bu olduğu halde, nefsimin, 'hayalimdeki manzaranın belki gerçeği yansıtmadığı' suretinde bir itirazı hep olagelmişti.

Yakınlarda bir sevgili dostum vesilesiyle karşıma çıkan bir resim, bu itirazı da hepten siliverdi. Solda Bediüzzaman'ın 'unutamadığı' şehid Hâfiz Ali, sağda Bediüzzaman'ın yeğeni Abdurrahman'ın vefatının getirdiği hüznün hengâmında tanıştığı, "...Ruhundaki ihlas ve ileride Risale-i Nur'a edeceği kıymetdar hizmeti, güya hiss-i kable'l-vuku ile ruhum o gencin ruhunda okudu" dediği Kuleönülü Mustafa, ortada takvâsı ve ihlası ile Risale-i Nur dairesinde tam bir velî makamında olagelmiş Tâhirî ile, yanılmıyorsam Denizli hapsinde çektiymişti bu fotoğrafı.

Günler boyu tekrar tekrar bu fotoğrafa bakıyor, bu fotoğrafın eşliğinde "Hizmet kimlerin elinde yükselir?" sorusuna nefisle karışık vaziyette aklımın verdiği evvelki cevapları bir bir temizlemeye çalışıyorum.

Hizmet, fotoğrafta gördüğümüz o ellerde yükselmişti çünkü...

İki Mektup Öncesinde

CİDDİ VE MÜDAKKİK BİR arkadaşım, bir keresinde, bugün şu ülkedeki en etkili Müslüman entellektüellerden biriyle yaptığı hususî bir sohbeti bana anlatmıştı. Risale-i Nur'da gördüğü derinlik ve enginliği kendisine anlatmaya çalışan arkadaşşıma, bu entellektüel şu karşılığı vermişti: “Risale-i Nur bu kadar derin ise, neden Nur Talebeleri arasından güçlü mütefekkirler çıkmamış?”

Bu soruyu ilgili entellektüelin şahsına dönük birtakım analizlerle geçiştirmek pekâlâ mümkün. Meselâ, “Risale-i Nur’un derinliğini kabul edince, kendisinin de onu okuması gerekecek. Ama buna da enaniyeti izin vermiyor. Onun için böyle sorularla işin içinden sıyrılmaya çalışıyor” türünden izahlara sığınıp meselenin doğrudan bize bakan veçhesinden sıyrılmaya çalışmak alışık olmadığımız bir yol değil. Ama muhatabın niyeti ister öyle olsun ister böyle, mesele değişmiyor. Bu soruya karşı ister öyle bir cevap geliştirelim, ister böyle, soru hâlâ karşımızda duruyor: Risale-i Nur’un derinliğine mukabil, nedir bu bizdeki sıklık?

Vâkıa, durumu bu kadar net ve keskin biçimde ortaya koymanın yürek acıtıcı bir taraf taşıdığını görmüyor değilim. Risale-i Nur’un neşri için hayatlarını veren, bu uğurda hapisleri ve işkenceleri göze alan, sırf bu hakikatlerin yayılmasını temin uğruna etkili ve yetkili lâkin insaniyet itibarıyla kalitesiz kimi insanların kahrına maruz kalmaya razı olmuş, bugün bu satırları yazabiliyorsak bunun mümkün olması için muazzam gayretler ve feragatler sergileyen nice Nur Talebesinin himmetini ve hamiyetini hor görmeye ise hiç mi hiç niyetim yok; zira buna hakkım yok. Bilakis, Risale-i Nur’un bugün bizim gibi seküler bir eğitimden geçmiş insanlara ulaşmasında emeği geçmiş bütün bu insanların en âmîsinin dahi, Risale-i Nur’daki ‘derin meseleler’e dair düşünülen, söylenen ve yazılan her cümleden, vesilelik cihetiyle, yani “es-sebebü ke’l-fâil” sırrınca bir hisseleri bulunuyor. Dolayısıyla, gerek zor zamanlarda gösterdikleri hamiyet ve fedakârlık, gerek bu vesilelik cihetiyle kazandıkları sevap nazara alınınca; fâzilet ve sevap cihetiyle onları değil geçmenin, onlara yetişmenin dahi mümkün olmadığını apaçık görüyorum.

Fakat hem bütün bunlar, hem de bütün bunları bilmek, ilgili soruyu gündemden kaldırmıyor: Risale-i Nur’daki derinliğe mukabil, neden ortaya koyduğumuz eserler sığ ve cılız kalıyor? Risale-i Nur’daki derin tefekküre mukabil, neden Nur Talebeleri arasında güçlü mütefekkirler çıkmış bulunmuyor?

Bunun cevabının, öyle bir yazıda verilip geçiştirilecek cinsten olacağı kanaatinde değilim. Ama, cevaba ulaşmak için, bu yazıda üç kez tekrar ettiğim bu soruyu kesinlikle zihin gündemimize taşımamız, bu vâkıayı gözardı etmeyip kesinlikle gözönüne almamız, bu vâkıanın sebepleri üzerinde bir tahkikin beraberinde bu durumun nasıl aşılabileceği konusunda kafa yormamız bir vazife olarak karşımızda duruyor; bunun farkındayım.

Hakikat arayışı içinde Risale-i Nur ile tanışmış; Kur’ân, Resûl-i Ekrem (a.s.m.), kâinat ve fitrat üzerinden Rabbini tanımanın yolunu ve yordamını Risale-i Nur ile bulmuş; Risale-i Nur ile Rabbimizin Kelâm-ı Ezelîsini kabiliyeti nisbetinde tanıma ve O’nun Resûlünün sünnetini gücünün yettiğince hayatına taşıma hassasiyeti edinmiş insanlar olduğumuzu umuyorum. Ama, kabul ve itiraf edelim ki, Risale-i Nur’un hakkını vermenin çok uzağındayız henüz. Risale-i Nur’dan istifade ediyor olmakla birlikte, Risale-i Nur’un tamamına nüfuz eden bir senteze kavuşabilmiş de değiliz.

Bu vâkıanın çok değişik tezahürleri mevcut bulunuyor. Bir kere, temel risaleler ile lâhikalar, birbiriyle irtibatı gereğince kurulamamış iki ayrı blok halinde duruyor nazarlarımızda. Eski Said’den Yeni Said’e geçiş; Eski Said ile Yeni Said arasındaki değişim ve devamlılık, yerli yerine oturmamış vaziyette duruyor zihinlerimizde. “Yirmidördüncü Söz”ün “İkinci Dal”ı, henüz bir muamma çoğumuz

için; ne anladığımızı ortaya dökmeye kalktığımızda, çok farklı ve birbiriyle çatışan yorumlar çıkıyor karşımıza. Tahavvülat-ı zerrat bahsi, sırr-ı Kayyumiyet.. derken, anlamakta gabi kaldığımız, ama itiraf da etmediğimiz, anlayan varsa onun tenezzül edip hepimize anlatmadığı birçok mesele var önümüzde. Risale-i Nur'a dair bir kavram haritamız yok; en basitinden, Risale-i Nur'da o kadar sıklıkla vurgulanan vahidiyet-ehadiyet-vahdaniyet, uluhiyet-rububiyet, celal-cemal-kemal nüansları yeterince net ve güçlü biçimde yerleşmiş değil dimağlarımıza.

Bütün bunlar bir vâkıa; ve böylesi vâkıaları aşmadan, Risale-i Nur'a yönelik derinlemesine bir vuzuh ve vukufiyet geliştirmek, hepsi birbirine bakan risalelerin birbiriyle irtibatını kurup sentezlemek mümkün olmuyor. Olsa olsa, eklektik, belli yerleri seçip alan, belli yerleri okuyan, ama bir bütün olarak Risale-i Nur'a muhatabiyeti hakkıyla başaramamış insanlar olarak kalıyoruz. O yüzden de, Risale-i Nur'dan süzölmüş, Risale-i Nur'un malı olan ve herkesin istifadesine açık özgün sentezler sunamıyoruz.

Maamafih, bütün Nur Talebelerinden aynı performansı bekliyorum değilim; bunun haksızlık olacağını da düşünüyorum. Beni yaralayan asıl husus, bu meseleleri çözebilecek, bu meseleleri umum Nur Talebeleri ve bütün mü'minlerin hayrına derleyip toparlayabilecek insanların dahi daha yolun yarısında iken tıkanması, daha öğrenecek çok şey varken herşeyi bildiği zehabına kapılması, daha yapacak çok şey varken herşey yapıldı zannına takılması...

Risale-i Nur'a hak ettiği şekilde muhatap olmanın uzağındayız kısacası. Bunu böyle bilip böylece itiraf etmenin, "İnsan düştüğü yerden kalkar" sırrınca, Risale-i Nur'a gereğince ve lâıykınca muhatabiyetin bir ön şartı olduğuna inandığım için bu satırları yazıyor, bir sonraki yazıda iki lâhika mektubu üzerinden bu konuya devam etmek istiyorum.

İki Mektup, Bir Sonuç

RİSALE-İ NUR'DAN İSTİFADE eden insanlar olarak, Risale-i Nur'un şanına lââyık eserler ortaya koyamadığımız, bir vâkıa. Bunu, kendisi de birşeyler yazan ve kendi yazdıklarını da Risale-i Nur'a lââyık olmanın uzağında gören biri olarak söylüyorum. İnsan, bir Risale-i Nur'da çözülen zor meselelere, bin senedir tartışılan kimi konulara Risale'nin ne kadar açık ve mâkul bir cevap getirdiğine bakıp, bir de Risale-i Nur adına ortaya koyduklarımıza bakınca, ciddi bir uçurum görüyor ister istemez.

Bu vâkıayı, bir ümitsizlik sâikasıyla ve bugüne kadar yapılanlara karşı bir kadirbilmezlik içinde ortaya koyuyor değilim. Bilakis, tedaviye giden yolun öncelikle hastalığı teşhisten gittiği gerçeğinden hareketle, bu vâkıayı tesbit bende tedavi ümidini kuvvetlendiriyor. Öte yandan, bugüne kadar yapılan çalışmaların, bundan sonra yapılacak olanlar için bir emsal; neyin nasıl yapılacağına ve nasıl yapılmayacağına dair bir nümune olarak pekâlâ istifadeli olduğunu düşünüyorum. Hem de, 'mebde' ile münteha'yı birleştirmenin, yani 'ilk yapıp en mükemmel yapma'nın ancak Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselama has bir mucize olduğunu bilerek konuşuyorum. O yüzden, Nur Talebelerinden, ilk yapıp en mükemmel yapmalarını, ilk yazıp en mükemmel yazmalarını beklemiyorum.

Ama, bütün bunlarla beraber, bir Bediüzzaman'ın Risale-i Nur ile sergilediği tefekküre bakıyorum, bir de Risale-i Nur'dan istifade ile bizlerin ulaştığı tefekkür düzeyine; henüz yolun başındayız olsa olsa. Oysa, Bediüzzaman'ın vefatının üzerinden geçen bir kırk yılda çok daha fazla eser ve çok daha güçlü eserler olmalıydı; hem de çok daha yoğun bir tefekkür çizgisine ulaşılmalıydı diye düşünüyor insan.

Risale-i Nur'a hakkını hakkıyla verememiş diye özetlediğim bu mevcut vâkıanın görebildiğim çok sebeplerinden birini ise, tabir yerindeyse, 'Risale-i Nur'u dondurmak veya kemikleştirmek' şeklinde özetliyorum.

Açmam gerekirse, birçok tezahürü var bunun.

Bediüzzaman'ın ısrarlı vurgularına rağmen, Risale-i Nur'u tahkikten ziyade peşin kabullerle okuma, bunun bir tezahürü. O yüzden, Risale-i Nur dairesindeki insanlar birbirlerini ikna eden bir 'kapalı dil' içinde yaşıyorlar; ama dışarıya çıktıklarında bu dil ile başkalarına ulaşamıyor ve Risale-i Nur'u bu dil ile başkalarına ulaştıramıyorlar.

Bir diğer tezahürü ise, yanlış yorumlanan bir "Risale-i Nur başka esere ihtiyaç bırakmıyor" anlayışı. Risale-i Nur imanî hizmetin ve Kur'ânî kavrayışın usulünü gösterme itibarıyla gerçekten 'başka esere ihtiyaç bırakmıyor' ve başka bir eseri de asl ve usul cihetiyle mürşid edindiğimiz takdirde Risale mesleğinde sabitkadem olamıyoruz. Lâkin, bu, Risale-i Nur'ları anlamak için, tabir yerindeyse 'yardımcı ders kitabı' olarak başka eserlerin okunamayacağı anlamına gelmiyor. Bilakis, Risale-i Nur'da öyle meseleler var ki, ancak başka eserlerden edineceğimiz malumatları gerektiriyor. Bu konuda neredeyse 'klasikleşmiş' örneğimi burada da zikretmem gerekirse, meselâ Said Nursî'nin 'dalâlet firkalarını doğuran unsurun istibdat olduğu' tezini, ancak Emevî döneminin siyasî ve fikrî şartlarını bilerek, Cebriye'nin ve ona tepki olarak Mürcie ve Mu'tezile'nin nasıl ortaya çıktığını öğrenerek gereğince kavrayabiliyoruz!

'Risale-i Nur'u dondurma'nın bir üçüncü tezahürü ise, ihtimal ki çok ehl-i istidadın kabiliyetçe körelmesine sebep olan, Risale-i Nur varken bir Nur Talebesinin başkaca birşey yazamayacağı anlayışıdır. Hâlâ daha bu anlayışı serdeden ve Risale'den hareketle yazılan bütün eserleri bir 'bid'a' olarak görenlerin varlığı, bir vâkıadır. Bundan yirmi-otuz sene önce bunun çok daha güçlü ve etkili

bir tez olduğu; Risale-i Nur'dan istifade ile çıkarılmaya çalışılan yayınların öncelikle böylesi bir itirazı aşmaya mecbur olduğu da... “Marifet iltifata tâbidir” bir fitrî hakikat iken, daha yolun başında dikenli telleri ya aşmaya mecbur yahut tellere takılmaya mahkum bırakılan bir marifet!

Görebildiğim kadarıyla, çok ehl-i marifet daha yolun başında böylesi itirazlarla uğraşırken himmet ve enerji kaybına uğramış; ve nice ehl-i istidad da âdeta “Yazma, sapıtırsın!” noktasına kadar gidebilen evhamlar yüzünden kaleme küsmüştür. Biraz farklı düşünüp yazarlara kolayca ilâştirilebilen “Felsefe yapıyor!” yaftası da cabası.

Ne yazık ki, daha bu sene içinde, bazı lâhikalardan ‘seçilerek’ oluşturulmuş bir broşür geçti elime. Bu ‘seçilmiş’ parçalar üzerinden, bir Nur Talebesinin Risale-i Nur okumanın haricinde birşeyler yazıp okumasının Risale-i Nur mesleğine muhalefet ve hatta ihanet olduğunun isbatına çalışılıyordu.

Böylesi bir tezi isbat sadedinde Risale-i Nur'dan seçilip yorumlanan bahislerin asıl muradının bu olmadığını, zikrini edeceğim iki lâhika mektubu açıkça gösteriyor. Lâkin, lâhikalardan seçmece parçalar aktaran kardeşlerimiz, nedense bu iki mektubu gözden kaçırmış bulunuyor. Bunu mazur görüyor; zira ‘algının seçiciliği’ denilen şeyi lillahilhamd biliyorum! Dahası, ne yazık ki, bu iki mektuptaki iki noktayı Risale-i Nur’u ilk okuduğu tarihten yirmibir sene sonra keşfetmiş biri olarak, yirmibir sene içerisinde nazarımı bu iki mektuba çeken bir Allah’ın kulu da bilmiyorum.

Bu mektupların ilki, Eski Said ile Yeni Said ikilemesine dair, onlar ‘ayrı mıdır, aynı mıdır’ sorusuna cevap getirebilecek türde bir mektup. Burada Bediüzzaman, Eski Said’in yazdığı eserlerden hangisinin Risale-i Nur ünvanı altında zikredilmeye değer olduğunu açıklıyor esasen. Bu arada söz Eski Said’in eserlerinden *Kızıl İ’caz*’a geliyor. Bediüzzaman, bu eserin Risale-i Nur’la bağlanmaya liyakatını ifade ediyor ve “...şakirtlerinin, alimler kısmının nazarına göstermek lâyük gördüm” diyor. Sonra, ekliyor: “Fakat çok derindir.” Bir sonraki cümleden, Bediüzzaman Said Nursî’nin *Kızıl İ’caz*’ı talebelerinden Mehmed Feyzi Pamukçu’ya ‘bir parça ders verdiği’ni anlıyoruz. Ve son cümlede, bana göre bir tavsiye, hatta teşvik boyutu da taşıyan şu ifadeler çıkıyor karşımıza: “Belki bir zaman Feyzi, kendisi, başkasının da anlaması için dersini Türkçe kaleme alacak...”

Buradaki ifade, bana göre, olabildiğine açık: Bir Nur Talebesinin bir risaleden anladığını—ki, herkesin anlaması zor olan, ağır ve Arapça bir risale bu!—başkasının da anlaması için kaleme alması temenni ve hatta talep olunuyor!

Maamafih, bu açık ifadelere rağmen, eğer zihnimiz ‘Risale-i Nur’u dondurma’ya kilitlenmişse, bir karşı-izah pekâlâ getirebiliyoruz. Bu izah da şöyle oluyor: “Üstad Hazretleri bunu Türkçe olmayan risaleler için söylemiş. Zaten Türkçe olan bir risale için ayrıca birşeyler yazıp çizmeye ne gerek var?”

Gelin görün ki, iki sayfa sonra karşımıza çıkan bir diğer mektupta, Bediüzzaman’ın Sabri adındaki talebesinin “İki-üç senedir Risale-i Nur telif cihetinde tevakkuf devresi geçiriyor” diye hikmetini sormasına; yani, niye iki-üç senedir yeni bir risalenin yazılmadığına dair sorusuna cevaben, şu satırlar geliyor:

“... Bunun cevabı uzundur. Hem te’lif ihtiyarımız dairesinde değil. Hem, Risale-i Nur şakirtlerinin te’liften hisseleri kalmak için, bazı ehemmiyetli esbab ve arızalar mani oldu.”

Bu ifadenin, Risale-i Nur talebelerine, Risale-i Nur’dan anladıklarını kaleme dökme yönünde bir vasiyet hükmü taşıdığını düşünüyorum. Ve, Risale’deki bu açık ifadelerden sonra, çok ehl-i istidadın kalemını kırmasına veya hiç kullanmamasına sebep olan sözkonusu anlayışın kesinkes sâkıt olması gerektiğine inanıyorum.

Ve tam da bu noktada, Risale-i Nur adına yapılan uluslararası sempozyumlardan birinde, Bediüzzaman Said Nursî’nin Kur’ân’a muhatabiyetini tebliğine konu edinen Ziyad ed-Degamin’in, sözü *Şualar*’da yer alan“...İnşallah Nur’un bir talebesi sûre-i Rahmân’ı tefsir eder ve bu meseleyi

halleder” şeklindeki mektuba getirerek sorduğu, yüreğimde hâlâ sızı olarak duran bir soruyu gündeme taşımak istiyorum:

“Nur’un bu talebesi nerede? Sûre-i Rahmân’ın bu tefsiri nerede?”

Öz Evlatlara Dair

İSLÂMÎ KESİMDEKİ O KEMİKLEŞMİŞ ‘Batı karşısında gerikalmışlık’ psikolojisiyle de kesinlikle ilgili bir vâkıa, son zamanlarda iyice gözüme batıyor. Dün, bir yansımasını daha ‘İslâmî’ bir yayınevinde gördüğüm bir vâkıa bu: öz evladının kıymetini bilemeyip, kervana sonradan katılanları el üstünde tutma.

Yanlış anlaşılmasın: Uhrevî hizmetlerde bir ‘kıdem’ anlayışına gidilsin demiyorum. Böyle birşeyi, istemediğim gibi, doğru da bulmuyorum.

Ama belki sözünü ettiğim psikolojinin, belki de eskinin ‘fetih’ özelemlerinin bir yansıması olarak, ‘hidayet’e gelenler, zaten ‘hidayet’ üzere olanlardan daha fazla ilgiye ve itibara mazhar oluyorlar. Onlara gösterilen ihtimamın, dikkatin veyahut müsamahanın onda biri dahi, ‘zaten bizden’ denilenlerden esirgeniyor. Hem, ‘dışarıdan’ gelenlere sunulan imkân, zaten ‘içeride’ olanlardan nedense esirgeniyor. ‘Adil’ davranılmıyor açıkçası.

Amerika görmüş bir kişinin gördüğü itibar, Kâbe görmüş nazarlardan esirgeniyor. Nazarımızda, Kur’ân dili olan Arapça’nın, İngilizce’nin yarısı kadar bile itibarı bulunmuyor. Bir kitap, içinde geçen gavur ismi, İngilizce ve Fransızca kitaplara atıfta bulunan dipnot sayısı nisbetinde değer kazanıyor.

Ve, bütün bu işlerde bir terslik var gibime geliyor.

Bırakalım bütünüyle İslâmî kesimi, yalnızca Risale-i Nur camiasına bakalım:

‘Dışarıdan’ Risale-i Nur’u inceleyen şöhretli bir bilim adamı onca sene Risale-i Nur üzerine çalıştı da ne oldu? Said Nursî’ye ceremesini uzun yıllar çekeceğimiz bir ‘mekanik dünya görüşü,’ ‘deizm’ gibi yaftalar yakıştırdı. Kâinatı ‘makine’ gibi gören anlayışı eleştiren Tabiat Risalesi’nden, Said Nursî’nin mekanik bir kâinat tasvirine sahip olduğu sonucunu çıkardı.

O kadar ‘dışarıdan’ olmayan, ama bir ilahiyatçı olmakla birlikte Risale’nin dışında duran başka birileri ne yaptı? ‘Tarafsız’ olma tarafgirliğiyle, Risale-i Nur’da olmadık hatalar icad eden ‘objektif’ değerlendirmeler çıktı ortaya...

Oysa, Risale-i Nur’un öz evladı olan, daha genç yaştan beri onun hamuruyla yoğrulan, lâkin kadrini kıymetini bilemediğimiz niceleri var. Horlanan, itilen, itelenen, küstürülen niceleri...

Haydi, diyelim ki onlar da yanlışlar yaptılar; başkalarına gösterdiğimiz müsamahanın yarısını olsun onlara gösterebildik mi peki?

Diyelim ki onlar da kendilerinden bekleneni tam yerine getiremediler, başkalarına sunduğumuz imkânın onda birini olsun onlara sunabildik mi peki?

Hayır.

‘Dışarıdakiler’in elbette görmeleri gereken hoşgörüyü görmelerine karşılık, ‘içeridekiler’ horgörüyle karşılaştılar hayli zaman. Dışarıya açılmaya çalışanların bir kısmı, bunu ‘içeridekiler’e kapanma suretinde gerçekleştirdiler, ‘Dışarıdakiler’in itirazsız dinlenen kimi sözleri, ‘içeridekiler’den birinin ağzından çıktığında umulmadık tepkilerle karşılaştı.

Sonuçta, Risale’ye gönül vermiş nice kabiliyetin suçlanmışlık ve gücenmişlik batağında eridiği; Risale’ye hakkını veren çalışmaların ise ruhu Risale’ye yabancı kimselerden beklendiği günleri yaşıyoruz işte.

Bu günler son bulsun, başkalarının kıymeti zayi edilmeden, ‘öz evlatlar’ın da kıymeti bilinsin istiyorum.

Şu hizmet çizgisi, yüreğinde Risale-i Nur aşkıyla yanan, ama bir şekilde küstürülmüş, itelenmiş, gücendirilmiş öz evlatlarının gönlünü kazanabilse öyle güzel şeyler olacak ki...

Hedef ve Himmet

HENÜZ LİSE BİRİNCİ SINIFTA bir genç olarak Risale-i Nur'u okumaya başladığımda dikkatimi çeken hususlardan biri, onun 'himmət'e dair sözleriydi. Sınıftaki sıra arkadaşımın adının da 'Himmət' olmasının herhalde etkili olduğu bu durum dahilinde, "Kimin himmeti milleti ise, o tek başına bir millettir" sözünü zihnime kazımıştım. Günler geçip Risale-i Nur'u bir bütün olarak okumuş hale geldiğimde, zihnimde küçük bir 'himmət' dağarcığının varlığından söz edilebilirdi artık. Bu dağarcığın, az önce zikrini ettiğim cümleyle birlikte en önemli parçası ise, "İnsanın kıymetini tayin eden, mahiyetidir. Mahiyetin değeri ise, himmeti nisbetindedir. Himmeti ise, hedef ittihaz ettiği maksadın derece-i ehemmiyetine bakar" ifadesiydi.

O sıralar bu sözleri etraf-ı erbaasıyla kavramış olduğum söylenemezdi—ki, hâlâ daha söylemem mümkün değil. Ancak, özenilesi bir hayat ve Risale-i Nur gibi bir şaheser bırakmış bir insana ait olması itibarıyla, bu sözler ile bu sözlerin sahibinin hayatı ve tefekkürü arasında gene de bir bağ kurabilmişim. Bu kadar güzel bir hayat ve bu derece güçlü bir eser bırakmanın ardında, 'tek başına bir millet' olabilmiş bir insan vardı; ve bu insanın kazandığı değer, 'hedef ittihaz ettiği maksadın derece-i ehemmiyeti'nden doğmaktaydı. Bu kadarını bilebiliyor; öte yandan bu bahsin *Hutbe-i Şâmiye*'de yer alan 'hamiyet' bahsiyle irtibatını kurabildiğim gibi, "Gaye-i hayal olmazsa ezhan enelere dönerler" sözünü de işin içine katabiliyordum.

Özetle, o gençlik yıllarında, bu bahisleri biraraya toplayarak, 'gaye-i hayal'in, yani 'ideal'in birşeyler başarmak için önemli olduğunu; insanın himmet ve gayretinin hedef olarak önüne koyduğu bu 'ideal'e göre şekillendiğini; bu ideal olmadan büyük açılımların imkânsız olduğunu; Allah'ın insana ettiği dua kadarını verdiğini, meselâ bir ev bir araba isteyene ev ve araba, bir milletin hidayetine vesile olacak bir eser isteyene de işte öyle bir eser verdiğini.. gün gün düşünüp kendimce bir 'himmət' telâkkisi geliştirebilmişim.

Gençliği geride bırakıp 'orta yaşlı'lar arasında anılır olduğum otuzlu yaşlarımda ise, bu bâbda, birtakım yeni keşiflerim oldu. Bunlardan ilki, "Kimin himmeti milleti ise, o tek başına bir millettir" sözünün, Bediüzzaman Said Nursî'ye ait aklî bir çıkarımından ibaret olmadığıydı. Kur'ân-ı Hakîm, bütün bir kavim puta taparken tek başına tevhid hakikatini dillendiren ve bütün insanlığın tevhide gelmesi için dua ve cehd eden Hz. İbrahim için, "O tek başına bir millet idi" ifadesini kullanmakta idi. Ve Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam, bu Kur'ânî irşada atıfla, kendi gençlik zamanında insanları tevhide çağırırken gördüğü Zeyd b. Amr ile Kuss b. Saide'nin 'Mahşer günü, bütün bir kavmin ecri kendilerine yüklenmiş olarak haşredileceklerini' bildirmekteydi. Bu iki isim kavimlerinin hidayete gelmesine vesile olabilmiş değillerdi gerçi, ancak bunu 'gaye-i hayal' edinmiş, bunu 'hedef'lemiş, himmetlerini bu yolda sarfetmişlerdi.

Velhasıl, Bediüzzaman kendi hayatı açısından taşıdığı önemin ortaya koyduğu himmet ve eserle anlaşıldığı "Kimin himmeti milleti ise, o tek başına bir millettir" sözünü, Kur'ân'dan ve Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselamdan aldığı iki hakikat dersine binaen söylemekteydi.

Otuzlu yaşlarda hafızamdaki 'himmət' dağarcığına kaydetmek üzere keşfettiğim bir diğer husus ise, bazı güzide simaların himmetleri ile gerçekleştirdikleri büyük terakkiydi. Meselâ, muazzam bir derinliğe sahip bir 'Divan' ve de 'Hüsn ü Aşk' gibi muazzam bir tefekkürî birikimi şiir diliyle aktaran bir şaheser yazmış bulunan Şeyh Galib'in, topu topu 42 yıl yaşadığını öğrendiğimde şaşırılmış ve sarsılmıştım. Bu kadar derinlik ve bu kadar anlam nasıl olmuştu da yarısı çocukluk ve gençlikle geçiveren 42 yıla sığdırılıp yazılabilmmişti?

Daha sonra, İmam Nevevî'nin yazdıklarını ve vefat tarihini öğrenmiş; bir kez daha sarsılmıştım.

Hadis ilmine tam bir vukufiyet ve hadis külliyatları arasında müdakkikane bir seyahat gerektiren *Riyâzü's-Sâlihîn* misali, hadise, tefsire, fıkha, gramere, tasavvufa dair elli civarında eser bırakmış olan; özellikle hadiste ve fıkhıta 'İmam' olarak anılır hale gelen; ilaveten, sergilediği manevî terakki ile çoklarına bir mürşid olan; ayrıca gününün önemli bir kısmını talebelerine ilim öğretmekle harcayan İmam Nevevî havsalamın seksen yıllık bir ömre dahi sığdıramadığı bütün bu hizmetleri, yalnızca 44 senelik bir ömür içinde gerçekleştirmişti.

Bu örneklerin ihtimal ki başkaca benzerleri vardı. Ancak, Şeyh Galib ve İmam Nevevî örnekleri benim için yeterliydi. 'Hedef'i büyük olanın 'himmet'i de büyüyor; 'hizmet'in büyüklüğü de 'himmet'in büyüklüğü nisbetinde oluyordu. 'Hedef ittihaz ettiği maksadın derece-i ehemmiyeti nisbetinde' insanın himmeti gelişiyor; terakki, 'gaye-i hayal'in, yani idealin büyüklüğüyle doğru orantılı biçimde gerçekleşiyordu.

Ve böylesi bir 'himmet' dağarcığının eşliğinde kendi hayatıma baktığımda, "Çok iş yaptık" gibi bir sözü asla söyleyemiyordum, lâkin "Yapılacak çok iş var" cümlesini kesinlikle sarfediyordum. Ayrıca, Risale-i Nur'un ihtiva ettiği muazzam derinlik ve zenginliğe şahsen veya bir bütün olarak ne derece nüfuz edebildiğimizi, bunu ne derece tezahür ettirebildiğimizi.. sorduğumda, bugüne kadar 'yapılanlar'a bedel, uzun bir 'yapılacak'lar listesiyle yüzyüze geliyorum.

Anladığım kadarıyla, şahsî ve cemaatî himmetler 'hedef'in büyüklüğü ve 'gaye-i hayal'in genişliği nisbetinde gelişecek. Hedef himmeti, himmet hizmeti büyütecek...

Yarına Hazır mıyız?

SON YÜZYILDA BATI DÜNYASINDA imanî aydınlıklar yüklü ‘küçük ama güzel’ eserler vermiş bulunan E. F. Schumacher, *Aklı Karışıklar için Kılavuz*’unda “Modern dinsiz yaşama deneyimi” der, “başarısızlıkla sonuçlandı. İnsan Kilisesiz yaşayabilir belki, ama dinsiz asla!”

Öte yandan, Rusya’nın en kesif haliyle ‘komünist Rusya’ olduğu; ateizm propagandasının devletin anayasal görevi, herhangi bir dine mensubiyetin ise fiilen yasak olduğu; dahası milyonlarca insanın sözkonusu ülkede bu uğurda öldürüldüğü bir zamanda, Bediüzzaman Said Nursî “Dinsiz bir millet yaşayamaz; Rus da dinsiz kalamaz” diyecek kadar sükûnetli ve rahattır.

Schumacher’in gözlemi ve Bediüzzaman’ın ondan onlarca sene önce dile getirdiği öngörü, elbette boş bir hayalin ve dar bir nazarın meyvesi değildir. Bilakis, bu öngörü ve bu vâkıa, hakikatini ve gücünü hilkatin aslından alır, fitrattan alır. Madem ki kâinat başıboş değildir, kendiliğinden olmuş hiç değildir, madem ki kâinatın bir Yaratıcısı ve Mâliki vardır; ve o Hâlık-ı Zülcelâl kâinatı kendi mutlak cemal ve kemâlini görmek ve göstermek istemesi sırrınca yaratmıştır; ve madem insan O’nun cemal ve kemâlini tanıyıp tanıttırma, bilip bildirme, görüp gösterme, sevip sevdirmeye potansiyelini en üst noktada taşıyan bir eşref mahluk olarak yaratılmıştır; o halde, insanın şerri, bâtilı, kizbi, küfrü içine sindirmesi ve ilelebet onunla yaşayıp onunla huzur ve sükûn bulması tanım gereği imkânsızdır. İman fitratın lâzımıdır, küfür fitrata zıttır. Öyleyse, insanlık geçici olarak küfre doğru saptırılabilir; ama kalıcı olarak küfürde tutulamaz. İnsanlık geçici olarak gaflette tutulabilir; ama kalıcı olarak gaflette boğdurulamaz. Öyleyse, din ve dinsizlik, iman ve küfür, hidayet ve dalâlet mücadelesinde küfrün ve şirkin kalıcı galebesi diye birşey asla mümkün değildir.

Bediüzzaman Said Nursî’nin kabaca bu şekilde özetleyebildiğimiz ve her bir önermesinin isbatı Risalelerde sağlam bir şekilde yapılmış bu genel hükmünü, yaşanan her çağa, her coğrafyaya, bu arada bugüne ve bu coğrafyaya uyarlamak elbette mümkün.

Bugün Türkiye’deki umumî tablodan görüldüğü kadarıyla, insanların dini olsa olsa ‘sıkıştıkları zaman kullanılan bir stepne’ olarak istimal ettikleri, yoksa hayatlarının bütününde dinin belirleyici olmadığı bir toplumsal yapı tasavvur ediliyor; ve bu yapının oluşturulması için lâzım gelen şartların tahakkukuna, buna engel görülen unsurların ise izalesine çalışılıyor. Üstelik bu çalışma, sadece bu ülkede değil, İslâm coğrafyasının başka parçalarında da yürütülüyor.

Bunun hepten başarılı olacağını söylemek ne kadar imkânsız ise, hepten başarısız olacağını söylemek de o kadar zor. Bir bütün olarak, kendisini İslâm ile tanımlayanlar, bir bakıma ‘ontolojik sağlamlık’ testinden geçmiş oluyorlar bugün... Elbette, ‘ontoloji’si sağlam olan, yani neye niye ve nasıl inandığını bilen, imanına kâinatı ve fitratı şahit kılabilen, en azından selim bir kalb taşıyan insanlar bu testi şek ve şüphe istilasına uğramadan aşacak; dahası, ‘sağlamlığı test edilmiş’ olmanın emniyet ve huzuru içinde İslâm davasına daha sıkı ve sarsılmaz biçimde sarılacaklar. Ancak, zaten nefsinin lâçkalığına karşı vicdanının uyarıları karşısında bunalan ve de vicdanını susturamadığı için büsbütün yanlışla kaymayanlar, umumî ortamdaki bu ufunet yüzünden ihtimal ki tamamen nefsin esaretine doğru kayacaklar. Öte yandan, kalbinde nifak ve şirk nüveleri taşıyanlar eteklerindeki taşı, kalblerindeki pası artık dışa vuracaklar. Din ile dünya arasında bir ‘uzlaşma’ zemini arayan, bu arada şimdiye kadar ‘taklidî iman’la idare edip gelenler ise ‘taklidin kırılıp teslimin bozulduğu’ bir ortamda sarsılacak, bozulacak, hatta yıkılacaklar.

Kısa dönem için, vâkıa böyle gözüküyor. Zaten, bu sürecin bilfiil içindeyiz; ve bu dört grubun da varlığını rahatlıkla gözlemleyebilmekteyiz.

Şimdi, karamsarlık tohumları eken, ama gerçeği yansıttığından da emin olduğumuz bu tabloya bir de

Schumacher'in sözü ve Bediüzzaman'ın tahlili ışığında bakalım: Bu lâdinî yaşama projesi başarıyla sonuçlanacak mı? Hayır. Çünkü bu, insanın tanımına aykırı. Çünkü bu, fitrata aykırı... Bunu başarıyla sonuçlandırmak için, önce insanı insan olmaktan çıkarmak gerekiyor; ki bu da mümkün değil.

Dolayısıyla, insanların imandan, amel-i salihten, dindarâne bir hayattan çekinir kılınmasından, lâkin küfranî bir hayatı da fitratlarına sindiremeyişinden kaynaklanan 'kişisel bunalım'lar ve de umumî bir sosyal bunalım kapının eşliğine dayanıyor demektir.

Bugün ekilen tohumlar, yarın nice bunalımı, nice buhranı, nice açmazı gündeme taşıyacak. Gece ne kadar uzun ve karanlık ne kadar kesif olursa, aydınlığın ve nurun talipleri o kadar çoğalacak.

Peki, bırakalım bugün üç-beş kalbi mühürlenmiş, kalbi taştan da sertleşmiş cevap yetiştirmeyi; bugün ekilen tohumun cehennemî meyvelerinin sancısını yarın ruhunda taşıyacak ve Eliotvari "Bir kapı vardı açamıyordum/ Çıkıp gidemiyordum kafesten/ Cehennem ne ki zaten/ İnsanın kendi cehennem" diye kıvranıp duracak insanlara ne vereceğiz, nasıl vereceğiz?

Doğrunun doğru biçimde sunulabildiği takdirde muazzam bir aydınlığın önsözü olabilecek bu kişisel ve sosyal bunalımı karşılamaya ne kadar hazırız?

Bana kalırsa, Ay yeniden yarılrsa yine imana gelmeyecek kadar akli donuk, kalbi katı, nefsi küstah insanlarla zihnen fikren meşgul olmayı artık bırakmalı. Bediüzzaman Said Nursî'nin net biçimde söylediği üzere, bataklığı misk ü anber zannedeni kendi haline terkedip, yanlışlıkla veya yanıltılarak bataklığa düşmüş 'aklı karışık'lara, 'mütehayir'lere uzanmalı. Bir büyük şefkat ve akılları ikna edecek incelikli bir hikmet ile donanıp öylece yaşamalı, öylece yazmalı, öylece konuşmalı.

Yarın, gelecekse, işte böyle gelecek.

* * *